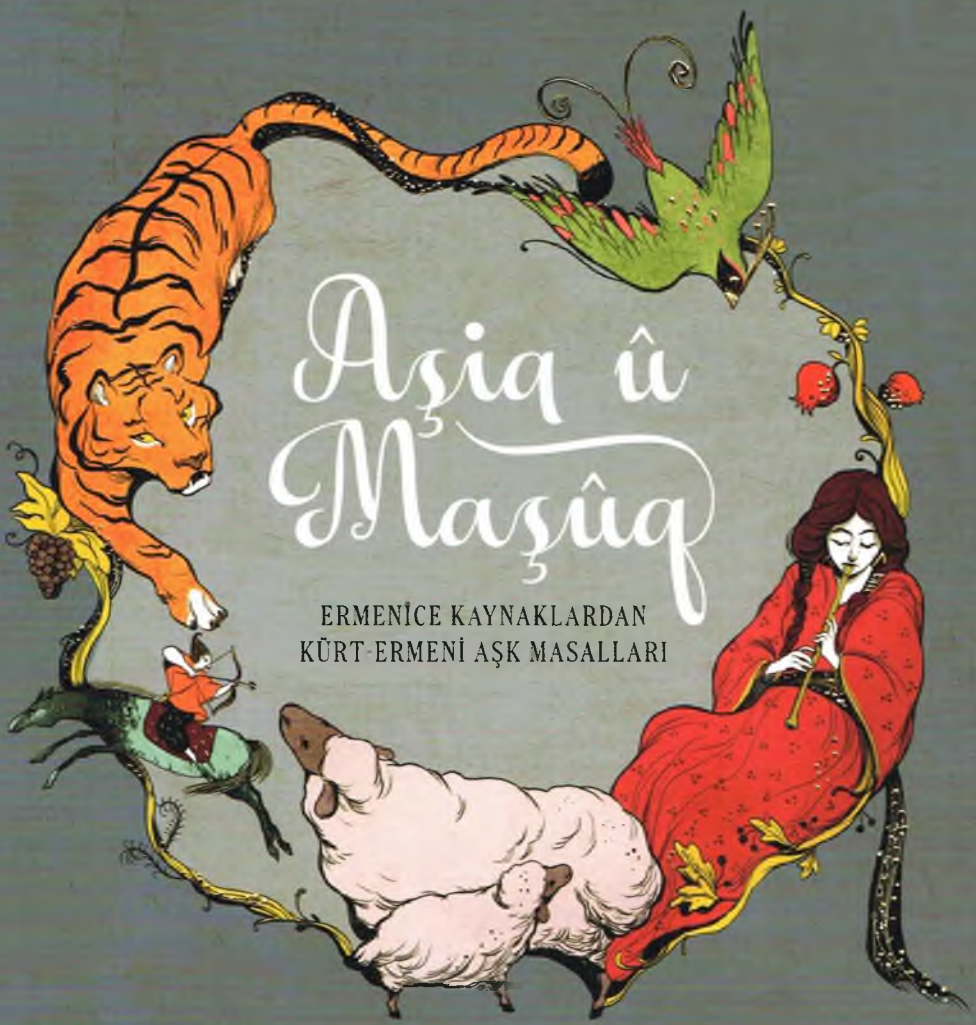

Aşiq û Maşûq

ERMENİCE KAYNAKLARDAN
KÜRT-ERMENİ AŞK MASALLARI

Derleyen ve çeviren
SARKİS SEROPYAN

Resimleyen
ZEYNEP ÖZATALAY

ARAS

usul gereği

Aşiq û Maşûq, gazeteci ve çevirmen Sarkis Seropyan'ın (1935-2015) Ermenice kaynaklardan derleyerek Türkçeye çevirdiği üç masalı bir araya getiriyor. 19. yüzyılda Ermeni kültürel gelişiminde önemli rol oynayan etnografi ve folklor çalışmaları kapsamında Anadolu ve Kafkas coğrafyalarında köylere giderek kaynak kişilerden masal ve efsaneler derleyen Karekin Episkopos Srvantzdyants'ın yazıya döktüğü "Sare Sipane veya Siyamanto ile Xıçezare" (1884) ve Vrtanes Papazyan'ın "Lur da Lur" (1904) metinleri kayıtlara Kürt masalı olarak geçerken, Sarkis Hayguni'nin yayımladığı "Kral Lusig ve Sedev Hovig" (1900) ise Dersim'den derlenmiş ve Seropyan'ın, "Ne Kürt, ne Ermeni, ne Alevi masalları kategorisine dahil edebildim" diye andığı, anlatıcının ağzında Ermenilere özgü öğelerle bezenmiş olsa da muhtemelen ortak kültüre ait bir masal.

Zeynep Özatalay'ın resimleri ve Hulusi Nusih Tütüncü'nün tasarımıyla renklenen kitabın başındaki sunuş yazılarıyla çalışmanın arka planı aktarılırken, metnin sonuna, masalları derleyenlerin ve çevirmenin yaşam öyküleri eklendi.

Türkçe yazımda Ömer Asım Aksoy'un *Ana Yazım Kılavuzu* (Epsilon Yay.) temel alındı, Necmiye Alpay'ın *Türkçe Sorunları Kılavuzu*'ndan (Metis Yay.) yardımcı kaynak olarak yararlanıldı.

yayıncının notu

Aşiq û Maşûq

ERMENİCE KAYNAKLARDAN
KÜRT-ERMENİ AŞK MASALLARI

Aras Yayıncılık
İstiklal Caddesi, Hıdivyal Palas 231/Z
34430 Tünel, Beyoğlu İstanbul
Tel: (0212) 252 65 18 - 243 06 02
Fax: (0212) 252 65 19
info@arasyayincilik.com
www.arasyayincilik.com
Sertifika No: 10728

ARAS ԱՐԱՍ 182

Aşiq û Maşûq

ERMENİCE KAYNAKLARDAN
KÜRT ERMENİ AŞK MASALLARI

Derleyen ve Çeviren
Sarkis Seropyan

Resimleyen
Zeynep Özatalay

Yayına Hazırlayan
Rober Koptaş

Redaksiyon
Karin Karakaşlı

Tasarım
Hulusi Nusih Tütüncü

© 2017, Aras Yayıncılık

ISBN 9786055753900

Baskı
Sena Ofset: 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7 9-11 Topkapı İstanbul
Tel: (212) 613 38 46 / Sertifika No: 12064

İstanbul, Nisan 2017

Aşiq û Maşûq

ERMENİCE KAYNAKLARDAN
KÜRT-ERMENİ AŞK MASALLARI

Ermeniceden derleyen ve çeviren
SARKİS SEROPYAN

Resimleyen
ZEYNEP ÖZATALAY

ARAS

Baron Seropyan'ın masal dünyasından

KARİN KARAKAŞLI

Baron* Seropyan'ı adada işinin başında oturmuş görüyorum. İskele civarında ortalık kalabalık, çoğunluk, sahile ya da kafelere koşturuyor. Havada yaz rehaveti.

O ise geniş balkonu hortumla bir güzel sulamış. Taşlardan anında serinlik yükseliyor. Her yıl birkaç kez yaptığım üzere ben de Kınalıada'nın tepelerindeki bu eve gelmişim. Canımı yakan, hırpalayan şehir denizin ötesinde sakin bir panorama şimdi. Bakıyorum şairin dediği gibi aziz olup olmadığından pek de emin olamadığım İstanbul'a.

Balkondaki, daha doğrusu bu ferahfeza taraçadaki salıncaklı kanepedeyim. Salıncak sallanırken demirler usul usul gıcırdıyor.

Baron Seropyan sağımdaki masada oturmuş, bir tomar kâğıdın arasında çiziktiriyor her zamanki gibi. Güvendeyim.

---

* *Erm. "Bay, beyefendi". Erkeklere saygı hitabı.*

O yaz o kâğıt tomarları üzerinde, elinizde tuttuğunuz masalları tercüme ediyordu Sarkis Seropyan. Bense daha kaç yaz böyle yanında oturup salıncağımda sallanacağıma dair tuhaf bir özgüven içindeydim.
İnsan, çabuk alışan bir varlık.
Geçen yaz yanım boştu.
Yanım boş, önümde onun tomarları. Garip hissediyordum, sanki beni izliyormuş gibi. Okumaya başladım çevirdiklerini.
Seropyan üç farklı masalı bir araya getirmiş bu seçki için: Bu masallar, sözlü edebiyatın parçası, dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılmış ve 'Siyamanto ve Xıçezare', 'Lur da Lur' ile 'Kral Lusig ve Sedev Hovig' adlarını taşıyorlar. Ortak noktalarıysa imkânsız aşkların yanı sıra Anadolu, Mezopotamya ve o her şeyiyle özel Dersim coğrafyasının sesine ses katmaları, Ermeni ve Kürt halklarının yaşayışlarını ortaya koymaları. Masallar bu yanıyla kendilerine can veren toplumların ortak belleğini ve anlatanın hayal gücünü göstermenin yanı sıra, artık çoktan yitirilmiş bir hayatı kayda geçiren belgesel güce de sahip.
Seçkideki ilk iki masal olan 'Siyamanto ve Xıçezare' ile 'Lur da Lur' ilk anlatanından son kaydedenine kadar uzun bir yol kat etmiş Kürt halk söylenceleri. Ermeni köy edebiyatının usta kalemi, din adamı Karekin Srvantzdyants yöre yöre gezerek halkının masal, ninni, gelenek görenek, söylence, deyiş ve tekerlemelerini kayda geçirirken, Kürt halkının sevilen aşk hikâyesi 'Siyamanto ve Xıçezare'yi de yazılı edebiyatın parçası kılmış. Vrtanes Papazyan ise bir Kürt aşk masalını Ermenice anlatarak, yazıda ölümsüzleştirmiş. Coğrafi paydaşlığın etnik kimliğe galebe çalışına bir kanıt olsa gerek bu emek. Zira paylaşılan toprağın hatrı büyük ve soylu kızla çobanın umutsuz aşkı evrensel.
Nitekim 'Kral Lusig ve Sedev Hovig' de bir soylu ile çobanın aşkının hikâyesi. Gel gelelim, rol dağılımı bu kez tersine dönmüş. Pek de alışık olunmayan biçimde bu kez çoban olan bir kadın. Üstelik masalın başında hiç güzeller güzeli de değil. Aksine ucube bir yaratık gibi tarif edilmiş. Sedev'in güzelleşmeye başlama hikâyesi, ana babasının kızlarını olduğu

haliyle kabul etmelerine koşut olarak ilerliyor ve çobanlık meziyetleri güzelliğinden çok daha kıymetli sayılıyor. Dahası, gerek Kral Lusig gerekse Sedev Hovig birbirlerine koşut sayılabilecek bir kendini keşif sürecinden geçiyorlar. Dolayısıyla bu sıradışı masalda biri kadın diğeri erkek olmak üzere iki Odiseus ve iki bağımsız yolculuk var. Masalın üçüncü kahramanıysa bütün bu yolculuklara sahne olan Dersim'in ta kendisi. O nedenle anlatılan biraz da asi Dersim'in hikâyesi. Özgün kadın karakteri ve eşitlikçi rol dağılımıyla dikkat çeken masal, köy halkının geleneklerin etkisindeki günlük hayatını gerçekçi bir üslupla aktarırken, Sedev Hovig'in para karşılığı evlenmeyi reddetmesi ve "*Sıradan* kadının saçı uzun aklı ise kısa olur" sözünde görüleceği üzere, kendini geleneksel önyargılı kalıpların, '*sıradan*' kadın algısının dışında tutmasıyla dikkat çekiyor.

Bütün bu masallarda Ermeni ve Kürt halklarının kimi yerde kesişen ve ortak sözlü edebiyatın parçası olarak anlatılan hayatlarına tanıklık ediyoruz. 'Kral Lusig ve Sedev Hovig'deki iki Yahudi tüccar tiplemesiyse, biri halka yardımcı olan, diğeriyse zor durumdan kendine çıkar sağlayan temsilleriyle göze çarpıyor. Metnin redaksiyonunu yaparken, 'Yahudi'ye kız verilmesi' bölümündeki 'Yahudi' kavramını, muhtemelen birlikte yaşanan zamanda doğal hayat akışı ve yaşandığı kültürde daha masum tınladığını düşünmekle birlikte, bugün maksadını aşan ve masalın ruhunu zedeleyecek bir durum arz edebileceği endişesiyle bir-iki yerde, 'bizden olmayan' manasındaki 'el' kelimesiyle karşılamayı tercih ettik. Zira, *el* olan, Dersim'in dayanışma gerektiren ruhunu anlamayıp, zor zamanda kişisel çıkarı ön planda tutandı. Dersim ise bütün halklarının savaşta ve barışta kendisine saygıyı hiç esirgememelerini talep eden topraktı. Gerçek bir vatandı.

Sarkis Seropyan, türlü katliamlarla ve nihayet 1915 Ermeni Soykırımı'yla son verilen bir eski hayatı, siyasi söylemlerden bağımsız, taşıyla, toprağıyla, mitolojisi, masalı ve ille de halkların belleğine kazılı hakikatle anlatmayı tercih etti. Bu da bize son mirası. Emeği ve varlığı için sonsuz şükranla...

Ocak 2017

Kardeş masallar

SARKİS SEROPYAN

Coğrafyamızın kadim halklarının gelenek ve göreneklerini, başka bir deyişle kültürlerini şimdilerde yazılı edebiyattan okuyup izleyebiliyoruz. Ancak bu örneklere ulaşabilmek için ya sözü edilen halkın dilini bilmemiz, ya yazılı metinlerin başka dillere çevrilmiş olması, ya da mensubu olmadığımız bir halkın dilini okumayı öğrenmemiz gerekiyor.
Meseleyi Doğu Küçük Asya ve Mezopotamya coğrafyası özelinde ele aldığımızda, örneğin çiviyazılı kitabelere kaydedilmiş edebiyat eserlerine baktığımızda, masal ve efsanelerin tamamının çözülmüş, farklı dillere çevrilmiş ve meraklısına sunulmuş olduğunu görüyoruz. Örneğin İran kültürü ve edebiyatını, masallarını farklı dillere yapılmış çevirilerinden izlemek mümkün. Buna karşın Asur uygarlığının vârislerinden, coğrafyamızın kadim toplumlarından Süryanilerin, edebiyatına, bir başka deyişle tarihine sahip çıkılmamış olması ciddi bir talihsizlik.
Yine coğrafyamızın köklü halklarından Kürtlerin yazılı edebiyatı

konusunda söylenecek pek fazla şey bulunamaması, muhtemelen onların çağlar boyu özgün bir alfabeye sahip olamamasından kaynaklanıyor. Ermeni edebiyatı ise, Ermeni alfabesinin icat edildiği 5. yüzyıldan itibaren azimle yazıya dökülmüş, dahası bazı önemli dini ve tarihi konular başka dillerden çevrilerek halka sunulmuştur. Buna rağmen, Ermeni yazısının icadından önce de köklü bir Ermeni edebiyatının var olduğunu, gelişmiş bir Ermeni dili ve dilbilgisi yapısının mevcudiyetini biliyoruz. Zira 5. yüzyıldan itibaren Ermeni tarihi yazarları, farklı dillerden yaptıkları alıntı ve çevirilerin yanı sıra, 'sözlü edebiyat' (*ankir panahisutyun*) tabiriyle adlandırılan ve halk ozanlarının (*aşuğ*) ağızdan ağza aktardığı metinleri de yazıya geçirip bunların günümüze ulaşmasına aracılık etmişler.

Özetle, günümüzde Ermeni dilini okuyabilenlerin yararlanabileceği epey geniş bir kaynak havuzu mevcut. Bunun yanı sıra Ermenice okuyamayanlar için de yabancı dillere çevrilmiş edebi örneklere rastlanabiliyor edebiyat dağarcığında.

Elimizdeki kitapçığa dönecek olursak, konumuz 'Kürt edebiyatı', ya da bildiğimiz kadarıyla yazıya dökülenlerin sayısı pek fazla olmayan 'Kürt masalları' olup, onlar da doğal olarak ağızdan ağza değişmiş, çıkış kaynağından farklılaşmış. Örneğin, iyi bilinen bir Kürt masalı olan 'Siyabent ve Xece'nin Türkçe yayımlanmış metniyle, burada yer verdiğimiz, Muşlu rahip Karekin Srvantzdyants'ın 19. yüzyıl sonunda (1884'te) yayımladığı Ermenice metin arasındaki belirgin farklılık, dikkatlerden kaçmayacaktır. Seyahat notlarını kitap haline getiren Srvantzdyants, Ermeni sözlü edebiyatı derlemelerinden birinde yer verdiği 'Siyamanto ile Xıçezare'nin 'Kürt masalı' olduğunu eklemeyi unutmamış.

Bir diğer Ermenice Kürt masalı, Van kökenli araştırmacı yazar Vrtanes Papazyan'ın kaleminden aktarılan 'Lur da Lur'. 1904'te yayımlanan ve Türkçeye çevirerek sunduğum bu masalın veya bir versiyonunun Kürtçesini bilen birine bugüne kadar rastlayamadım.*

---

* *'Lur da Lur' un Kürtçe kaynağı hakkında bilgi için Celilê Celil'in yazısına bakınız. [Ed.]*

Son sırada, Los Angeles'a yerleşmiş bir kitap kurdunun 2012 yılında "Sen bunu seversin!" diyerek armağan ettiği 'Kral Lusig ve Sedev Hovig' adlı küçük bir kitap var. Dersimli bir çoban kız ile genç bir kralın aşk masalı yer alıyor kitapta. Ancak Minas *Papar*/Baba adında Dersimli bir Ermeni tarafından 19. yüzyılda anlatılmış olan ve Sarkis Hayguni'nin kaleminden, Vağarşabad'da (Eçmiadzin - Ermenistan) 1900 yılında yayımlanmış bu masalı, ne Kürt, ne Alevi, ne de Ermeni masalları kategorisine dahil edebildim ve şahsen 'Küçük Mezopotamya' adını yakıştırdığım dağlar ülkesi Dersim coğrafyasıyla bölge tarihine temas eden uzun soluklu bir 'Dersim kardeş masalı' olarak sunmayı yeğledim.

İşte bu nedenledir ki, iki Kürt masalıyla harmanlayarak 'Kardeş Masallar' diye kaydettiğim bu dosyayı Kürt edebiyatı dostlarına, Dersimli Ermenilere ve halkların bir arada yaşaması için mücadele edenlere armağan ediyorum.

Kasım 2013

Bir çift söz

CELÎLÊ CELÎL*

Değerli okur, elindeki 'Aşiq û Maşûq' başlıklı kitap küçük bir hazine değerinde. Burada yer alan üç aşk masalından ikisi, 'Siyamanto ile Xıçezare' ile 'Lur da Lur', Kürt sözlü edebiyatının tanınan ve sevilen hikâyeleri ve yüzyıllardır aralıksız olarak Kürtçe söyleniyorlar. Bunlar halk tarafından, başka sayısız Kürt destanının yanı sıra söylenegelen ve komşu Ermeni toplulukları arasında da yayılarak sevilen eserler. Kürtler ve Kürtçe konuşan Ermeniler tarafından Kürtçe olarak şarkı formunda söylenen ve Ermeniler arasında da Ermenice olarak anlatılan bu masallar, bütün dinleyicileri tarafından, günlük hayattan alınma hüzün ve cesaret dolu, kendi öz hikâyeleri olarak kabul edilmiştir. Kitapta yer alan üçüncü masal olan ve Sarkis Hayguni tarafından Dersimli bir kaynaktan derlenen 'Kral Lusig ve Sedev Hovig' ise ilk kez karşılaşmaktan çok mutlu olduğum, en az öteki iki masal kadar çarpıcı bir başka metin.

---

* *1936 Erivan doğumlu tarihçi ve Kürdolog. Sovyet Ermenistanı'nda Kürt tarihi ve folkloruyla ilgili pek çok önemli kitap ve makaleye imza attı. 1993'te, halen yaşadığı Viyana'ya yerleşti ve akademik çalışmalarını orada sürdürdü. [Ed.]*

Beni sevindiren, bu masalları bir araya getirerek çeviren Sarkis Seropyan ve yayımlayan Aras Yayıncılık'ın, halk edebiyatının komşu topluluklar arasında bir köprü oluşturarak kültürlerin yakınlaşmasına ve halkların birbirlerini tanımalarına katkı sağladığı bilinciyle hareket etmeleri, bu amaçla Kürtçe sözlü edebiyatı Türkçe okuyanlara sunmaları oldu.

Bu bir çift sözü kaleme alırken, okurun dikkatini önemli ve ilginç bir gerçeğe çekmek istiyorum. Ermeniler, Kürtler ve Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu vilayetlerinde bir arada yaşamaya başladıkları günlerden beri, büyük bir ortak kültür mirası oluşturmuş, birbirlerinin manevi yaşayışını, düşünce biçimini tanımış, üzüntülerine ve sevinçlerine ortak olmuşlardır. Bunların gerçekleşmesinde iki unsur, dil ve sözlü edebiyat önemli rol oynamıştır.

Daha 19. yüzyılın ilk yarısında büyük Ermeni aydınlanmacı Khaçadur Abovyan, o hacimli "Kürtler, Ezidiler" makalesinde, Ermenice, Rusça ve Almanca okur topluluklarına Kürt sözlü edebiyatını övgüyle tanıtırken, onu yüksek gelişmişlik düzeyine varmış bir ulusal manevi miras olarak takdir ediyordu. Abovyan bu makalesinde, "Bu halkın ulusal şiiri o kadar büyük bir gelişim göstermiş ve o kadar mükemmelleşmiştir ki, her bir Kürt, kadınlar da dahil, gerçek bir şair veya şaire olarak kabul edilebilir. Onlar, hızlıca ve hazırlıksız bir şekilde yaratabiliyorlar" diyordu.

Şu noktanın da altını çizmek gerekir: Ermeni entelektüellerin pek çoğu, sadece Abovyan'la hemfikir olmakla kalmıyor, sözlü yaratıları derlemenin ve bunları yayımlamanın büyük bir kültürel ve bilimsel değer taşıdığına inanıyor, çalışmaları sırasında böyle pek çok eseri kaydettikten sonra yayımlıyorlardı. Abovyan'dan birkaç onyıl sonra, Ermeni kültürünün büyük emektarı Karekin Srvantzdyants, etnoloji ve sözlü edebiyat çalışmaları için yaptığı bilimsel yolculuklar sırasında, Kürt sözlü geleneğini gecikmeden derleyerek yazıya dökmenin elzem olduğu kanaatine vardı. Srvantzdyants şöyle yazıyordu: "Ermenilerle aynı yurdu ve hayatı paylaşan Kürtler, Ermenilerin yaşayışıyla ilgili çalışmalar yürütenlere pek çok konu sağlıyor. Zira, Kürtler yazısız bir halk olduğuna ve bizim dağlık yörelerdeki

Ermenilerimiz de en az onlar kadar yazısız olduğuna ve yer yer de Kürtçe konuştuğuna göre, bu alanda çalışan biri, Kürtçe söylenen şarkılar ve destanlar derleyerek hatırı sayılır bir külliyatı kayda geçirebilir."

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarının Ermenice süreli yayınlarında Kürtçe aşk ve kahramanlık masalları ile destanları sıkça yer buluyordu. Örneğin, ünlü 'Eminyan Etnoloji Antolojisi' 1904 yılında yayımlanan beşinci sayısının tamamını, Sarkis Hayguni'nin derlediği Kürtçe destanlara ayırmıştı. Bu yayının deyiş ve özdeyişlere, yemin ve beddualara ayrılan bir ikincisi de yayımlandı. Burada, Sarkis Hayguni, kaydettiği Ermenice deyiş ve beddualar arasında Kürtçe örneklere de yer veriyordu.

Kürt yaşantısı ve dramatik yönden zengin sözlü Kürt destanları klasik dönem Ermeni yazarlarının da dikkatini üzerine çekmişti. Onlardan ilham alan şiirler, destanlar, hikâyeler ve başka edebi eserler yazılmıştı. Hmayag Siras'ın 'Mame ve Aşen'i, Hovhannes Şiraz'ın 'Siabent a Xıçezare'si, Avedig İsahagyan'ın 'Sirahar Nado'su (Âşık Nado), Garabed Sidal'ın 'Mem u Zin'i ve daha pek çok eser sayılabilir. Vrtanes Papazyan'ın bu kitapta yer alan ve Kürtçe 'Haso ve Zalihe' şiirinin bir uyarlaması olan 'Lur da Lur'u da bu tür çalışmalar arasındadır.

Elinizdeki kitaptaki resimlerin sanatsal değeri, eser yayına hazırlanırken gösterilen özen ve masalların ilginçliği, kitabı biz okurlar açısından son derece değerli kılıyor. Emeği geçenlere teşekkürler...

Mart 2017

Sare Sipane

veya

Siyamanto ile Xıçezare*

KAREKİN EPİSKOPOS SRVANTZDYANTS

* *Hamov Hodov* (Lezzetli Rahiyalı) içinde, II cilt, Paris, 1950 [ilk basımı: İstanbul, 1884].

Siyamanto'nun rüyasındaydı Xıçezare
Yüzüğünü takmıştı Xıçezare'nin parmacığına,
Aynı şey Xıçezare'ye de olmuştu, hem de aynı gece.
Şafak vaktiydi, sabah olmadan uyandı Siyamanto.
Bindi güçlü ve sadık atına,
Başını çevirdi, koşturdu ta Zırıkanlılar eline,
İndi, misafir oldu yaşlı bir kadının çadırına.
Tam-tamın ve zurnanın sesi çınlatıyordu âlemi,
"Ey nine, nedir bu sevinç böyle. Kim için bu tören?"
Kadın yanıtladı:
"Xıçezare'nin düğünüdür evlat, kız almaya gelmişler,
Üç gün üç gecedir sürüyor bu tören."
Gözü yaşlı Siyamanto yalvardı yakardı yaşlı kadına
Bir işaret götürüp ulaştırsın diye Xıçezare'ye,
Ve rüyasındaki o yüzüğü çıkarıp verdi kadına.
Kabul etti kadın, nakışlı bir mendil hazırladı,
İçine çekirdek, kuru üzüm koyup yüzüğü de kattı,
Gitti göz aydınına gelinlik Xıçezare'ye.
Kabul etti armağanı Xıçezare de ve mendili açıp karıştırdı parmağıyla.
Buldu üzümlerin arasındaki yüzüğü, tanıdı.
İç çekti derinden, gözü karardı, düştü, bayıldı.
Koştu yanına kadın, bir elini koydu kızın gözlerine
Öbür eliyle düzeltti kızın başını ve acılı bir sesle,
"Kör olsun gözlerim Xıçezare," dedi, "Kendine gel hele!
Aç gözbebeklerini, arala dudaklarını,
Ne oldun, ne gördün, neden çarpıldın böyle?"
Kadının serin eli, acılı sesi uyandırdı Xıçezare'yi,
"Nene, Xıçezare sana kurban," dedi kız,
"Biliyor musun bu yüzüğün sahibi nerede?"
"Bu yüzüğün sahibi benim evime inmiştir."
"Görüyorsun," dedi Xıçezare, "Kayın-dünür gelmiş istemeye,

“

Xıçezare de girdi kümbete,
Çok bekledi, çok baktı, esirgedi kendini.

”

Üç gün üç gece bitti, artık hiç çarem yok,
Git söyle Siyamanto'ya, bir tek gün var ve de tek bir çare:
Sabah anamın mezarına, adağa gidiyorum tek başıma,
Oraya gelsin Siyamanto, orada bulur beni, git de söyle..."
Döndü kadın, anlattı görüp duyduğunu Siyamanto'ya,
Geceden kalktı Siyamanto, zaten hiç uyumamıştı.
Kalktı gitti Xıçezare'nin anasının kümbetine, girdi içeri,
Derken gözleri ağırlaştı birden, uyku bastırdı, abasını çekti başına,
Xıçezare de girdi kümbete,
Çok bekledi, çok baktı, esirgedi kendini,
El sürmedi ona, ses de etmedi.
Siyamanto uyuyordu,
Gözleri kapalı, derin derin uyuyordu.
Döndü, yargıladı, suçladı Xıçezare Siyamanto'yu,
Ve cebinden bir çift altın aşık çıkarıp onun cebine koydu,
Sonra sırtını Siyamanto'ya döndü, yüzünü baba evine,
Geri geldi.
Güneş öğleyi işaret ederken gözünü açtı Siyamanto.
Dört yana baktı, dövündü, ve döndü kadının çadırına,
Çok üzgün geri geldi Siyamanto,
Ve keder içinde verdi haberi kadına:
"Nene ben gittim, kimse yoktu,
Uyku tutmuştu beni... Uyandım, kimseyi görmedim."
"Oğul, sen çok safsın," dedi kadın, "Ceplerini yokladın mı?"
Arandı Siyamanto ve çifte altın aşık kemiklerini buldu.
"İşte," dedi kadın, "Xıçezare'nin sana bıraktığı nişan,"
"Ama bunun ne anlamı var?"
"O sana demiş ki sen daha çocuksun, aşk adamı değilsin."
Git çocuklarla aşık oyna, sen bu işlerin adamı değilsin."
Utandı ve ağlayarak kadına yakardı Siyamanto,
"Son bir kez daha git, Xıçezare son bir söz söylesin, yapayım."

Gitti ve cevap getirdi kadın Xıçezare'den.
"Siyamanto adamsa, sevmeyi biliyorsa eğer,
Yarın törenle götürüyorlar beni, yetişsin,
Oku yayı omzunda, atına binsin, yolun ortasında dursun,
Kartal gibi saldırsın, atlı kalabalıktan kaçırsın beni,
Atsın atının terkisine, gidelim ikimiz Sare Sipane'nin* zirvesine,
Orada dinlenelim, aşk yapalım,
Örtünelim sis ve duman içinde."
Ertesi gün, sabah, geliyordu silahlanmış atlı düğün alayı,
Siyamanto atı üstünde bekliyordu,
Düştü şimşek gibi atlıların içine,
Bir eliyle tuttu Xıçezare'nin yumuşak belinden,
Attı sırtına ve üç günlük yolu bir çırpıda aldılar.
Aynı hızla sürüyordu peşinden koşturanlar,
Ve hepsinden yakındı *heşînboz*** atın süvarisi.
"Kimdir bu?" diye sordu Siyamanto Xıçezare'ye
"Kimdir bu, ki hem kendini hem atını tehlikeye atıyor?"
"Bir yıllık nişanlısını gasp ettiğin kişidir,
Yüreği yanıktır Siyamanto, suçlama onu."
İndi atından Siyamanto, katladığı abasına oturttu Xıçezare'yi,
Bindi atına, döndü geriye, elli atlıyı üst üste döktü,
Geldi, kaldırdı Xıçezare'yi ve doğruldu Sipane'nin zirvesine.
Dinlendiler güven içinde. Mutlu uyuyordu Siyamanto,
Xıçezare'nin dizine yastık misali dayamıştı yorgun başını.
Birden sıçradı ürkmüş Xıçezare'nin ani bir hareketinden,
"Ne gördün, neyin var gözümün nuru Xıçezare,
Söyle çabuk söyle, niye titriyor, sarsılıyorsun böyle?"
"Şaşılacak bir şey gördüm. Bu ıssız yere kırk vahşi geyik geldi su içmeye,

---

* *Sare Sipane: Erm. Süphan Dağı. [Ed.]*

** *heşînboz: Kürtçe. Kır (at). [Ed.]*

Tek bir dişi vardı bu kırk geyiğin arasında,
Savaştılar geyikler, içlerinden biri, *heşînboz* bir erkek geyik
Yendi hepsini, kaptı kendine dişiyi.
Seni hatırladım, kendimi, ve yaşadıklarımızı
Hatırladım senin öldürdüğün elli yiğidi...
Bu beni ürküttü, titredim, bundandır sarsılmam."
Sabretmedi Siyamanto, kalktı, aldı okuyla yayını.
Gördü, yetişti *heşînboz* geyiğe, vurdu okuyla.
Yuvarlandı *heşînboz* geyik kayalıktan aşağı.
Bıçağı kapıp koştu üstüne Siyamanto.
Yaralı vahşi geyik var gücüyle salladı boynuzlarını,
Ve yuvarladı Siyamanto'yu yardan aşağı.
Düştü Siyamanto sırtüstü, kırık meşe dalının üstüne,
Düştü ve göğsünden dışarı çıktı dört karış kırık dal.
Xıçezare gitti Siyamanto'nun izlerinin ardından,
Dondu kaldı yarın başında bir heykel gibi,
Orada gördü vurulmuş geyiğin halini,
Orada duydu Siyamanto'nun acıyla inleyen sesini,
Orada buldu Siyamanto'nun oku ile yayını,
Eğildi aldı onları, baktı Siyamanto'ya ve ağıdını yaktı:
"Yalvarmak, yakarmak yürekten,
Siyamanto'nun oku ve yayı som gümüşten,
Siyamanto ne gerekti gittin geyiğin peşinden,
Ah, inleme Siyamantom, inleme..."
"Ağlama Xıçezarem, ağlama...
Senin ağlaman bana daha fazla acı veriyor, ağlama..."
"İnliyorsun Siyamanto, nasıl ağlamayayım,
Senin inlemen beni yüreğimden ağlatır
Sare Sipane'nin tepesi kar u boran
Siyamanto, okunla yayın işte burada,
Niye dinlemedin, sana dedim, gitme,

Yaralı vahşi geyik var gücüyle
salladı boynuzlarını,
Ve yuvarladı Siyamanto'yu yardan aşağı.

Vahşi geyiğin peşinden gitme,
Bırak onlar da seninle benim gibi yaşasınlar, gitme,
Birbirini sevsinler, aşk yaşasınlar, gitme,
Vahşi geyik, vahşi geyik, korkunç ve acımasız geyik,
Boynuzların demir gibi güçlü ve korkunç,
Sare Sipane'nin zirvesinde seveni sevenden ayırdın.
Dağın zirvesi sisli, dumanlı,
Tepesinde kanat çırpar dağ kuşları,
Kim duymuş ki av avcısını öldürmüş,
Siyamanto, dedim sana gitme diye,
Vahşi geyik, aşkıyla varsın gitsin, sen gitme,
Sana av gerekse, ben sana yeterim, sen gitme,
Ah, yoksa yüce irade mi böyle buyurmuştu?
Yüce irade dünyada değişmez ve dönülmezdir.
Süphan Dağı zirvesi kayalık ve çalılık,
Kuzey yeli eser, rüzgârlar ölümcül ve soğuk.
Siyamanto bir yol ver bana yanına geleyim,
Bir yol göster bana, seninle can vereyim.
Balta ve kürek getirin, kayaları taşları kaldırın,
Siyamanto ile Xıçezare'yi taşların altına birlikte gömün."
Bunu söyledi ve gözlerini kapadı,
Kendini bıraktı, kayadan aşağı süzüldü,
Yalnızca bir kez haykırdı:
"Siyamantom..."
Ve Siyamanto zorlukla yankıladı:
"Xıçezarem..."
Ve ikisi birlikte sustular...
Öldüler...
Oradalar...

* * *

Bir efsaneye göre orada, her bahar
birbirine benzer iki çiçek biter.
İki kelebek de gelip o iki gizemli çiçeğin üstünde ve
çevresinde kanat çırparak döner de döner...
Bir diğer efsaneyse, onları Süphan Dağı'nın zirvesinde
her akşam yeniden doğan iki yıldıza dönüştürür.

* * *

Efsaneler bir toplumun en güçlü ve en güzel şarkıları, en
derin ve tatlı ezgileridir. O toplumun son ferdi ölene kadar
söylenecek ve dinlenecektir.
Onlar bir halkın yüreğinin ilhamıdır, kirişleri o halkın kalp
damarlarından örülmüştür. Kulağa öyle tatlı gelmesinin ve
yüreklere hitap etmesinin nedeni de budur.
Efsanesi olmayan bir halk, şarkısı olmayan yüreğe benzer.
Şarkısı olmayanlarsa, ölmeye mahkûmdur.

Lur da Lur*

VRTANES PAPAZYAN

* *Lur da lur* (Krdagan Boema) (Lur da Lur [Kürt Destanı]), Bakü: Aror, 1904.

> ***Melekler bile sahip değildi***
> ***onun kavalından çıkan aşk dolu,***
> ***şırıldayan dere, şakıyan bülbül nağmelerine.***

Kim
duymamış ki
'Lur* da Lur'u?
Hangi taş yürek dayanabilir ona?
Onu duyan sevgi dolu gönül titrer, yanar.
Onu duyan âşık kız aklını yitirir, mâşukuna koşar.

***

Orada, Karasu'nun eşsiz kıyılarında yaşardı Haso.
Memleketin sevimli ve yiğit bir delikanlısıydı o. Kimse bıraktıramazdı ona silahını. Ne hırsız onun sürüsünün etrafında dolaşacak yüreğe, ne de kurt onun koyunlarının yanından geçecek cesarete sahipti. Haso iyilerle iyi olduğu kadar kötülere karşı da bir o kadar acımasızdı.
Üstelik yeni doğan güneş kadar güzel ve de sevimliydi Haso. Memleketin kızları çıldırırdı onu gördüklerinde. Ya lurunun ezgileri? Melekler bile sahip değildi onun kavalından çıkan aşk dolu, şırıldayan dere, şakıyan bülbül nağmelerine. İnsan olsun, hayvan olsun, kavalının sesini her duyan ister istemez yaklaşır, taş kesilir, hiçbir nağmesini kaçırmamaya çalışırdı.
Gözlerini geniş ufka diker, otururdu Haso kayalığın tepesinde. Karasu, yılan gibi ayaklarının dibinden kıvrılır gider, serin meltem, alnındaki kâküllerle oynaşırdı...

---

* *Lur: Dağlık bölgelere has üflemeli çalgı, kaval. [Ed.]*

Ve o... kavalını çalardı.

Görmeye değerdi o akılsız koyunların otlamayı unutup yanında bitiverişini.

Haso taşları titretir, Karasu'nun dalgalarını coşturur, doğayı dondurur, meltemi ağlatır, her şeyi yerinden kıpırdatır, melekleri kıskandırırdı.

Böyleydi işte Haso.

Nasıl onun ezgisinin sesine itaat etmesindi koyunlar.

Kendi hiç yerinden kımıldamaz, kaval çalıp yanına çağırırdı onları.

Berik'i otlatmak, Hozat'ı* sulamak, uysal hayvanları etrafına toplamak için 'koyun çağrısı'nı çalması yeterdi.

O çağrı üzerine nerede olurlarsa olsunlar, her şeyi bırakıp gelir toplanırdı koyunlar Haso'nun etrafında.

Böyle, insanlardan uzak, doğanın koynunda, dağların böğründe mutlu mesut yaşardı Haso. Sürüsü tarafından sevilen, kendisini şarkısına adamış haliyle bir prens kadar mutluydu.

***

Günün birinde ağasının biricik kızını gördü Haso ve vuruldu ona ilk bakışta.

Güzeldi Zalhe. İnsanı büyüleyen gözleri vardı. Boyu selvi, kaşları kemer, yanakları al aldı.

Zalhe de gördü Haso'yu. Zalhe de Haso'yu sevdi o ilk anda. Tarumar oldu Haso. Hüzünlendi. Gücünü yitirdi, neşesini yitirdi. Günlerce koyunlarının yiyecek bir şey bulamamasına aldırmadan dolaştı durdu konağın etrafında. Gözleri kulede, keder içinde, yüreğini ezginin içine koydu da, çaldı çaldı, ağladı.

Zalhe de acı çekiyordu. Perdenin ardına saklanıyor, gözünü Haso'dan, kulağını ezgisinden ayırmıyordu. Ne yiyor ne içiyor, kahroluyordu yalnızca.

İkisi de biliyordu birbirinden nice uzak olduklarını, ağanın kızının çoban karısı olamayacağını.

---

* *Harput ve Dersim yöresindeki iki yerleşim yeri, burada koyunlara ad olmuş. [Ed.]*

Fakat aşk bu... Tanrının ateşi... güçlü ateşi. O tüm uzaklıkları aşıyor, en derine ulaşıyordu.

Aşk bu, ne mesafe tanır ne de ayrı gayrılık.

***

Sezgileri güçlüydü ağanın ve kurnazdı da. Çabuk fark etti Haso'nun aşkını. Kızdı, köpürdü, öldürmek istedi küstah çobanı. Fakat temkinliydi, istemedi soyunun adına ilelebet taşınacak bir "çoban katili" lekesini sürmeyi.

Beri yandan, ya bir çobanın kızının peşine düştüğü duyulsa? Ne derdi herkes? Haso'yu uzaklaştırmak gerekti; kendi isteğiyle, kurnaz bir oyunla... Öyle bir oyun düzenlemek gerekti ki, Haso kendi bırakıp gitsin uzaklara ve bir daha da dönmesin.

Düşündü ağa, çok düşündü, ve sonunda buldu çareyi.

Adamlarını gönderip Haso'yu çağırdı yanına ve şöyle dedi ona:

"Haso, bilirim ki kızımı seviyorsun. Yiğit delikanlısın sen, duymuşum ki güzel de kaval çalarsın. Kızımı sana veririm, yalnız bir şartla. Bilirim ki kavalınla koyunları yanına getirirsin. Bak, şu yüksek kuleyi görüyor musun? Yerden bir ağaç merdiven koyduracağım. Sen orada, yukarıda oturacaksın, koyunlar da aşağıda toplanacak. Şartım şudur: Eğer sen yukarıdan kaval çalarak koyunları merdivenden çıkarıp yanına getirirsen, o zaman kızım sana helaldir, al hayrını gör. Yok başaramazsan, rezil olursun ve neyin var, neyin yok toplayıp buralardan uzaklaşırsın. Bir çobandan ağaya damat olmaz, bunu da aklından çıkarma..."

Haso gülümsedi, başını yere eğdi. "Sahibimsin ağam," dedi, "İsteğin başım üstüne."

***

Ve ağaçtan merdiveni yaptırdı ağa. Doksan dokuz basamağı vardı merdivenin. Haso'dan gizli kırdı ortasındaki bir basamağı, sonra da belli etmeden yerli yerine koydu, öyle ki hiçbir tuhaflık gözükmüyordu, fakat en küçük bir zorlama o basamağı düşürmeye yetecek ve bir basamaktan diğerine bir arşından fazla açıklık olunca da koyunların buradan geçmesi mümkün olmayacaktı.

Kötü kalpli ağa icadıyla gurur duyuyordu.
Ve rezil mi rezil, hileli düzeneğini kurduktan sonra Haso'yu kulenin ucuna çıkardı, Zalhe'yi de balkona. Seslendi çobana:
"İşte Zalhe, yüreklen, dediğimi yaparsan eğer, o sana helaldir."
Zalhe de Haso'yu gördü, gülümsedi, yüzü kızardı, işaret etti ona.
Çoban anladı onun da kendisini sevdiğini. Yüreği mutlulukla doldu. Aldı kavalını, ağzına götürdü ve başladı çalmaya.
Dağ taş inledi, ağaçlar sallandı, kayalar titredi. Kötü kalpli ağa heyecanlandı. Aklı başından giden Zalhe az kalsın aşağı atlayacak ve koyun gibi Haso'nun ayaklarına kapanacaktı.
Yürüdü koyunlar, bir bir yaklaşıp merdivene ve birbiri peşi sıra yukarı tırmanmaya başladılar.
***
Lo, lo, lo, Karasu'nun çobanı, dağ taş inleten civan, canavarın kalbini yumuşatan, ağaç çiçek coşturan çoban, nasıl da inandın ağaya aptal gibi? Niye tırmandın kulenin tepesine? Keşke su olaydın ananın karnında, Haso! Gelmez olaydın ağalarla dolu bu dünyaya. Görmez olaydın güneşin seni yakıp kavuran pırıltısını, Karasu'nun seni saran dalgalarını, kamışlığın seni büyüleyen salınmasını...
Lo, lo, lo... aşkla alay edecek kadar soysuz muydu Kürt? Vicdanını yitirdi, Allahını mı unuttu hepten yoksa? Niye zavallı Haso'yu şeytana pay biçip de dünyayı yasa boğdu... lo, lo, lo...
***
Ha bire tırmanıyordu koyunlar! Birbirini itiyor, kaval sesinden büyülenmiş bir halde, aşağıdaki uçurumu unutmuş, gözlerini Haso'ya dikmiş, tırmanıyordu peş peşe.
Herkes şaşkın, herkes hayran, izliyordu. Kötü kalpli ağa taş kesilmişti.
Zalhe yarı beline kadar sarkmış ellerini Haso'ya açmış haykırıyordu:
"Ben seninim Haso, sonsuza kadar senin. Seviyorum seni, Leyla'nın Mecnun'u sevdiğinden de çok seviyorum. Seviyorum seni, kelebeğin ışığı, bülbülün gülü, dünyanın güneşi, bitkinin toprağı sevdiği kadar

seviyorum. Sen benim ışığım, benim gülüm, sen benim güneşim, benim toprağımsın..."

Duyuyordu Haso, yüreği burkuluyor, çalıyor, giderek daha güçlü üflüyordu kavalını.

***

Sürünün önderi boz teke ulaştı kırık basamağa. Hissetti gözünün önündeki ölümü, ama büyülenmişti bir kez. Ayağını koydu basamağın üzerine.

Kımıldadı tahta, acı acı meledi güzelim boz teke, havada döne döne uçurumun kayalarına, parçalanmaya gitti.

"Hey vah, benim güzel tekem!" diye inledi Haso.

Fakat başını kaldırıp Zalhe'yi gördüğünde unuttu tekeyi. Yeniden kavalı ağzına götürüp çalmaya başladı.

Tekenin halini gören koyunlar durdular, geri dönmeye yeltendiler, fakat büyülenmişlerdi bir kez. Ve ilerlediler.

Denedi birinci koç, geri geri çekilip ön ayaklarını kaldırdı ve sıçramak istedi, o da acı acı meledi ve tekenin ardından gitti.

"Vah, vah günahsız koçum benim!" diye inledi Haso.

Zalhe'ye döndü, unuttu koçu, üfledi kavalını.

Üçüncü koyun denedi, hatta atladı, yapıştı bir an basamağa, döndü, acı ile baktı yukarıya ve gitti uçurumun derinliğine.

"Atlayın, geçin, güzellerim benim," diyor, çalıyordu Haso, "Atlayın kara kuzularım, gelin sahibinize."

Koyunlar hareketsiz kaldılar, ve geri geri çekildiler.

Öfkelendi Haso, eksik basamağı görmüyordu. Tüm sevgi ve hissini üfledi kavalına, cıvıltılarıyla taş kesti doğa... ama, geri geri gidiyordu koyunlar.

Utandı ağa yaptığından. Umutsuzluktan öleyazdı Zalhe.

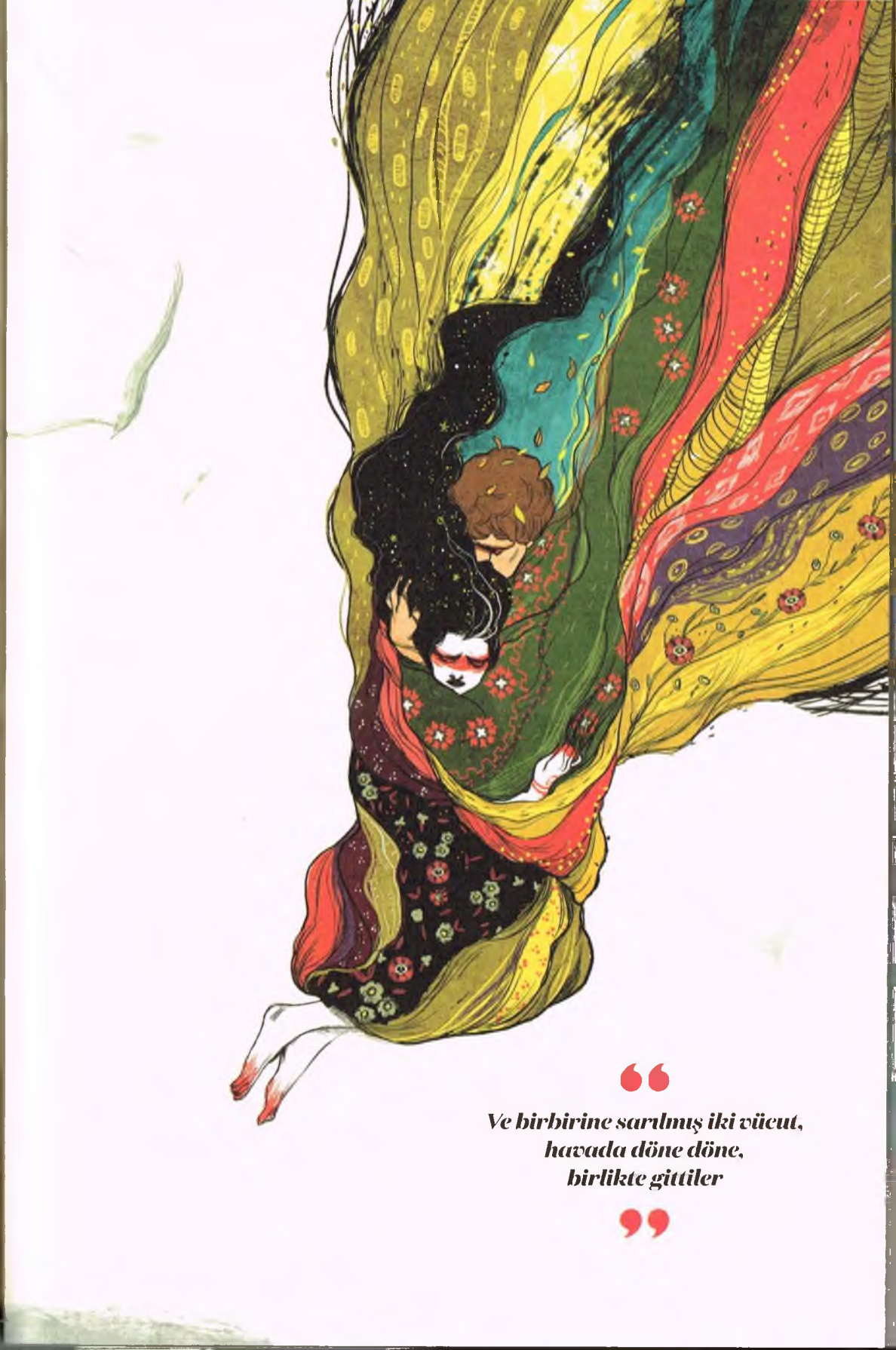
Değiştirdi ezgiyi Haso.

Artık ne çaldığını kendi de bilmiyordu.

Rüzgâr esmiyordu, sular durmuş, her şey susmuştu.

***

Kim duymamıştır 'Lur da Lur'u? Hangi taş yürek dayanabilir ona?
Onu duyan aşk dolu kalp titrer, yanar. Onu duyan kız aklını yitirir de, sevdiğine koşar.
Harikuladedir o, şarkıların onurudur.
Meleklerin mırıltısı, Haso'nun has ruhudur o.
Koştu koyunlar, çoğu uçuruma yuvarlandı.
Eğildi Haso, gördü merdivendeki açıklığı.
Anladı her şeyi, baktı ağaya.
Zalhe de fark etti, baktı ağaya, baktı Haso'ya.
Hissetti Haso'nun kendisi için, kendisinin de dünya için yittiğini.
Ve sustu her şey...
'Lur da Lur' sustu. Ezgisinin son titreşimi havada, ölmeye gitti.
Sonra... bir çığlık koptu.
Ve birbirine sarılmış iki vücut, havada döne döne, birlikte gittiler uçurumun derinliğine, tek vücut halinde parçalanmaya.
Onlar Haso ile Zalhe idi.

Ve birbirine sarılmış iki vücut,
havada döne döne,
birlikte gittiler

Kral Lusig
ve
Sedev Hovig

SARKİS HAYGUNİ

* *Tukavor Lusig yev Sedev Hovig* (Kral Lusig ve Sedev Hovig), Vağarşabad: Surp Eçmiadzin, 1900.

GİRİZGÂH NİYETİNE

Kendi içinde bir âlem: Dersim

Ormanlarla kaplı dağlık kâinata hoş geldiniz. Coğrafi konumu gereği hem içe dönük hem dış müdahaleye karşı koyabilen inatçı, isyancı Dersim'e. Kendinden menkul bir diyara... Antikçağ'dan bu yana pek çok farklı gruba ev sahipliği yapan Dersim'de Ermeniler, Zazalar, Kürtler, Kızılbaşlar bir arada yaşardı. İran Horasan kökenli olduğu bilinen Seyid-Hasanların yanı sıra yerli halk Dersimtsiner'in coğrafyasında ahali birbirlerinin diline aşinaydı.

Sancağın doğu kısmındaki Medzgerd (Mazgerd/Mazgirt) kazası Antik ve Erken Ortaçağ'da Palahovid Ermeni Prensliği'nin parçasıydı. Ovacukh (Ovacık) sancağın kuzeybatısında nüfusu seyrek bir bölgeydi; sık ormanlarla kaplı Muzur ya da Mercan Dağları'yla çevrelenmiş olduğundan, geçit vermezdi. Kabaca ovalık ve dağlık olmak üzere iki bölgeye ayrılan Dersim'de ovalık bölge Çarsancak (Akpazar) ve Tercan'dan oluşurdu. Tercan, Dersim'in kuzeydoğu bölümünün tüm eteğini, Çarsancak da neredeyse tüm güney kısmını kapsar, arada da sıradağlarla kaplı dağlık bölüm yer alırdı. Karaçor ya da Çarsancak'ta, yörenin başlıca kazası

olan Peri'ye (Akpazar) yayılmış Ermeni ve Kürt köyleri vardı. Pertek ise Çarsancak'taki köylerin en büyüğüydü. Eski Pertek, Harput'tan dört saat uzaklıkta, Fırat-Aradzani'nin (Murat Suyu) sağ kıyısında kalırdı. Yeni Pertek de Çarsancak'ın batısını kapsardı. Surp Digin adı verilen manastır, bir ziyaret yeri olarak büyük öneme sahipti.

Osmanlı'ya yarı tabi olan Kızıl Kilise (Garmir Vank), Pağ (Pakh, Kocakoç), Mazgirt (Mazgerd), Ovacık ve Kuzuçan (Ağkan), Dersim'in çevresindeki dağların güzel yamaçlarına sıralıydı. Özerk olarak yaşayan halk ise dağlık bölgede, Kuti Deresi denen büyük vadide ve Dujik (Abasan) bölgesinde yaşardı. Bu bölgede Mirakyan aşiretinden Ermeniler de vardı ve genellikle Havlor'da (Karşılar) Surp Garabed Manastırı çevresinde yaşarlardı.

Mirakyan aşiretinin kadim vatanıysa Der-Ovan adlı ovaydı. Nesilden nesile aktarıldığına göre, ovanın adı, Der Ovanes adlı bir atadan geliyordu ve Mirak adı da kendilerine Der Ovanes'in Mirakyan olan soyadından mirastı.

Dersim sancağında yerli halkın en çok ziyaret ettiği Ermeni ibadethaneleri arasında, Kızıl Kilise'nin batısındaki Surp Sarkis Manastırı ve Halvori/Alevori'ye yarım saat uzaklıkta bulunan Dujik'teki Surp Garabed Manastırı bulunurdu. 9. yüzyılda inşa edilmiş olan Yergayn/Ergan'daki Kızıl Manastır da Dersim'in en önemli hac yerlerinden biriydi ve Kızılbaş beylerinin koruması altındaydı.

Khozat (Hozat) sancağının yönetim merkezi Khozat küçük bir köyken, 11. yüzyılın sonunda gelişti. 1914'te burada 350 Ermeni, 360 Sünni ve 250 Kızılbaş yaşıyordu. Ermenilerin Surp Pırgiç Kilisesi'yle, yetmiş öğrenciye eğitim veren iki okulu vardı. Hayvan yetiştiricisi olan Sünni ve Kızılbaş komşularından farklı olarak, Ermeniler daha çok tarım ve zanaatla uğraşırlardı.

Dersim'in kuzeydoğu sınırında yer alan Kızılkilise kazasına bir Osmanlı garnizonunun yerleştirilmesiyle kazanın önemi arttı. Ermenilere ait kilise ve manastır kalıntılarından elde edilen malzemeyle bir pazar yeri, kışla ve hamamlar inşa edilmesi, bütün kazaya Kızılkilise adının verilmesinde etken oldu. Kazanın en önemli geçim kaynağı koyun yetiştiriciliğiydi. Terk edilmiş

ama 1914'te henüz ayakta olan tarihi eserler arasında Toğanes, Titnik, Şidan'daki kiliselerle Gölsurak'taki Surp Kevork ve Zive'deki Surp Sarkis kiliseleri en önemlileriydi.

Sancağın doğu kısmında yer alan Medzgerd (Mazgerd/Mazgirt) kazası, Antikçağ'da ve erken Ortaçağ'da Palahovid Prensliği'nin ayrılmaz bir parçasıydı. Sık ormanlarla çevrili görkemli bir dağlık mevkide yer alan kent, 20. yüzyılın başında parlak geçmişinin izlerini hâlâ muhafaza ediyordu, ayrıca birkaç ibadethane de faal durumdaydı. Meryem Ana ve Surp Hagop kiliseleri, Surp Atanas, Surp Yeğya, Surp Mesrob, Surp Sarkis, Surp Pırgiç, Surp Boğos-Bedros ve Surp Kevork manastırları, ayrıca biri Karasun Manug olmak üzere iki de mağara tipi kilise kentin yakın çevresinde bulunuyordu. 1915'te Medzgerd'de 1200 Ermeni, 360 Sünni ve 40 Kızılbaş yaşıyordu. Dağ tarımının yanı sıra, yünlü dokuma ve demirin işlenmesi, kazadaki önemli uğraşlar arasındaydı.

Peri Suyu ya da Keği Suyu'nun sağ kıyısında, Dersim sancağının güney kısmında yer alan Çarsancak kazası, kuzeydeki bölgelere göre daha az dağlık olduğundan, daha yoğun bir nüfusa sahipti. 1914'te burada kırk üç yerleşim birimine dağılmış olan 7.940 Ermeni yaşıyordu. Bu yerleşim birimlerinde elli bir kilise, on beş manastır ve yirmi üç okul vardı.

Sancağın güneybatısında, Arsanias/Doğu Fırat'ın sağ kıyısında yer alan Çımışgadzag/Çemişgezek kazasının merkezi, uzun müddet Bizans egemenliğinde kalan, Ortaçağ'ın Hieropolis'i Çemişgezek Kalesi'ydi. Harput'un 35 km kuzeyinde yer alan Çemişgezek, 1300 metre yükseklikte, bir sıradağlar silsilesinin yamaçlarına kurulmuştu. Sancağın kuzeybatısında yer alan Ovacık kazası ise toplam 4.100 nüfusuyla, bu kazaların en az kalabalık olanıydı. Bunun nedeniyse, Muzur ya da Mercan Dağları'yla çevrelenmiş ve son derece sık ormanlarla kaplı olmasıydı.

Kaynaklar:

Raymond H. Kévorkian, Paul B. Paboudjian, *1915 Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeniler*, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2012.
Antranik, *Dersim Seyahatnamesi*, İstanbul: Aras Yayıncılık, 2012.

Bu halk masalını bize anlatan Çarsancaklı tanınmış Minas Papar [Baba] adlı kişi olup, ben de tam onun lehçesiyle kaleme aldım, ancak yerel ağızla anlatılanların geniş halk kesimleri tarafından anlaşılamayacağını da düşünerek, dilinin sadeliğine dokunmadan, mecburen edebi dile çevirdim. Yer yer de anlatanın tanımlamalarını da alarak ufak tefek toparlamalar yaptım.

Efsanemiz, Dersim dağlarını, sık ormanlarını ve bu ormanların sakinlerini tanıtmanın yanı sıra halkın çadır ve çobanlık yaşamını, kaderciliğini, evlenme zorluklarını, bu yüzden meydana gelen ve Kürt aşiretlerinde, hatta orada yaşayan Ermeni halkı arasında daha hafif ve farklı da olsa süregelen kanlı savaşları okuyucuların gözleri önüne seriyor.

Minas bu uzun efsaneyi bir solukta, hiç durmadan anlattı, bu nedenle uydurmadığına ve halk söylencesine sadık kaldığına eminim.

Böylece, masalcılarımıza ve Dersim'le, yöre halkının yaşantısıyla ilgilenenlere önemli bir hizmet sunduğumu sanıyorum. S. HAYGUNİ

1.

Sadık Res

Evvel zaman içinde, bu topraklarda varlıklı yedi kardeş yaşarmış.
Ben sorayım, "Bu yedi kardeş hangi kralın tebaası?" Sen cevapla, "Kemah'ın, Kemah Kralı'nın." (Kemah/Gamakhu, eskinin Ani Kalesi'ydi.)
Bu yedi kardeşin pek çok sürüsü ve çadırı vardı. Çadır onların seyyar eviydi. Kemah sınırları içinde, Fırat nehrinin sağ kıyısından Dersim dağlarının yamaçlarına kadar tüm otlaklar onların sürülerinin emrine amadeydi. Nerede isteseler, nereyi uygun bulsalar çadırlarını oraya kurarlardı. Onlara hiç kimse engel olamazdı, zira Kemah Kralı bu yedi kardeşi çok sever çok da sayardı.
Kral bu yedi kardeşi niçin çok severdi, diye soracak olursanız... Çünkü bu yedi kardeşin en büyüğü, kralın evine peynir, kaymak, tereyağı, ne gerekirse hemen toplar gönderirdi. Böylece kralın evinde yiyecek hiçbir şey eksik olmazdı. Halk kendi kraliyet vergisini bu yedi kardeşin en büyüğüne verir, o da götürür krala sunardı.

Ama bir yıl vergiyi ona vermediler.

"Sen götürüp bütün altınları yiyorsun. Bu yüzden de kral kadar zengin oldun," dediler.

Kış geldi, kralın ambarları boş kaldı. Ne peynir, ne yağ, hiçbir şey, bir kaşık yağ desen, o bile yok.

Vaziyeti haber alınca kral çok sinirlendi. "Çabuk iki atlı gitsin, mültezimi hemen buraya getirsin. Hasta mı, ölmüş mü, görelim," diye emretti.

İki atlı atlarına atladı. Gittiler, mültezimi buldular. Atına bindirip hiçbir şey konuşmadan sürdüler, getirdiler. Kralın huzuruna çıkarıp baş eğdirdiler, selama durdurdular.

"Res," dedi kızgın kral, "Sen bana nasıl bir oyun oynadın böyle?"

"Ömrün uzun olsun kralım, ne oyunu?" dedi adam.

"Kış geldi. Ne peynir, ne yağ, hiçbir şey yok," dedi kral.

"Halk bana vergi vermiyor, sen götürüp yiyorsun, diyor."

Kral hiddetlendi. Tahtından fırladığı gibi ayağını yere vurdu. "Bu ne cüret? Demek halk kralına isyan ediyor!"

Sonra da oturup bir ferman yazdı, mührünü bastı, Res'in göğsüne astı.

"Hadi git," dedi, "Astığın astık olsun, kestiğin kestik."

Res atına bindiğinde kral atın zayıf, çelimsiz ve topal olduğunu gördü.

"Res," dedi, "Altında bu atı gören halk sana vergi mi verir?"

"Ömrün daim olsun kralım, atım budur."

"Götür bu atın boynunu vur. Ahıra git, hangi atı beğenirsen ona bin, uzun mızrağı da eline al, atını kurumla oynatarak git."

Res, ahıra girdi, bir binek at çıkardı, atladı sırtına, sürdü gitti. Az gitti, uz gitti, ulaştı kendi halkının çadırlarına. Kardeşlerinin birinin çadırına girip yerleşti.

Sabah erkenden uyandı, ortalığa sert emirler yağdırarak halkını yakınına çağırdı. Her çadırdan birer kişi, bin çadırdan bin kişi, gelip önünde selama durdular. Res onların selamını ses etmeden, konuşmadan, sadece gözlerini kırparak aldı. Üç saat sessiz sedasız, öylece durdu insanlar. Sonunda Res elini kaldırıp oturmalarını işaret etti.

Kralın fermanını göğsünde asılı gören halk oturmaya cesaret edemedi. Res kızgınlıkla, "Niye geldiniz?" diye haykırdı.

"Seni görmeye, halini hatrını sormaya geldik."

"Kralın adamını görmeye böyle mi gelinir ahmaklar!"

Halkın arasında bir fısıltıdır başladı. Hep birlikte dışarı çıktılar. Düşündüler, taşındılar. Gidip her biri birer kuzuyla geri geldiler. "Kesin kuzuların birkaçını!" buyurdu Res.

Emir derhal yerine getirildi, yüz kadar kuzu kesildi. Res'in emri üzerine kuzu etlerinden kızartmalar, mezeler hazırlandı. Geniş çayıra en değerli halılar, kilimler yayıldı, üzerine bini aşkın insan yerleşti. Hep birlikte kuzu etini yediler, mis gibi şarabı içtiler. Davullar çaldı, âşıklar söyledi, oyuncular ise halaya durup bar tuttular.

"Eh," dedi Res, "Yeter oynadığınız, gidin vergilerinizi getirin şimdi."

Oyuncular barı kestiler, birbirinin elini de bıraktılar ve koşa koşa çadırlarına gittiler. Bir koyun getirecek olan, iki tane getirdi. Bir yük yağ verecek olan, iki yük verdi. Keza tereyağı, peynir, bal vesaire için de aynı şey yinelendi. Hepsini bir yere toplayıp, iki kişiye teslim ettiler. Onlar da götürüp kralın ambarlarını ağzına kadar doldurdu.

Kral, Res'i çağırdı. "Gücün kuvvetin artsın Res," dedi, "Ambarlarda bir şey koyacak yer kalmadı artık."

Elini cebine attı, yüz akçe çıkarıp Res'e verdi.

"Res," dedi, "Sen çok iş bilen bir adama benziyorsun. Bundan böyle Ovacukh bölgesinin kayıt defterini sana teslim edeceğim. Yedi senedir vergi vermiyorlar, toplar gelirsin."

Res kayıt defterini aldı, kalktı gitti. Dersim dağlarındaki çadırlarında yaşayan asi Ovacukhluların önüne koydu, isimlerini tek tek okudu. "Yedi senedir vergi vermemişiniz. Kral vergisini istiyor!" dedi.

Yaylacılar gitti, vergilerini topladılar, getirip bir yere yığdılar. Yedi yıllık vergi kırk deve yükü oldu. Res yükledi her şeyi develere, kendi de atına bindi, kattı develeri önüne, düştü yola. Emaneti götürüp kralın malikanesine ulaştırdı. Kral oturduğu yerden develerin şehri ayağa kaldıran çan seslerini duydu.

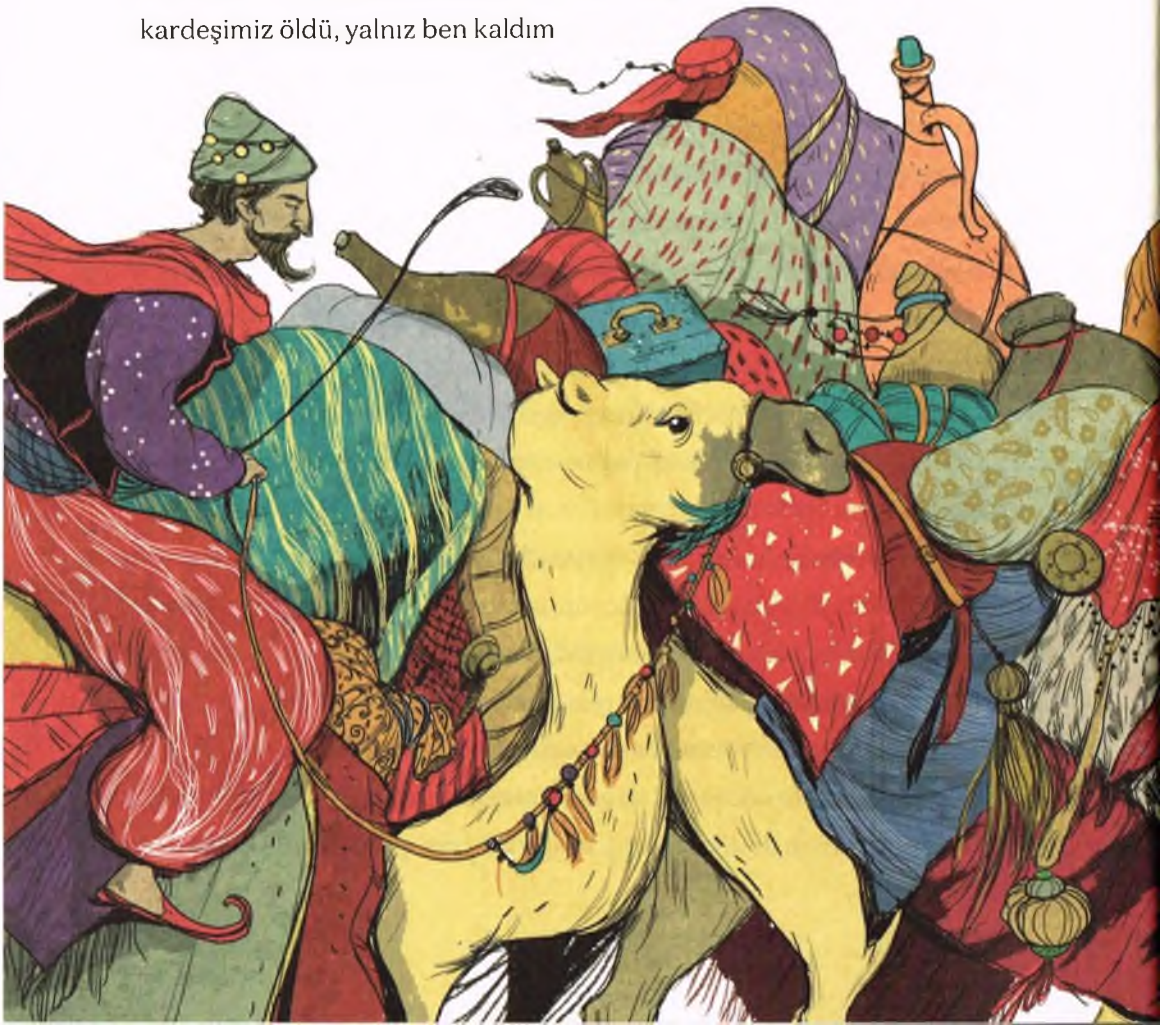
"Bu ne gürültü. Tez gidin haber getirin!" dedi. Hizmetkârlar koşup gittiler ve hemen döndüler.

"Ömrün daim olsun kralımız, Res develerle geliyor," dediler.

Kral canıgönülden sevindi. Res'e olan sevgisi katlandı. Öyle bir sevgiydi ki bu, bir göz diğerinden sakınır. "Bundan böyle hep benim yanımda kalacaksın. Sarayımda benimle yiyip içecek, giyinip kuşanacak, uyuyup uyanacaksın," diye buyurdu.

Res kralın sofrasına oturup bütün işleriyle ilgilendikçe o kadar yükseldi ki, sonunda evini ve kardeşlerini bile unuttu. Günün birinde kardeşlerinden biri haber gönderdi ona.

"Birader, sen orada hapsolup kaldın. Kralın ekmeği ve eğlencesi bol, yiyip içip yan geliyorsun da, hiç aklından geçiyor mu kardeşlerim var, onlar ne eder diye? Sen deme, ölüm düştü yuvaya. Beş kardeşimiz öldü, yalnız ben kaldım

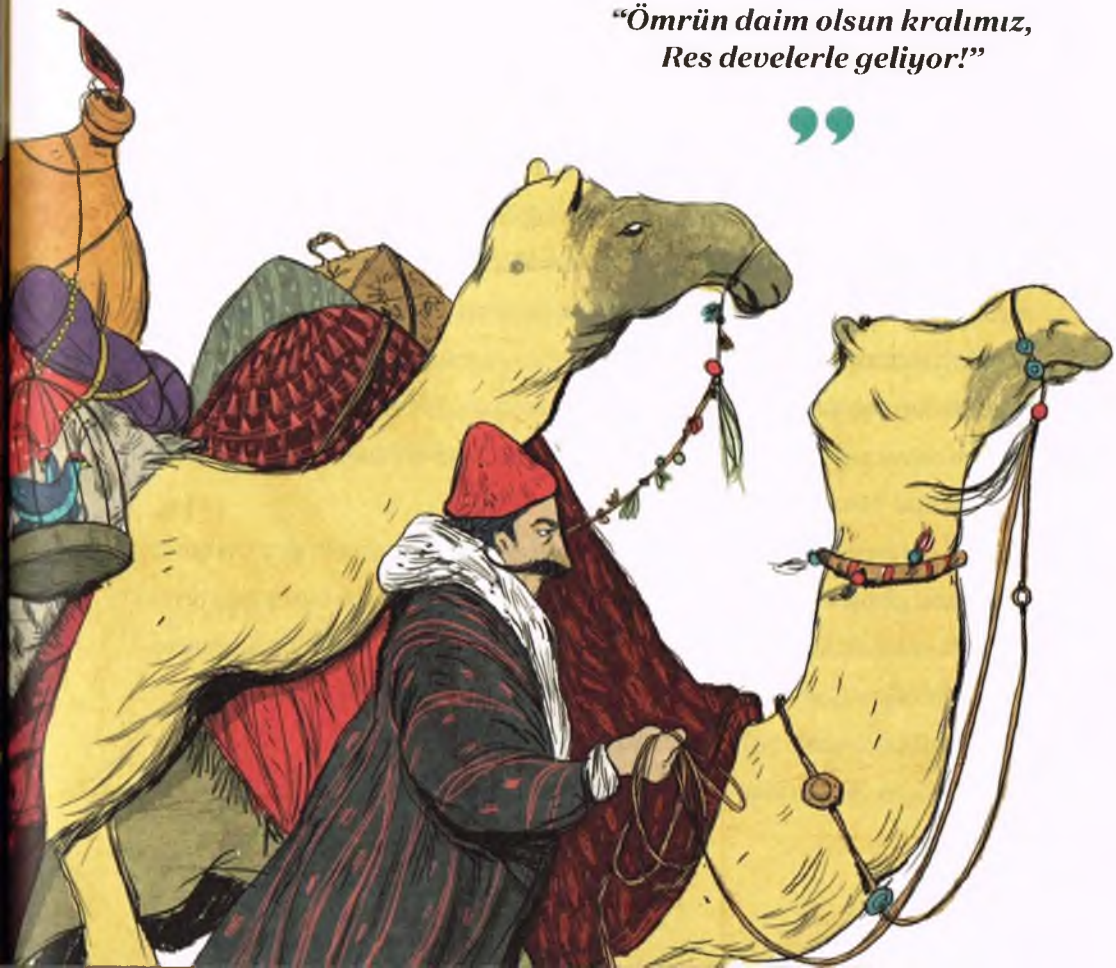

eve bakan. Davarın durumu kötü, ben her yana bir başıma yetişemiyorum. Gel malının mülkünün başına geç, sahip çık bize."

Ağabeyi mektuba cevap yazdı. "Benim bir kadınım vardı, o da ölmüştür. Artık bana ev bark da lazım değil. Sürü de senin olsun. Kendin kazan, kendin ye."

Küçük kardeşi bunun üzerine bir çoban tuttu, sürüyü dağa gönderdi. Çoban sürüyü dağın yaylasında yayıyor, öğlen vakti nehre indiriyor, su içiriyordu. Bu çobanın Erzincan'da Yahudi bir dostu vardı, sürüden ürettiği her şeyi, yağı, peyniri, tereyağını, yünü götürüp satması için bu Yahudi'ye teslim ediyor, kendi de evine dönüyordu.

"Ömrün daim olsun kralımız,
Res develerle geliyor!"

2.

Mercan Boğazı

O yıl üç gün üç gece durmadan kar yağdı. Mart ayıydı, dağ taş, dere tepe, ova yayla her yer karla kaplandı. Ağaçların dalları karın ağırlığından kırıldı. Evlerde davar için ot kalmadı, koyunlar açlıktan ağaç kabuklarını kemirmeye başladı. Bir ay boyunca bu küçük kardeş çok sıkıldı, baharın ortasına girdiklerindeyse sert bir rüzgâr esti, bolca yağmur yağdı. Akşam yağdı, sabahleyin dünya bir başka güzel oldu. Yeniden yağmur sel sağanak, bu kez dünya sallandı, zelzele oldu. Koca kayalık kaydı gitti, gök gürledi, şimşek, yıldırım ateş gibi dünyayı sardı.

"Çoban," dedi, "Sen bu kararan yamaçlarda otlat sürüyü. Ben de şu dağın böğründen tırmanıp orada ne var diye bir bakayım. Geceleyin o yandan bir gürleme sesi duydum."

Çoban sürüsünü su kıyısına indirdi, kendiyse asasını eline alıp zelzelenin açtığı derin vadiye girdi. Tepeye tırmandığında ne görsün? O geçit vermez sarp dağlar yarılmış, aşılmaz zirve ikiye bölünmüş, içinden yol açılmış. Girdi o yola, ilerledi. Yerde yumurta boyunda, kırmızı, göz kamaştıran, ışıltılar yayan yuvarlak bir taş gördü.

Yerden alıp cebine attı taşı.

Yoluna devam etti. Peş peşe kırk tane benzer taş buldu, hepsini topladı. Sonuncular serçe yumurtası kadardı.

Zelzele sonrası vadinin başından bir geçit açılmış, Dersim'in geçit vermez dağlarına girmek kolaylaşmıştı. Yoksa, eski yoldan sürüyü buraya çıkarmak bir hafta zaman alırdı. Şimdi bizim mültezimin kardeşi hedefine üç saatte ulaşabilecekti. Çok mutlu olmuştu, dağın başına tırmandı. İyice baktı sürüsünü geçireceği yola ve evine döndü.

Sabah erken yatağından kalktı ve çobanına tembih etti:

"Ben şehre gidiyorum. Sen sürüyü yeni açılan geçide tırmandırırsın."
Kendi de Erzincan'a, Yahudi dostuna gitti. Tereyağı ve kaymak götürdü, dükkânına oturdu. Birden aklına bulduğu taşlar geldi. Çıkardı, taşların en küçüğünü gösterdi.
"Bu taşlardan kimseye söz etmeyesin," dedi Yahudi dostu, "Eğer satacak olursan, ben alırım. Kral bu taşı görürse elinden alır, zira çok değerli bir taştır."
Res'in kardeşi ona göstermek için büyük taşı da cebinden çıkardı, ama taşın ışıltısı sokağa kadar yansıdı. O sırada sokaktan geçen kral ışıltıyı görünce dükkâna girdi, taşı eline aldı:
"Bu taş benim hazinemden, sen nereden çaldın?" diye sordu.
"Ben onu dağdan buldum."
"Hazinemde beş tane taş var. Onlar yerli yerindeyse bu senin, yoksa bu benimdir. O zaman diğer dördünü de isterim."
Kemah Kralı adamı tutup beraberinde götürdü. Hazineyi açınca kralın taşlarının yerli yerinde durduğunu gördüler. O zaman kral, "Oğul, bu taşları nereden buldun?" diye sordu.
Adam, uzaktan zelzelede yarılan dağı gösterdi. "İşte, orada, o dağın içinde, ömrün daim olsun kralım."
Kral adamı serbest bıraktı, o da kalktı evine gitti. Sürüsünü alıp dağa çıktı. Yeni açılan geçide girip, kolayca yaylaya tırmandı. Sürüsünü otlağa yaydı ve de onları tepeden seyre daldı. Kendisi için çok önemli olan yeni geçide bir isim vermek istedi. Bulduğu taşları anımsadı ve onlar mercan taşı olduğu için de buraya 'Mercan Boğazı' adını verdi.

3.

Sedev Hovig

Bizim sürü sahibi dağ başında çadırını kurdu. Sürü büyüktü, kendininse adamı yoktu, hepsini birden idare edemiyordu. Çoluk çocuğu yoktu, öteye beriye koşuşturmaktan yorgun ve bezgindi. Günün birinde ellerini kaldırıp gözlerini göğe dikti ve canıgönülden niyaz etti: "Ey Surp Digin*, yalvarırım sana, ne olur, herkese oğlan-kız veriyorsun. Bana da bir evlat bahşet!"
Adam yürekten dua etti ve uyudu.
Rüyasında bir ses ona şöyle dedi: "Karının kolunda sedev [sedef] bir taş var, senin yanındaki mercanlardan birini o sedevle birlikte ufala, Munzur Suyu'ndan da bir alaca benekli** balık alıp onunla güzelce karıştırıp pişir. Sen ve karın bu karışımı birlikte yiyin."
Uykudan uyandığında karısının bileğindeki sedev taşını aldı, cebindeki mercanı da çıkardı, ufalayıp karıştırdı. Bunlara kurutulmuş alaca benekli balığı da katıp bir hamur yaptı. Karısıyla birlikte yediler. Sevinçli ve mutluydular. Kısırlığın yazgılarından silindiğine ve bir evlat sahibi olacaklarına inançları tamdı. "Kız olsun," diyordu kadın, "Çünkü kız her yönden yararlıdır. Kuzuları güder, koyunları sağmaya yardım eder. Birlikte yağ, peynir, yoğurt yaparız. Halı kilim dokuruz, dikiş diker, çamaşır yıkar, temizlik yaparız. Tandır ve ocak yakar, ekmek, yemek çorba pişiririz..."
"Behey kadın!" diyordu adam, "Tanrıdan dileyelim de erkek olsun. Malımız, sürümüz çoktur, onlara bir yöneten gerek. "
Sonunda ortak bir karara vardılar. "Tanrı ne isterse onu versin, O'nun iradesi olsun."

---

* *Surp Digin: Erm. "Azize Hanım". Çarsancak'ta tarihi bir ziyaret/adak yeri. [Ed.]*

** *Alaca benekli [khaydakhariv] balığı tuzlayıp kuruttuktan sonra ilkbaharda davarlar doğurunca, hayvanların meme kanalları açılsın ve bol süt versinler diye yedirirler.*

Ve dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika geçti. Tanrı verdi, bir kız doğdu. Kırkı çıktı, erkek artık eve gelip eşinin ve yeni doğan bebeğin halini hatrını sorabilirdi. İçeri girdi ve eşiyle birlikte Tanrı'ya kendilerini sevdiği ve çocuksuz bırakmadığı için şükretti. Kadın kocasına şöyle dedi:

"Bu ne iş bilmem... Allah beterinden saklasın, çocuğun gözüne kan dolmuş, gözü açılmıyor."

Adam çocuğun gözünü açıp baktı ki gerçekten kana ve de mercana benziyor. Karısına, "Koyunları sağarken rahminin üstüne kamburlaşmışsın, o yüzden de kan göllenmiş, bir şey değil, geçer," dedi.

4.

Kral Lusig

Onları orada bırakalım ve biraz da Pertag [Pertek] Kralı'ndan bahsedelim. Pertag, Çarsancak ülkesinde Murat Nehri'nin sağında yer alır.

Pertag Kralı'nın kraliçesi ağır hastaydı. Kral bu yüzden çok üzgündü, yüzü asıktı, inliyor, ah çekiyordu.

"Sevgili kraliçem," dedi kral, "Üzülme bu kadar, zira derdinin dermanı var; Bizim Surp Digin'e gideriz. Artık ah çekmek, inlemek yok. Yarın sabah seni göndereyim, git Surp Digin'e, yap adağını, iyileşirsin hemen."

Ertesi gün kraliçesini Surp Digin'e yolladı. Kraliçe gider gitmez içeri girdi. Önce Surp Digin'in mihrabını öptü, günlük ve mum yaktı, kollarını açıp dua etti, üzerine bir rahatlık geldi, Tanrı'ya şükretti.

Surp Digin'de geceleyecek odalar vardı. Kraliçe bu odalardan birinde dinlenmeye çekildi.

Geceyarısı sancısı tuttu. "Vay öldüm, vay öldüm!" diye sabaha kadar inledi durdu. Sonunda krala haber saldılar "Kraliçen ölüyor" diye.

Haberci soluk soluğa krala ulaştı.

Kral alelacele atını kale kapısının böğründeki binek taşının yanına çektirdi. Atına binmeden bir kez haç çıkarmak üzere yüzünü Surp Digin'e döndü. Bir de ne görsün? Dünyayı aydınlatan bir kuyrukluyıldız ağır ağır Surp Digin'in üzerine iniyor.

Kralın kalbini korku sardı, saçları diken diken oldu. Cesaret edemedi oraya gitmeye. Gerisingeri kaleye döndü. Yerine birini yolladı.

"Gidin," dedi, "Hele haber edin bakalım, neler oluyor orada?"

Haberci dörtnala gitti. İçeri girdi, zangoçu bulup, "Kraliçe ne durumda?" diye sordu.

"Kraliçenin bir erkek evladı oldu," diye yanıtladı zangoç.

Haberci hızla kapıya yaklaştı, çocuğun sesini işitir işitmez atına bindiği gibi sürdü gitti. "Gözün aydın kralım. Ömrün daim olsun, bir oğlun olmuştur," diye müjdeyi verdi.

Kral o günden sonra Surp Digin'e gitmedi. Yedi gün yedi gece bar tutmaya, yemeye içmeye, keyfetmeye daldı. Yedi günün sonunda atına bindi, çocuğu vaftiz ettirmek üzere Surp Digin manastırına gitti. Papaz çocuğu vaftiz ederken adını ne koyacaklarını sorduğunda kral, "Ben o ışığı gördüm, adı Lusig* olsun," dedi.

Çocuğu vaftiz ettiler, adını Lusig koydular.

---

* *Luys: Erm. "ışık"; "Lusig", küçük ışık anlamında. [Ed.]*

5.

Lusig'in eğitimi

Başkalarının çocukları yıldan yıla büyürken, Lusig günden güne büyüyordu. Yedi yıl geçtiğinde Lusig boylu boslu, geniş omuzlu, güçlü ve yakışıklı bir delikanlı olmuştu bile.

Kralın ihtiyar bir avcısı vardı. Bir gün krala "Ömrün daim olsun kralım," dedi. "Bizim Lusig bir yerden ok ve yay bulmuş, gidip pınarın kaynağına saklanıyor. Çeşmeden su götürmeye gelenlerin testisini vurup deliyor. Her gün yüz kişi şikâyete geliyor Lusig'den."

Kralın başka evladı yoktu, bir tek Lusig'di, o yüzden çok seviyordu onu. "İhtiyar," dedi, "Ben ne yapayım, çocuktur, öldürecek değiliz ya. Küçük bir tüfek bul, beraberinde ava götür. Kimseleri üzmesin, şikâyetle gelmesinler üzerimize."

İhtiyar her gün Kaveyu Dağı'na ava gidiyordu. Lusig de onunla gitmeye başladı. Her gün ava giderken yolları Surp Digin'in önünden geçerdi. Oradan gidip dönerler, orada dinlenirlerdi.

Bir cumartesi akşamı kızlar yine küme küme Surp Digin'i ziyarete gelmişlerdi. Gözünü sevdiğim Lusig ne yapsa beğenirsiniz? Kızları görünce gitti aralarına girdi. İhtiyar etrafına baktı ki Lusig yok.

"Zangoç, kralın oğlu nerede?" diye sordu.

"Senin kralın oğlu hangi kız güzelse gidip çimdikliyor. Çocuk böyle mi yetiştirilir? Kızlar korkudan ses çıkaramıyor, ne de olsa kralın oğlu..."

Çocuk dışarı çıktı. "Lusig," dedi ihtiyar, "Nereye kayboldun? Yanımdan ayrıldın, böyle mi izleyeceksin beni?

"Surp Digin'i görmeye gittim," dedi.

"He ya!" dedi ihtiyar, "Gittin kızları gördün, değil mi? Biz hep bu kapıdan

geçiyorduk, niye hiçbir gün öpmeye gitmedin de bugün aklına geldi. Kral oğluna yakışıyor mu hiç bu yaptığın Lusig?"

Lusig zangocun kendisini şikâyet ettiğini anladı, yüzünü astı.

İhtiyar devam etti: "Baban seni bana emanet etmiştir Lusig. Seni asarım, döverim, hatta Kaveyu Ormanı'nda bırakırım. Yedi gün dolaşır, çıkış yolunu bulamazsın. Karngerd Gölü'ne bırakırım, boğulursun. Bunların hepsi elimde. Kendine çekidüzen ver ki kimse senden şikâyet etmesin."

İhtiyar bir yandan nasihat ediyor, bir yandan da yola devam ediyorlardı, Lusig ise sessiz sedasız yürüyordu.

"Benim dediklerim senin umurunda bile değil. Bir kulağından giriyor, öbür kulağından çıkıyor. Günde yüz kişi senden şikâyete geliyor. Bugüne kadar seni hep korudum, bin nasihat ettim, olmadı. Sana silah aldım, Kaveyu Dağı'na ava götürdüm, yine olmadı. Sana her şeyi öğrettim, olmadı. Eksik bir şey mi bıraktım da böylesin?"

Lusig önüne bakıyor, aklı uzaklara gidiyordu.

İhtiyar gücendi, kaleye varana kadar bir daha konuşmadı onunla.

6.

Alınyazısı

Akşamleyin uyudular. Gece yarısı Lusig tam derin uykuya dalacakken bir rüya gördü; ama ne rüya! Çadır sahibi bir karı koca, bir de kızları... Lusig'le aynı gün doğmuş olan bu kız, meğer kaderin yazısıyla Lusig'in alnına yazılmışmış...
Lusig uyandı uykudan. "Hah," dedi, "Güzel kızları tanıştırmıyorlar, çobanın çirkin kızını getirip alnıma yazıyorlar!"
Güneş doğana kadar beş kez gördü bu "Alnına çobanın kızı yazılmış, senin bahtın odur," rüyasını.
Sabah erken yatağından kalktı. Gitti ihtiyarın elini öptü, sessiz sedasız durdu önünde. "Seni artık beraberimde götürmeyeceğim," dedi ihtiyar, "Elimi ayağımı da öpüp durma."
"Baba," dedi Lusig, "Artık yanlış yapmayacağım, affet beni."
İhtiyarın kalbi o an yumuşadı. Yola çıktılar, kaleden bir saat kadar uzaklaştılar.
"Baba," dedi Lusig, "Surp Digin öbür tarafta kaldı. Biz yanlış yöne gidiyoruz. Sanırım yolu şaşırdık."
"Bu senin işin değil Lusig, sen beni izle. Surp Digin'in yüzünü bir daha görmeyi de bekleme. Seni öyle bir yere götüreceğim ki, 'Eve dön' desem, bir ay ormanın derinliğinde kaybolacak, evin yolunu bulamayacaksın."
İhtiyarın bu sözlerine çok kızdı Lusig, içinden,
"İki tüfek de bende, bunu sırtından vursam ne olur?" diye geçirdi.
Bilge ihtiyar Lusig'in düşüncesini anladı, aniden geri döndü ve Lusig'in kıs kıs güldüğünü fark etti.
"Hah!" dedi, "Anlaşılan öğütlerim kafana girmemiş, kötü kötü şeyler düşünmeye başlamışsın. Oğul, ne diyorsam senin iyiliğin içindir. Dinlersen, pişman olmazsın."
İhtiyar kızmış göründü ve büyük Dzarkovig ormanına varıncaya kadar

konuşmadı Lusig'le. Ancak orada bir ses duydular. "Lusig, senin kulakların keskindir. Dikkatle dinle bakalım bu ne sesi?" dedi ihtiyar.

"Ses arkadan geliyor. Dzarkovig'in iç tarafına kim geçebilir ki baba?" diye sordu Lusig.

"Senin gözünün nuru güçlüdür oğul. Dikkatli bak, ormanın civarında çadır var mı? Biz henüz ormanın kıyısındayız, içine girmedik. Giremeyiz de, çünkü orada ağaçlar çok sıktır. Karanlık basıyor. Biz ormanın kıyısında yatacağız. Üzerimize ayı, domuz ya da kurt saldırırsa öldüreceğiz. Ormandaki vahşi adamsa domuza veya ayıya benzemez, onlardan daha güçlüdür ve öldürülmesi imkânsızdır. Zira tuttu mu koskoca meşe ağaçlarını kökünden söker. Ona kurşun geçmez, onu kılıç kesmez. Onun ölümü, kara bulut gökyüzünü ve yeryüzünü sardığında, ancak şimşek çarpması ile olur. Yani şimşekten kılıcın varsa ve bir kez dahi vurursan ölür. Üstelik bu orman vahşi adamlarla dolu."

Lusig düşündü. "Babamın şimşek parçasından yapılmış bir kılıcı vardı. Bir daha bu ormana geldiğimde beraberimde getirmeliyim. Böylelikle ormanın derinliklerine girebilir ve oradaki vahşileri öldürebilirim. Eğer hepsi yalansa, vahşi yoksa, o zaman da bu ihtiyarın başını keserim."

Ormanın içinden geçen yoldan vazgeçip kıyıdan ilerlemeyi sürdürdüler. Az gittiler, uz gittiler, sonunda bir çeşmenin başında bir çadır gördüler. İçeri girdiler, selam verdiler, selam aldılar. Çadırın ön bölümüne serilmiş halıya yerleştiler. Çadır büyüktü, ancak içinde bir karı koca vardı, bir de eli ayağı tutmayan yedi yaşlarında kızları. Büyük sürüleri vardı, sürüleri yöneten iki de köpekleri. Köpekler sürüyü iki yanından koruyarak dağa götürüyor, akşamları da noksansız geri getiriyorlardı. Sürü sahibinin adı Pot'du. Pot yalnızca günde iki kez çadırının üst tarafındaki tepeye tırmanır, oradan sürüsünün ne tarafta olduğuna ve de başına bir şey gelip gelmediğine bakardı.

Lusig ve ihtiyar bu çadırda avlarını kızartıp yediler, sonra da yatıp uyudular. Gece Lusig bir rüya gördü. Rüyasında ona, "Bu çadırdaki eli ayağı tutmaz, işe yaramaz kızdır senin alnının yazısı. Senin bahtın, senin nişanlın odur," dendi. Kralın oğlu gözlerini açtı, yumdu, yeniden aynı rüyayı gördü. "Gün ağarsa da

bir görseydim ne biçim bir kızmış" diye düşündü.
Sabahleyin Lusig bir de baktı ki kızın altına bir hasır parçası sermişler. Sırtındaki gömleğin kolu yeni yok, cıbıl ve pis bir şey. Gözleri yumuk, sırtüstü uzanmış, üstüne de kırk yerinden delik eski bir keçe çekmişler, yatıyor. Kımıldamaya bile takati yok...

Pot'a gelince, sabah erkenden sürüsünü dışarı çıkardı. Köpeklere teslim edip işine bakmak üzere biraz uzaklaştırdı.

Kızın annesi de testisini omzuna alıp su getirmeye gitti.
Güneş ışığı kızın üstüne yeni vurmuştu. Lusig kızın üstündeki keçeyi bir kenara çekince, ne görsün? Gözü kapalı, görmüyor, başı kel, başlığı yok. Evlerden uzak, bir de kötü kokuyor ki, dayanılır gibi değil.
"Bu nedir böyle, hep rüyalarımda görüp duruyorum. Surp Digin'e adak yapan süslü püslü güzel kızları benim alnıma yazmıyorlar, tutmuş bu hiçbir işe yaramaz, kokmuş kızı yazıyorlar. Dur, ben bunu öldüreyim, kaybolup gitsin. Görelim bakalım nasıl alnıma yazılırmış."
Lusig ve ihtiyar çadırdan çıkıp yola düştüler. Lusig birden hatırlamış gibi, "Baba, barut kılıfını çadırda unuttum. Azıcık bekle, alıp geleyim," dedi.
İhtiyar çıkıp bir taşın üzerine oturdu. Lusig çadıra girdi, barut kılıfını boynuna geçirdi, kabzası değerli taşlarla süslü hançerini çekti, sapladı kızın karnına. Hançerin ucu kızın vücudunu delip öbür yandan çıktı ve yere saplanıp kaldı. Lusig birkaç kez çekti hançeri ama çıkmayınca bırakıp gitti. Giderken bir taraftan da söyleniyordu: "Görelim bakalım nasıl yazılacakmış alnıma..."
Lusig, gitti ihtiyarı buldu ve birlikte eve döndüler.
Birkaç gün evde kaldıktan sonra günlerden bir gün ihtiyar, "Hazırlan Lusig, ava gidelim," dedi.
"Baba," dedi, "Nereye istersen git, gelirim seninle, ama Dzarkovig Ormanı tarafına gelmem."

7.

Sedev, Munzur Suyu'yla iyileşiyor

Biz şimdi kıza dönelim.

Annesi sudan döndü, gitti çalı çırpı getirdi, ateş yaktı. Sonra sütü ısıttı, evi topladı, ortalığı süpürdü, temizledi. Yemek zamanının geldiğini fark etti. "Vay," dedi, "Kızıma bakmayı unuttum, ama bu kadar da uyunur mu?" Keçeyi kızın üstünden yana çekti, baktı kızdan ses soluk çıkmıyor. Biraz daha dikkatli bakınca kızın karnında bir şeyin parıldadığını gördü. Elini uzattı ki, bir hançer... Çekti, çekti, çıkmadı, bu kez kabzasına bir ip bağlayıp çekti. Hançerin çıkması ile kız bir çığlık attı. Kanı anında yerde göllendi. Annesi hemen havacıva, mum, bal, tereyağını karıştırdı. Yarayı kesti, üstüne ilaç döktü. Memesini ağzına verdi, emzirmeye başladı kızını. Sedev yedi yaşındaydı ama hâlâ süt emiyordu.

Akşama adamına ne cevap vereceğini düşünmeye başladı kadın. Nihayet Pot geldi. "Kızın hali nasıldır?" diye sordu.

"Hah!" dedi kadın. "Allahtan hayırlısını dilemedik, 'Tanrım bize bir evlat versin de ne olursa olsun' dedik. Şimdi Tanrı bir kötürüm verdi bize, çekeceğiz..."

Pot kızının yüzüne baktı, acıdı evladına. Suratı asıldı, kaygılandı, hastalandı, gözüne uyku girmedi. Ancak gün doğarken uykusu ağırlaştı ve bir ses geldi kulağına:

"Kalk, Pot kalk, üzülme artık, Tanrı sana yardım edecek. Çadırını sök, davarını sür, Munzur Suyu'nun başına git, kızını orta gözeye bırak..."

Pot çadırı söktü, davarı önüne sürdü. Kızını da sarıp sarmaladı, katırın sırtına bağladı, başladılar yürümeye. Az gittiler, uz gittiler, iki gün yol gittiler ve Munzur Suyu'nun başında konakladılar. "Kadın," dedi Pot, "Sen çadırı kur, ben bir gidip geleceğim."

Gel gör ki, kadın Pot'a kızın yarasını söylemediği gibi, Pot da karısına gördüğü rüyayı anlatmadı. Kızını sırtına alıp gitti.

Kızın gözü açılmıyordu ki nereye gittiğini görsün.

"Baba beni nereye götürüyorsun?" diye sordu.

"Evladım seni götürüp sıcak suda yıkayacağım," dedi Pot.

Munzur Suyu'nun kaynağına ulaşınca, aniden kızını ortadaki gözeye bıraktı. Su o kadar soğuktu ki, kızın dişleri tıkırdamaya, bedeni ürperip titremeye başladı.

Pot bir süre sonra kızını sudan çıkardı. Onu kıldan örülmüş battaniyeye sardı, keçeyi de üzerine örttü ve ekmeğini yedi.

Kız biraz uyuduktan sonra sağ salim ayağa kalktı.

Pot aldı kızını, eve götürdü. Kendi de sürüsüne gitti. Akşam eve döndüğünde karısına, "Kız nasıl, kadın?" diye sordu.

"Giderken nasıl bıraktıysan öyle. Ses seda yok, uyuyor."

Pot gidip kızın kulağına seslendi: "Kızım kalk, senin için renk renk, çeşit çeşit çiçekler getirmişim. Kalk da bir kokla..."

Ve topladığı on çeşit çiçeği koklasın diye kızına verdi. Kız elini uzattı, aldı, kokladı çiçekleri. Koklar koklamaz da tamamen iyileşti. Kalktı, oturdu, sonra da anasına koştu yardım etmeye.

Birkaç gün geçti, kız çalışkan bir ev kızına dönüştü. Her şeyi çok çabuk öğrendi. Su getiriyor, süt ısıtıyor, yün eğiriyor, çadır ve halı dokuyor, ekmek pişiriyor, çamaşır yıkıyordu. Anasıysa evde rahatça oturmuş, kızına öğütler veriyor ve Tanrı'ya şükrediyordu.

Kız iyileşmesine iyileşti, ama güneş ışınları vurduğunda başı yine de kötü kokuyordu ve gözlerinde lekeler vardı. Yani henüz büsbütün güzelleşmiş değildi.

8.

Güzeller güzeli Sedev

Pot, yemeğini yedikten sonra artan ekmek kırıntılarını götürüp Munzur Suyu'nun bir gözesine atar, oradaki mercan balıkları da gelip ekmeği yerdi. Bir gece Pot yine bir rüya gördü. Rüyasında bir ses, "Pot, sen kızın için çok endişeleniyorsun. Git, o ekmek verdiğin balıkların kralına sor, belki o senin kızın için bir çare bulabilir," dedi.

Pot sabah erken kucak dolusu ekmek aldı, götürüp suyun gözesine döktü. Balıklar doluşup yediler, balıkların kralıysa gelip Pot'un karşısına dikildi, "Ne var?" diye sordu.

Pot yanıtladı. "Çok rica ederim Mercan Kral, benim bir kızım var, sen tanıyorsun onu..."

"Bugün git, yarın sabah gel," dedi balık.

Pot ertesi sabah yine suya gitti. Balık dalgalar çıkararak geldi. Başını suyun üstüne çıkardı, öksürdü, öksürmesiyle de ağzından bir okkalık bir balık fırlayıp düştü, ve Mercan Kral konuştu:

"Pot, işte senin kızının başını iyileştirecek olan benim düşmanım."

"Ama bu senin soyundan. Nasıl düşmanın olur?"

"Evet, gerçi o benim soyumdan, ama benim yavrularımın yiyeceğini kapıp yiyor, yavrularımın senin getirdiğin kırıntıları yemesine izin vermiyordu. Ekmekleri kaptığı yetmezmiş gibi, yavrularımı da yutuyordu," dedi ve devam etti. "Bunun ödünü çıkarır kızının gözüne sürersen, gözü açılır, mercanın ışığı görünür. Derisini yüz, yağını kızının yüzüne ve başına sür, derisiyle de yüzünü ve başını sarıp sarmala."

Pot balığın dediklerini yaptı, kızın başını sarıp sarmaladı.

Yirmi dört saat geçti, Pot örttüğü bezleri bir yana çekip, "Kızım, kalk," dedi, "Yeter bu kadar uyuduğun."

Kız kalktığında, Pot kızın başının ve gözlerinin iyileşmiş olduğunu gördü. Sedev'in gözünün kanı kaybolmuş, gözbebeği mercan gibi parlıyordu. Kız göğe baktı. Gözü öyle parlaktı ki yaz ortası öğlen güneşinde gökyüzündeki tüm yıldızlar görünüyordu. Bunu babasına söyledi. Pot, "Daha öğlen vakti kızım!" dedi. "Şükürler olsun sana Tanrım, yaz günü öğlen sıcağında yıldız mı görünür? Bu nasıl şey?" diyerek şükretti Sedev. Babası kızının yanaklarına baktı ve damla damla, nakış gibi parlak mercan bezeli olduğunu gördü. Gözleri ışıl ışıl parlıyor, güneş ışığı gibi babasının gözlerinin içine aksediyordu. Babasıysa çekiniyor, onun gözlerinin içine bakmaya cesaret edemiyordu.

9.

Sedev çoban oluyor

Kız annesine yardım ettiği gibi, babasına da yardım etmeye başladı. Babasının işlerini bile elinden kapıp kendi yapıyordu.

"Baba!" dedi günün birinde, "Ben çoban olmak istiyorum, bana çoban kıyafeti alır mısın?"

"Kızım," dedi anası sevinçle, "Çorabını örmüşüm, giyeceğin şal da hazır."

"Evladım," dedi babası, "Sen önce ananın yanında kal. Halı kilim doku, yün bük, ev işlerini bitir, sonra çobanlığa heves et."

Anası ise, "Herif, ne engellersin, kızım çoban olmaya hevesleniyor. Ev işlerini zaten çoktan öğrendi. İşte burada ne görüyorsan o yapmıştır," dedi.

Mazgerd [Mazgirt] şehri Munzur'un kaynağından altı saat çekiyordu.

Pot gitti, kızına ne gerekiyorsa aldı getirdi.

Kız çoban kıyafetlerini giydi. Eline asasıyla kavalını aldı, geçti sürünün önüne. Pot da kızını izleyip öğütler vererek ona çobanlık işini, özellikle de kaval çalmayı öğretti. Borde ve Baraz adındaki iki köpeğini de verdi ona.

"Evlat," dedi, "Bu köpekler sana yakışır, hem seni hem de sürünü korur. Bütün sürü bir yana, bu köpekler bir yana..."

Kız birkaç kez denedikten sonra kaval çalmayı öğrendi. Koyunlar da onu izlemeye başladı.

"Kızım," dedi Pot, "İyi öğren, gün bugündür. Yarın artık seninle gelmeyeceğim. Ne öğreneceksen bugün öğreneceksin."

Pot, kavalı alıp sürüyü geri çevirmek için çalmaya başladı ama sürü dönmedi. Kız aldı bu kez kavalı eline, çaldı. Sürü geri döndüğü gibi kızın ardından yürüdü. "Evlat," dedi babası, "Artık merak etmem, sen benden de iyi çalıyorsun."

Kız güzelim ezgisini çalmaya devam etti. Allah ona öyle bir yetenek

vermişti, öyle güzel çalıyordu ki kavalı, taşlar yerinden oynuyor, yuvarlanıyor, ağaçlar eğilip bükülüyor, kökünden sökülüp çoban kızla gitmek istiyor, sular durup onu dinliyor, başının üzerinde küme küme uçan kuşlar güneş ışığını kesiyordu.

Tüm bunları gören Pot, "Evlat," dedi, "Artık iyice alıştın, sana bunların hepsi yakışıyor."

Kızın yanından ayrılmayan dört boynuzlu bir koç vardı. Kız heybesini onun üzerine attı. Sürüyü toplamak istediğindeyse, "Ha Borde! Ha Baraz!" diye bağırması yetiyordu, köpekler toplayıp getiriyordu sürüyü.

Bu köpekler Hazreti İbrahim'in köpekleri soyundan olup her şeyi anladıkları gibi, çok da sadıktılar.

Kız ertesi gün babasına, "Sen artık eve dön, çadırı toplayıp yavaş yavaş bana doğru gelin," dedi. Kendisi de sürünün önüne geçip kavalını aldı ağzına, çala çala Dzarkovig'e ulaştı.

Pot ise geri döndü, çadırı söktü. Kızını izleyip Munzur Suyu'nun kıyısında durdu.

10.

Sedev'in vaftizi

Babası ve annesi böyle çalışkan bir kızları olduğu için çok mutluydu. "Kadın!" dedi Pot, "Tamam, kızımızı çoban yaptık. Bir ara felçlidir, ölür dedik, vaftiz ettirmedik. Ama şimdi papazı getirip vaftiz ettirelim, ismini koyalım artık."

Sürüyü Borde ve Baraz'a teslim ettiler. Kızlarını alıp Mazgerd'e gittiler. Papaz, kızın konuştuğunda dişlerinin sedef gibi parladığını görünce, adını Sedev koydu.

Aynı akşam çadırlarına vardılar. Sabahleyin Sedev Hovig* kavalını aldı, başladı tatlı tatlı çalıp yürümeye. Sürü de peşi sıra tırmandı Munzur Dağı'na.

Çaldıkça başka sürüler de Munzur Dağı'nın etrafına doluştu. Sedev Hovig'in sürüsü bereketli otlaklara alışıktı. Buralarda doymayacaklarını gören Sedev, yer değiştirmeyi aklına koydu.

Sedev Hovig akşama sürüyü geri getirdiğinde annesi, "Sedev, bizim koyunlara ne oldu?" diye sordu. "Bol süt vermiyorlar, ya susuz bırakmışın onları ya da aç..."

"Çadırlar ve sürüler çoğalmış, bizim sürü doyasıya otlayamadı, sabahleyin doğrudan Havlori Dağı tarafına götürürüm, siz de çadırı söker beni izlersiniz."

---

* *Hovig: Erm. "hoviv", çoban; "hovig" küçük çoban. [Ed.]*

II.

Lusig sevdalanıyor

Sedev Hovig sabah erkenden uyandı. Ekmeğini koyduğu heybesini dört boynuzlu koçun sırtına bağladı. Kavalını aldığı gibi, çekti sürüyü, dağa gitti. Babasıyla annesi çadırı söküp Havlori Dağı'nın eteğinde durdular. Orada süt yapacak envai çeşit ot olduğunu gördüler. Onlar için de lazım olacak soğan, sarımsak, pazı gibi sebzeler kendiliğinden bitmiş, büyümüştü.
Sedev Hovig, orada bir ay kaldı. Günlerden bir gün, Hampartzum* haftasında sürüyü çadırın yanına getirdi. "Anne," dedi, "Havlori Dağı'ndan çiçekler derlemiş, demet yapmış, beraberimde getirmişim. Bütün kızlar yarın niyet çekmeye gidecekler, ben de onlarla gidip eğlenmek istiyorum. Sabahleyin sürüyle babam gitsin."
Annesi akşam Pot'a, "Sabah niyet bayramı, sürüyü sen götür, Sedev komşu kızlarla gidip niyet çekmeyi çok istiyor," dedi.
"Sen ne diyorsun kadın? Gitsin oynasın, hangi kız bizim Sedev'den daha iyidir? Ona kim bir şey diyebilir?"
Sedev Hovig sabahleyin erkenden kalktı, sürüyü saldı. "Baba," dedi, "Eğer sürü birbirinden ayrılıp uzaklaşacak olursa, ses et bana, ben kavalımı çalar toplarım hepsini."
Sabahleyin Sedev kızlarla niyet çekmeye gitti. Pot da sürüyü alıp götürdü biraz. Sonra uyku bastırdı, dağ başında uyuyakaldı. Sürüye ne olduğunu, koyunların nereye gittiğini de bilemedi.
Hele Pot orada uyuyadursun, Sedev de niyet tutadursun, biz dönelim Pertag Kralı'nın gencecik oğluna. Delikanlının kendisi gibi genç, yakışıklı,

* *Paskalya'nın 40. gününde kutlanan Hampartzum yortusunda, İsa'nın göğe yükselişi anılır. Hıristiyanlık öncesinde, bir tür bahar karşılaması, Hıdrellez olarak kutlanır ve Vicag (niyet) adını taşırdı. Gençler yaylalara çıkıp eğlenirler, niyet çekerek bahtlarını öğrenirlerdi. [Ed.]*

kendisiyle aynı şekilde giyinmiş kırk hizmetkârı vardı. Babası ölmüş, Lusig de babasının tahtına oturmuş, ülkesini yönetiyordu.

Kral Lusig nereye gitse, hizmetkârları önünde dikilir, selama durur, emirlerini kusursuz tatbik ederlerdi. Ayağa kalktığında, ya da ata bindiğinde, hiç kimse kimin kral olduğunu anlayamazdı. Zira hizmetkârların atları da aynı cinstendi, kılıçları, kalkanları, mızrakları hep birbirinin aynıydı. Hizmetkâr ve kral yeşil-kırmızı ipek elbiseler giyerler, gören onlara sevdalanmadan edemezdi. Bir gün, Kral Lusig, yine kırk hizmetkârı etrafında, tahtına oturmuş emirler yağdırıyordu. O sırada bir ihtiyar girdi içeri ve kralın huzurunda durdu.

Kral Lusig daha önce birkaç kez gördüğü ihtiyara oturmasını emretti. İhtiyar otururken bir yandan da anlatmaya başladı:

"Ömrün daim olsun kral, babanın çok iyiliğini görmüşüm. Ona kırk yıl hizmet etmişim, on yıl Fırat Nehri'nden su getirmiş, vergilerini toplamışım. Kırk yıl babanın veziri olmuşum. Senin krallığının sınırlarını benim gibi tanıyan, senin hazinenin girdisini çıktısını benden daha iyi bilen kimse yoktur. Şimdi, benim günlerim azaldı. Son hizmetimi de yerine getireyim, mezara borçlu girmeyeyim isterim."

Vezir, kralın yanında bir hafta kaldı ve kralın bilmesi gerekenleri ona tek tek öğretti. Sonra da bir pazartesi günü atlarına bindiler, süvarilerin yarısı önde, yarısı arkada, vezir ile kral da ortalarında, yola düştüler. Til Kalesi'ni geçip, Murat Nehri'nin sol kıyısından yükseldiler, Mun'un obrukuna ulaştılar, devam edip Perin ile Munzur sularının birbirine karıştığı yere vardılar. Kuş Kapanı Köprüsü ile Sırcov Köprüsü'nü geçtiler ve Munzur Pınarı'nın gözesine tırmandılar. Burada dinlendikten sonra yeniden yola koyuldular, Dzarkovig'in ardından geçip, Hozat'tan uzanan yedi yolun birleştiği yere geldiler, Ağsu Deresi'ne* indiler ve daha aşağıya, Ağsu Köprüsü'ne ulaştılar. Vezir krala bütün sınırları gösterdi ve eve döndüler.

Kral Lusig gece yattı, uykusu götürmedi. Üç gün, üç gece rahatsız oldu. Üç

---

* *Ağsu Deresi bir saat aşağıda Murat'a karışır.*

gün sonra birazcık uyuyabildi, uykusunda bir rüya gördü. "O öldürdüğün kızı senin alnına yazdık, o senin nişanlındır, onu alacaksın." Yeniden uyudu, yine aynı rüyayı gördü. Yine uyudu, yine gördü. Yine uyudu, yine gördü. Sabahleyin kalktı, atları ve atlıları hazırlattı. Kendi kendine, "Bu ne biçim rüyadır böyle? Nedir bu? Yok yok, ben onu öldürdüm. Gideyim bir göreyim, acaba sağ mıdır?" dedi.

Pertag'dan Pot'un çadırlarına iki günlük yol vardı. Gidip oraya ulaştılar, ama ne Pot'u buldular ne de çadırı. Ha buradadır, ha şuradadır diyerek dağlarda dolaşıp durdular, ama nafile. Asıl Hampartzum gününde Havlori Dağı'na yöneldiklerinde bir de ne görsünler? Yüz kız bir yerde toplanmış, testiyi çiçeklerle bezemişler, aralarına almış, *vicag* manileri söylüyor, her maniden sonra birer çiçek çıkarıyorlar. Kral Lusig yavaş yavaş kızlara yaklaştı, nasıl bir mani söylediklerini duymaya çalıştı.

Her mani söyleyenin yüzüne tek tek bakıyordu. Sıra bir kıza geldi, ama o ne kız öyle? Baktığı zaman gözleri mercan gibi ışıldıyor, güldüğü zaman dişleri sedef gibi, elmas gibi parlıyor. Yakından dikkatle bakmak için iki adım ileri gitti, ama aniden nasıl olduysa, kendinden geçip yere düştü.

Orada bulunan yüz kızın yüzü de donup kaldı. Korkuya kapıldılar, ne yapacaklarını bilemediler.

Ama güneşine kurban olduğum Sedev, ne yaptı dersiniz? Su tasını pınarın gözesine daldırdı, bir tas buz gibi suyu döktü Kral Lusig'in üstüne ve kızlara döndü: "Hey kızlar, ne durursunuz, çabuk testiyle su getirin!"

Kızlar testiyle su getirdiler. Sedev Hovig suyu döktü Kral Lusig'in kalbine, elinden tuttu, çekip oturttu onu. Lusig kendine geldi, ama şimdi de Sedev'in elini sımsıkı tutmuş, bırakmıyordu.

Kralın adamları şaşırıp kalmıştı. Neden sonra uyandılar, Lusig'i alıp bir çadıra götürdüler. Ve kralın adamlarıyla ihtiyar arasında bir fısıltıdır başladı.

Pot sordu: "Ne fısıldıyorlar böyle? Gizli bir şey mi var yoksa?"

İhtiyar yanıtladı: "Evet, bir sır var."

"Acaba bana da söylemeniz mümkün mü?"

"Tabii, derhal. Kralımızın halini görüyorsun. Gel, kızını kralımıza ver."

"İhtiyar baba," dedi Pot, "Kralınız öyle istiyorsa, ben ne diyebilirim?"

İhtiyar, Pot'un onayını aldı, ama yanlarında nişan niyetine takacak bir şey yoktu. Bu yüzden yanlarındaki kırmızı bir ipek poşuyu nişan diye taktılar.

İhtiyar, söz kesimi ve nişanın pekişmesi için küçük bir sofra donattı ve şöyle konuştu:

"Güneş hayra vesiledir; kar, tipi yok. Beş yüz tavuk kesin, bolca helva ve kete yapın. Halıları Soğan ve Sarımsak Dağı'nın otlaklarına serin. Yiyip içelim, nişanı kutlayalım."

Tüm hazırlıklar görüldü, Pot'un karısı da iki tavuk ve iki ekmek parçalayıp her çadıra parça parça pay ettirdi. Toplanıp yediler içtiler. Gece yattılar, uyudular. Horoz öterken Pot kalktı, on iki davar ve yirmi dört kuzu kesti. Pişirdiler, hazırladılar, çadırdakileri davet ettiler, Pot'un çadırı önüne yayılmış halılara sıra sıra oturdular. Çalışanlar pişmiş eti parçaladı, herkesin önüne birer kap yemek koydu. Yediler, ekmeği kutsayıp çadıra döndüler.

Kral çıkarıp bir elmanın üstüne üçlük altın sapladı, ev sahibesine yüz görümlüğü olarak verdi.

O vadide beş yüz çadır vardı. O gün kral kırk atlısıyla tüm çadırları dolaştı. Çadırları ziyaretten döndüğündeyse beş yüz kızın halay tuttuğunu, şarkı söyleyip oynadığını gördü:

Tavuğu, helvayı Sarımsak Dağı'nda yedik,
Altın kemeri Sedev'in beline doladık,
Kıymetli taşları kulaklarından astık,
Sedev Hovig'e beş yıl mühlet verdik,
Sedev'in boyunca mermer taş kestik,
Kral Lusig'in adını içine yazdık.
Sedev'in ayağından pabucunu çıkarırız,
Gelin alayı geldiğinde çizme giydiririz,
Surp Digin'in önünde mumlar yakarız,
Günlük ile mumu bir güzel tüttürürüz,
Kral Lusig'in boyunca mermer keseriz,
İçine Sedev'in adını 'Kraliçe' diye yazarız.

12.

Lusig'in tehlikeli yolculuğu

Kral Lusig eve döndü, fakat aklı fikri Sedev Hovig'de kalmış, tahtında rahat oturup sabredemez olmuştu. Bir ay kadar bekledikten sonra Sedev'i yeniden gidip görmeyi aklına koydu, fakat bu kadar çabuk ve kalabalık gitmeyi de ayıp sayıyordu. Sonunda ülkesini ihtiyar ustasının idare etmesini kararlaştırdı. Korumalarını Kaveyu Dağı'na geyik avlamaya gönderdi, kendisiyse Kaveyu Dağı'ndan yolunu değiştirip, "Siz doğruca ormanın derinliğine gidin, ben gelir size yetişirim," dedi.

Kral Lusig atlıları izlemeyip, Çukheg Dağı'nı hedef tuttu. Böylece Pot'un çadırlarını kurduğu yeri görebilecekti, ama daha Çukheg'e ulaşmadan yolunu kaybetti. Neyse ki tam o ara bir çadır gördü de sahibine sordu: "Çukheg'e gitmek için Dzarkovig'in üstünden mi gitsem yakın olur, yoksa altından mı?"

"Alt yoldan gitsen yakındır," dedi çadır sahibi, "Fakat su geçit vermez. Üstten gitsen yolun üç-dört gün uzar. Orta yolu tutsan, çok yakın, ama zordur. Ağaçlar çok sık, atın aralarından geçemez."

"Heybeye ekmek doldur hele," dedi Lusig, "Görelim bakalım Tanrı bize ne gösterir."

Heybeyi atın üstüne bağladığı gibi bindi ve sürdü. Kısa zamanda yolun üçe ayrıldığı yere ulaşıp durdu. Bir süre düşündü, sonra atını mahmuzladı. Aşağı yoldan sürmek istedi, ama at ilerlemedi. Üst yola sürdü, at yine gitmedi. Sonunda atın dizginini bırakınca, at orta yola girdi. Bu yol çok dar ve engebeliydi, güçbela ilerleyerek ormanın kıyısına ulaştı. At orada durdu ve ne kadar dehlediyse de adım atmadı.

Lusig bunun üzerine çubuğunu çıkarıp tütün doldurdu. Çakmak taşıyla kavı yaktı, tütünün üstüne koydu, derin bir nefes alıp ne yapacağını düşünmeye

koyuldu. Atının dizginlerini bıraktı. "O ne yaparsa uyacağım," dedi. At gidip sık ağaçların arasında durdu. Bunun üzerine atını mahmuzladı. At yol bulmak için sağa-sola sıçradı, ama çıkış bulamadı. Kral çok kızdı. "Akılsız at, beni buraya kaybolmam için mi getirdin?" diye kükredi.

Atsa bir çare buldu, sürünerek bir başka yere geçti ve sonunda bir çeşmenin üzerinde durdular.

"Açım," diye düşündü kral, "Ekmeğimi yiyeyim, sonra bir çare düşünürüm." Çeşmenin önünde çıplak, kıllı bir adamın su içmekte olduğunu gördü. Adam arkasını dönmeden, kralı da görmeden geçip gitti ormanın derinliğine.

Kral Lusig atını suladı. Kendisi de ekmeğini yemek üzereydi ki yine kıllı çıplak bir genç karşısına dikildi. Kral ona biraz ekmek verdi, yabani genç çekip gitti. Bir zaman sonra biri daha geldi, ona da ekmek verdi, ardından peş peşe beş-altı genç geldiler, onlar da ekmek alıp gittiler. Sonunda dev yapılı bir kadın geldi. Kral, devin kendisini yemesinden korktu ve vurmak için kılıcını kaldırdı.

Bu devasa ve korkunç kadının omuzlarından sırtına attığı memeleri kalçalarının üstüne kadar sarkıyordu. Kral bir süre bekledi. Dev kadının karşısında dikilmiş durduğunu görünce, ona da ekmek verdi, o da gitti. Kadının gitmesiyle, en önce çeşmeden su içen kıllı adam geri geldi. Adamın sakalı dizlerine kadar iniyordu, bıyıklarıysa ensesinden düğümlenmiş, düğümden aşağı da iki karış sarkıyordu. Adama kete verdi, o da gitti.

Kral bu yabanilerin sonunun gelmeyeceğini anlayınca ayağa kalktı. Ekmek heybesini atın sırtına bağladı, kendi de binip tam gidecekti ki, ne görsün. Dört orman adamı kökünden söktükleri sayısız ağacı getirip kralın karşısına yığdılar ve kral, atıyla birlikte kuyu ağzı kadar bir yerde ağaçlarla çevrilmiş halde kalıverdi. Onlardan biri krala ve atına atmak için koca bir yassı taş alıp fırlatmaya kalktı. Kral birden kendine geldi, şimşekten kılıcını çektiği gibi vurdu. Vurmasıyla da adamı ve taşı ikiye böldü.

Bu orman adamlarına ne top, ne tüfek, ne de kılıç tesir eder. Sadece şimşek kılıçla vurursan ölür, yoksa onlara ölüm yoktur. Kral Lusig şimşek kılıcıyla

birini vurunca, diğerlerinin gök gürlemesini andıran korkunç sesleri ormanı doldurdu. Bu gürültünün ardından ağaç başına bir kişi olmak üzere, her bir ağacın yanında bir kişi belirdi ve dört yandan kralı çembere aldılar.

Kral desen, yüz tanesine bir kılıç vuruyor, beş yüzünü bir darbeyle yere yıkıyor, bin tanesini bir kılıçla ikiye bölüyor, kılıç elinde sağa sola vuruyordu. Öyle ki etrafında ceset yığınları oluştu. Kanlarsa sel olup, önüne taş, ağaç, ceset, ne geldiyse sürüp götürdü. Ve ilk orman adamı yeniden meydana çıktı. Öyle korkunç bir nara attı ki, sesinin yankısından tüm dünya sarsıldı. Onun adamlarından ölenler ölmüş, kalanlar da yeniden toplanıp Kral Lusig'e saldırmaya hazırlanırken bu sesle sarsıldılar, geri çekildiler. Her biri bir yana gitti ve gözden kayboldu. O yaşlı adamsa işaretle krala yol göstereceğini anlattı ve düştü önüne. Kral da onu izledi ve yaşlı adam onu Munzur Suyu'na kadar bir günlük yolda tehlikesizce götürüp geri döndü. Kral oraya gelene kadar kılıcını elinde tutmuştu. Munzur Suyu'nda kılıcını yıkayıp kanları temizledi ve ancak ondan sonra kınına koydu. Eğer kanlı kılıcı kınına koymuş olsaydı, bir daha çekemezdi. Oturdu, ekmeğini yedi. Sonra kalkıp Havlori Dağı'na yöneldi.

Kral daha önceden bildiği, tanıdığı yerlere geldiğinde, bir ay önce çadırların bulunduğu alanda şimdi yeller estiğini gördü. Bir o yana bir bu yana dolaştı, o tepenin bu yamacın arkasında arandı. Yukarı, aşağı tepelere, her yere baktı, sağda, solda vadileri taradı, yokuş yukarı, yokuş aşağı koştu. Ne çadır vardı ne de insan.

Aniden karşısına bir kocakarı dikildi. Kadın, elleri arkasında çeşmeye doğru gidiyordu.

"Bekle kadın," dedi, "Sana soracak bir şeyim var."

Kocakarı durdu. "Gözleri mercan, kendi Sedev, dün buradaydı, bugün nerede?" diye sordu kral.

Kocakarı yüzünü krala döndü ve "Ağzın şeker, dilin tatlı; Sedev'in düşmanı çoktur. Dün buradaydılar, bu geceyse Der Ovan'a kaçtılar," dedi.

"Kadın, ne oldu? Burası iyi değil miydi?"

"Orada ot boldur, at otlağa girdiğinde otun sıklığından görünmez olur.

Benim de orada on iki erkek kardeşim var ve yedi de evladım. Bir de papaz var, ama onu saymıyorum."

Kral Lusig Der Ovan'ın yolunu tuttu. Az gitti, uz gitti, bir vadinin ağzına vardığında, karşı tepeden bir çobanın yukarıdan aşağı yuvarlanarak indiğini gördü. Çoban yine tırmandı tepeye ve aynı şekilde yuvarlanarak indi, sonra yine tırmandı, yine yuvarlandı... Öyle ki, kolu bacağı yaralanmış, kanlar içinde kalmıştı. Ama devam ediyordu yuvarlanmaya.

Lusig atını sürdü, vadiyi geçti. Çoban yuvarlanarak atın önüne düştü. At ürktü, yamaca doğru şahlandı, çoban da ayağa kalktı ve kaçtı.

"Bekle çoban, dur!" diye seslendi kral. Çoban durdu, delirmiş gibi baktı atlıya. Kral sordu:

"Gözleri mercan, dişleri Sedev, gelip geçti mi buradan? Gördün mü onu?"

"Ah, ah ağa, çeşmenin başında gördüm. Altın tasla su verdi. Aklım gitti, gözüm karardı, elim ayağım kesildi. Sürümü bile Dzarkovig'de bıraktım."

"Çoban kardeş, sen Surp Digin'e inanırsın. Doğru söyle, gözleri mercan, kendi Sedev, geldi geçti mi? Gözünü seveyim çoban," dedi.

Çoban konuştu:

"Turunç ata binmiş, altın kemeri bağlamış, kırmızı puşiyi başına örtmüş. Elmas küpelerini kulaklarından asmış, uzun saçlarını beline kadar serpmiş, saçlarının uçları yere değmiş, güneş gibi parlıyordu. Bu yüzden bir günlük yol boyu izledim onu, ama o ardına bakmadı. Aklımı yitirdim, yuvarlanıyorum o zamandan beri."

Derin bir iç çekti kral, kızdı. Çobana vurmak, canını almak için kılıcını kınından çekti, sonra düşündü. "Güzeli herkes sever, ardından gider." Atını sürdü, gitti ulaştı Der Ovan düzüne. Öyle derin düşüncelere dalmıştı ki atın nereye gittiğini takip edemiyordu. At susamıştı, su içmek için bir çeşmeye yöneldi. Onun da aklına düştü su, zira Sedev'e olan aşkı ateşini yükseltmiş, susuzluğu artmıştı. Hemen atından inip oracıktaki kemerli çeşmeye yöneldi su içmeye. Çeşmenin kaynağının üzerine, esmer yüzlü, başına ve yüzüne kara kumaş sarmalamış bir kocakarı çöreklenmiş oturuyordu.

Kadın konuştu:

"Güzel çocuk, nereden geldiğini bilirim. Gelişin Havlori Dağı'ndan. Sedev Hovig'ini kaçırdılar. Boşuna eziyet çekme, ha o, ha ben! Gel beni al."
Kral cevap verdi: "Güzel kız, sana da nişan takarım, alırım. Yoluna köleler dizerim."
"Güzel kral, küçüktüm, çok şeker yedim, dişlerime kurt düştü, çürüdü, döküldü. Yaşım yeni on yedi oldu. Gel beni al, gözümün nuru, güzel oğlan, senin için halı dokurum."
"Ey güzel kız, bu çeşmeden hayırlı bir şey çıkmaz. Beş parmağın beşi bir olmaz. Ayva ağacında nar yetişmez. Kara karga altın kafeste bülbül olmaz. Nedir ağustos iti gibi çeşmenin kaynağına girmişsin? Atım bile istemiyor kara suratını görmeyi."
Su bile içmedi. Dizginini çekti, atı çevirdi, sürdü gitti kral.
Az mı, çok mu gittiğini Allah bilir. Batı yönünde bir kara bulut belirmişti. Bulut, yayıldıkça karardı. Şimşekler çakmaya başladı. Gök gürledi, yerde yankılandı. Ceviz iriliğinde dolu yağmaya başladı. Sert rüzgâr geri geri itiyordu atıyla kendisini.
Kral bunun üzerine, kaputunu atın üzerine örttü, kendi de altına büzüldü. Bu halde bir saat kadar atın nereye gittiğini bilmeden sürdü. Dolu dindi, bir saat daha dolunun içinden gitti, fakat rüzgâr kesilmedi. Bulut yeniden gökyüzünü kapladı. Soğuk, buz gibi sis yere indi, göz gözü görmez oldu. Nereye gittiğini bilmeden, derin bir endişe içinde ilerliyordu. Bu arada doludan bacakları donan at, zorlukla adım atabiliyordu.
Ormanın kıyısındaydılar. At durdu, kral ne yaptıysa bir adım bile ileri gitmedi. Derken uzakta iki kişi gördü. Bir haber almak umuduyla atını o yana sürdü kral, sordu:
"Güzel bacı, tatlı gelin. Yeni çarıklar giymiş, orakları bilemiş, otu biçmişsiniz. Kırmızı takkeyi takmış, gümüş sikkeyi üstüne dikmiş, iğneyi göğsünüze takmış, uzun entariyi giymiş, mavi şalvarı üstünüze çekmiş, kırmızı ipek kuşağı bağlamış, sarı yüzükleri takmışsınız. Kaymağı, tereyağını yemiş, buz gibi sular içmiş, gülüşerek gidersiniz. Acaba gözleri mercan, dişleri sedef olanı gördünüz mü?"

"Ah ağabey. Nakışlı çorabını giymiş, ayakkabısını ayağına geçirmiş, mor külahını koymuş, kaşlarını karartmış. Meşe sopası elinde, kavalı ağzında, tatlı tatlı çalarak gidiyor, koyunlar, kuzular da meleyerek, ardı sıra onu izliyordu."

"Ah güzel bacı, tatlı gelin, Sedev'im ne zaman geçti?"

"Gözleri mercan, dişleri sedef, dün bu zamanlar geçti. Öyle güzel, öyle tatlı. Bir kuğu edasıyla yürüdü, gitti."

Lusig yoluna devam etti, bir saat daha gitti. Derken ihtiyar bir adama rastladı. Adam soyunmuş, anadan üryan krala doğru geliyordu.

"Acaba deli mi, yoksa buhran mı geçiriyor?" diye düşündü kral, atını durdurdu ve adama sordu:

"Nereden gelir, nereye gidersin? Gel, bir tütün doldur da söyle bana. Gözleri mercan, dişleri sedef, gelip geçti mi buradan? Gördün mü onu?"

İhtiyar bunamıştı. Tütünden birkaç nefes çekti, kendine geldi. Kral Lusig'in elinden tutup, ormanda ağaç kestiği yere götürdü.

"İşte baltam, işte kestiğim ağaç, işte eşeğimin kuyruğu. Dün kurtlar burada yedi onu. İşte semeri, işte kolanı... Gözleri mercan, dişleri sedef, dün şu taşın üstüne oturmuştu. Bir tütün içti, dinlendi. Sonra kalktı, kavalını ağzına aldı, sürüsünü çekti götürdü, kalbimi de beraberinde götürdü. Ben de cansız düştüm yere. Gözlerim karardı, kendimden geçtim, bilmiyorum ne yapacağım, ne yapayım?" Bir an durdu, "Ağa," dedi, "Kavalı ağzına koyup tatlı tatlı çaldığında artık dağ bayır, dere tepe, taş toprak, ot çiçek dizilip ardından geliyordu. Ben de biraz gittim, derken gözden kayboldu. Ben de giysilerimi çıkardım, Munzur Suyu'ndan geçeyim, çabuk gideyim de yetişeyim ona diye. Ama yüzdüm yüzdüm, karşı kıyıya çıkamadım. Koca bir kayaya çıkıp geri döndüm, baktım ki giysilerim yok."

Kral Lusig cebinden üç tane sikke çıkarıp ihtiyara verdi. "Al sana üç eşek parası." Mor abasını da verdi üstünü örtsün diye, kendi de atını sürdü. Ancak Sıntam Kayalığı'nın eteğine vardığında karanlık bastı. Lusig, yolunu kaybetti. Aslanlar, domuzlar, ayılar aşağı yukarı dolaşmaya, kurtlar ulumaya başlamıştı. Atını korkudan bir titremedir aldı, her yabani hayvan

gördüğünde öyle ürküyordu ki, kral zar zor durabiliyordu üstünde. Umutsuzluk içinde atını var gücüyle mahmuzladı. At birkaç adım attı atmadı, geri çekildi. O taraftan aslan kükremesi geliyordu. Dönüp diğer tarafa yürüdü, oraya da gidemedi, zira o taraftan da kurt uluması duyuluyordu. Geri döndü, at yine gitmedi, çünkü o taraf da derin bir uçurumdu. "Ah!" dedi, "Derdim yoktu, dert aldım başıma. Acaba başarabilecek miyim, bu gece bu vahşi hayvanlardan ve bu korkunç yerden kurtulup bari bir kez olsun Sedev'i görebilecek miyim?"

13.

Lusig tehlikelerden kurtuluyor

Kral, Mazgerd şehrinin ve Hoca Ovanes'in çok uzak olmadığını, üst tarafta Gögerik Dağı'nın olduğunu biliyor ama yolları tanıyamıyordu.
Burada çok eziyet çekti. Atla bir o yana, bir bu yana gitti geldi. Dar bir geçit bulup geçti. Der Ovan'ın vadisine ulaştığında gün ağarmak üzereydi. Sis ve pus her yanı sarınca Lusig çok sıkıldı ve can sıkıntısını gidermek için şarkı söylemeye başladı.
Kralın sesini duyan bir ihtiyar, "Bu ses bizim Lusig'in sesine benziyor," dedi. Karanlıkta hemen yanına koştu, atının dizginini tuttu, kralı da sırtına alıp çadıra götürdü. Yakacak bir şeyler hazırlamıştı, doldurup yaktı. Atın kuyruğu donmuştu, ısınınca çözüldü.
"Nereden gelirsin kral?" diye sordu ihtiyar.
"Baba, sorma..."
"Oğul," dedi, "Aşk dediğin denizin dibine iner ve yüzüne çıkar. Gökyüzüne uçar, dağlara, taşlara, ağaçlara, ormanlara, nehirlere gider. Kurtların, domuzların, ayıların, aslanların içine bile girer..."
Kral dinlendi. Sabahleyin kalkıp yola koyulacakken, ihtiyar onu durdurdu: "Sen ne yapıyorsun böyle ey kral! Bu yollar senin geldiğin yollara benzemez. Önünde büyük bir orman, azgın kaplan, aslan, ayı ve kurt var. Yolun üst tarafında aslan oturur, alt tarafında da kaplan. Oturup insan geçsin diye beklerler. Yakalayıp parçalasın, yesin diye... Ormanda çokça pınar da var, buralarda da yabandomuzları insanları biçer. Dur, ben de geleyim seninle. Benden başka hiç kimse seni güven içinde götüremez menziline."
İhtiyar, kalkanını boynundan geçirdi, kılıcını beline bağladı, tüfeğini omzuna aldı ve yürümeye başladı. Az gittiler, uz gittiler, gerçekten de ihtiyarın dediği gibi manda büyüklüğünde bir ayının, at büyüklüğünde bir

aslanın, yolu alttan üstten kestiğini gördüler. Hayvanlar nal sesini duyunca krala doğru döndü, ama ihtiyarı gördükleri anda burun kırıp kaçtılar. Az sonra, "Kho! Kho!" diye hırlayarak çeşmeye doğru gelen domuzlar belirdi. Kral çeşmenin kaynağının yanına oturmuştu, domuzlar onu görünce hiç aldırmadı, ama ihtiyarı görünce kaçıp ormana girdiler. Arada bir hırsız gibi gelip ağaçların arasından bakıyor, ihtiyarın orada durduğunu görünce uzaklaşıyorlardı. Lusig'le ihtiyar bir saat daha gitti, bir çeşmeye daha rastladılar.

"Kral göğsünü dövüp ağlamaya başladı:
"Çok yazık oldu atıma," dedi.
"Atım olmadan Sedev'i nasıl bulurum ben.
Eyvahlar olsun Turunç'uma."

Bu çeşmenin bir yanında bir aslan pusuya yatmıştı, diğer yanında da kaplan. Azgın bir halde insan bekliyorlardı. İhtiyarı gördükleri gibi onlar da kaçıp gitti.

"İhtiyar, geri dön. Ben artık tek başıma giderim," dedi kral.

"Bu Kıre'dir, Bıle daha sonra gelecek," dedi ihtiyar. "Bu beli de geçtiğimizde ineceğimiz yeni bir vadiden yalnızca Allah görünür. Çok taşlıktır, dünyada hangi ağacın adını versen, orada var. Tek bir güneş ışını bile yere değmez. Orası son merhalemiz. Orayı da geçtik mi, artık tehlike yok."

Birlikte o vadiye indiler, ihtiyarın dediği ormanı gördüler. Ağaçlar çok sıktı, dünyada hangi hayvanı istesen, hepsi buradaydı. Tek bir yol vardı, o da kayanın üzerinden geçen dar geçitti.

İhtiyar öne geçti. Aslan, kaplan, ayı, domuz, kurt, neye rastladıysa birer kılıç darbesiyle hepsini vurdu, öldürdü. Derken önlerine bir su çıktı.

"Suyu burada geçmemiz gerek, başka yolu yok," dedi ihtiyar.

Suya indiler, orada kuvvetli bir akıntı vardı. Dinlenmek için oturdular. O sırada ormandan bir dağ atı çıktı. At sudan içti ve kişnedi.

Kralın atı büzüldü. Dağ atı kişnedikçe küçüldü, utandı, adeta yere yapıştı ve koca at bir buzağı kadar kaldı. Sonunda kavgaya tutuştular. Birbirlerinin boynunu ısırıyor, habire çifte atıyorlardı. Dağ atı güçlüydü, kralın atını tutup akıntıya götürdü. Anafora kapılıp gözden kayboldular. Bunun üzerine kral göğsünü dövüp ağlamaya başladı:

"Çok yazık oldu atıma," dedi, "Atım olmadan Sedev'i nasıl bulurum ben. Eyvahlar olsun Turunç'uma."

Kral yüreğinin acısından tütün içmeye başladı. Derken bir de baktı ki, atı suyun yüzüne çıkmış, yüzerek kıyıya geliyor.

"Baba," dedi, "Dediğin gibi oldu. Kıre ve Bıle arkada."

Bu arada suyun akıntısının dindiğini fark ettiler. Su, dağ atının leşini birkaç kez çevirip karşı kıyıya attı.

"Kral," dedi ihtiyar, "Senin gözün keskin, yolumuz o atın yanından uzanıyor. Hele iyice bir bak, uzun mu?"

Suyun üzerinde bir ağaç kütüğü vardı, üstünden geçip yola yaklaştılar.

"Baba," dedi kral, "Dağ atının leşinin üzerine koca koca vahşi hayvanlar üşüşmüş, yiyorlar."

"Oğul, ölecek yere yeni geldik. Surp Digin yardımcımız olsun."

Gittiler, atın leşine yaklaştılar. İhtiyar, krala "Kılıcını elinde hazır tut. Atın arkandan gelsin," dedi, "Ben bir ayağımı kaldırdığımda, sen ayağını ayağımın yerine koy. Sakın arayı açma."

Bir aslanla bir kaplan leşin başına üşüşmüştü. Yavrularıyla birlikte yiyorlar, ayılarla kurtlarsa az ötede büzülmüş, aslanla kaplanın korkusundan leşe bakıyor ama yaklaşamıyorlardı.

İhtiyar, aslanın yanından geçerken, aslan ihtiyarın üstüne atıldı. Kral şimşek kılıcı aslana doğru savurdu ve kafasını ikiye böldü. Ardından kaplan saldırdı, kralı atın sırtından kaptı. Kral bir kılıç da ona vurdu, o da yere serildi.

Leşi biraz geçince, yol üstünde dar bir yerde sekiz tane vaşak gördüler. Vaşaklar karınlarını doyurmuş, yayılmışlardı. Geçmenin imkânı yoktu. Vaşaklar atı ve insanları görünce saldırıya geçti. İhtiyar ve kral tam dört saat kılıç salladı, ancak onların hepsini öldürdükten sonra oradan geçebildiler.

Biraz daha gittiler, arkaya dönüp baktıklarında henüz gözleri açılmış, bir aslan eniği ve bir kaplan yavrusunun annelerini araya araya arkalarından geldiğini fark ettiler.

"İhtiyar," dedi kral, "Gökte ararken yerde bulduk."

Yavruları alıp heybeye koydular, heybeyi de atın sırtına... Üç saat daha yol gittiler, sonunda ormandan çıkıp güvenli bir yere ulaştılar.

İhtiyar yolu gösterdi. "Bu yol doğru Der Ovan'a gider," dedi, "Benim yolum da güvenli, dosdoğru Dzarkovig'in üstünden."

Kral, ihtiyarın ücretini verdi, karşılıklı "Uğurlar olsun," deyip ayrıldılar.

İhtiyar epey yol gitti. Kılıcı kanlıydı, yıkadı. Döndü gitti, kürk yapmak üzere vaşakların derisini yüzdü.

14.

Lusig, Sedev'den haber alıyor

Kral atını sürdü gitti, Der Ovan vadisine ulaştı. Orada gelin kaynana iki kadınla karşılaşınca onları selamladı ve sohbete başladı:
"Güzel ana, tatlı gelin. Sarı mest ve potinleri giymiş otlakta dolaşıp renk renk çiçekler toplarsınız. Sizin yurdunuz nerede, çadırlarınız sürüleriniz nerede?"
"İn atından ağa, biraz dinlen hele. Çadırlarımızın yerini sorarsan, Der Ovan vadisindedir. Beyimizi sorarsan, Kral Glor'dur. Sedev'i sorarsan, Plul Dağı'nın tepesindedir. Kemah'ın iğrenç Kel Kralı kırk bin askerle dağların yolunu kesmiş, Sedev'i kaçırmak ister. Yolları her yandan kuşatmış, kuşun bile geçmesine izin vermiyor, havada vuruyorlar. Yedi gün yedi gecedir açız. Buradan hiçbir yere gitmeye cesaret edemiyoruz. Ama bir imkân buldum, keleş ata bindim, Plul Dağı'na indim, Sedev'ini gördüm. Saçlarını salıvermiş, ellerini göğe kaldırmış, sedef dişlerini açmış Tanrı'ya yakarıyordu. Ben Sedev'i bu halde görünce yüreğime ateş düştü. Ağzımdan alev çıktı, ciğerlerim kavruldu. Yedi gün yalnız, tek başına kuşatılmış kaldı dağ başında. Bir bülbülü vardı, kaval çaldığında yanına gelir ekmek yerdi. Ama bir kez daha darda kaldığında artık görünmedi. Kendi kendine konuşuyordu: "Bülbülümü korudum, ah bilmiyorum, şahin mi kaptı, çaylak mı? Kedi mi yakaladı, köpek mi? İğrenç Kel Kral'ın pençesine mi düştü, yoksa suda mı boğuldu? İnsan mı öldürdü, yoksa vahşi hayvan mı? Kartal mı parçaladı, yoksa avcı okuna mı kurban gitti?"

15.

Lusig, Sedev'i tanımıyor

Kral atını sürdü gitti, yüksek bir dağın tepesine vardı. Baktı dağın yamacında bir çoban, kaval çalıyor, güzel sesi dağı taşı tutmuş. Kral atını ona doğru sürdü.

"Çoban, hey çoban!" diye seslendi, ama çoban duymadı onu. Yüksek bir kayanın tepesinde oturduğundan atıyla oraya kadar gidip Sedev'den haber soramıyordu. Bu yüzden dağın yamacında bir saat dolaşıp yaklaştı çobana, "İyi günler sana çoban," dedi.

"İyi günler devletlu," diye yanıtladı çoban.

"Sen çobansın, bu yavrulara biraz süt vermen mümkün değil mi? Çok acıktılar da..."

"Nereden gelir, nereye gidersin ağabey?" diye sordu çoban.

"Ah çoban, gözleri mercan, dişleri sedef... Sen çobansın, onun da senin gibi çadırları ve sürüleri var, gördün mü?

"O gözleri mercan, dişleri sedef, senin neyindir?"

"Gözleri mercan, dişleri sedef, tanışımdır."

"Gözleri mercan, dişleri sedefi tanımıyorum. Yalnız Kemah'ın Kel Kralı'nın onu kaçırdığını duydum."

"Nereden kaçırmış?"

"Havlori Dağı'ndan."

"Öyleyse ne olacak?"

"Sedev'in yirmi dayısı var, hepsi gelmiş dövüşüyorlar. Kral kızı kaçırdı mı yoksa dayıları onu kurtardı mı, orasını bilmiyorum. Git, çadırları işte şurada, görünüyor. Orada sor soruştur."

Kral Lusig atını hızla o istikamete sürdü. Çadırın kıyısına indiğinde bir de ne görsün? Çadırın sahibi Pot ile karısı, yani kayınpederi ile kayınvalidesi!

Sedev'in dayıları da orada. Hep birlikte Lusig'i karşıladılar, atını tutup indirdiler onu.

"Hoş geldin!" dediler, "Tek başına mısın?"

"Şöyle oldu, sizin kahramanlıklarınızı işittim, tek başıma geldim."

"Ne duydun?"

"Kemah'ın Kel Kralı gelip Sedev'i kaçırmış."

Sedev'in büyük dayısı konuştu.

"Biz yirmi kişiyiz, Sedev'in saçının tek bir teline el sürmek için ölümüzü çiğnemeleri gerekir!"

Sedev'in anası sordu: "Bu dağın eteğinden gelirken Sedev'i görmedin mi?"

"Yok!" dedi, "Başka bir çoban gördüm. Oturmuş kaval çalıyordu, sordum bir şey söylemedi."

"Seni kandırmış," dedi kayınvalidesi, "O Sedev'in ta kendisidir."

16.

Kral Lusig, Pot'un çadırında

Kral bir ay kadar kaldı orada. Her gün civardaki dağlara gidiyordu. Bir gün de Pakin Dağı'na yöneldi. Orada, dağ başında soğuk bir pınar gördü. Pınarın etrafı ormandı. Asasıyla yeri kazıp küçük bir sığınak açtı, etrafına taşlar dizdi ve içine girip büzüldü, saklandı. Bir süre sonra biri dişi biri erkek iki karaca pınara su içmeye geldi. İçtiler ve pınarın yakınında sırt sırta verip yattılar. Lusig yayına oku taktı ve attı. İkisi de vurulup düştü.

Kısa bir süre daha bekledi. Derken bir geyik sürüsü geldi. İçlerinde iri bir geyik vardı, önce su içti. Sonra geldi sığınağın önüne oturdu. Lusig onu da okuyla öldürdü.

Ölü geyiği de diğerlerinin yanına çekerken karşıdan beş kişinin yaklaşmakta olduğunu gördü. Adamlar selam verdi. İçlerinden biri, "Kral Lusig," dedi. "Seni gökte ararken yerde bulduk."

"Yanlışın var," dedi. "Ben Kral Lusig değilim."

"Senin sağ yanağında, gözünle kulağının arasında bir işaret var. İşaretinden tanıdım seni. Annem vaktiyle söylemişti bana."

Bu konuşan Lampık Kralı Glor'un oğluydu.

Birlikte ormana girip birer sırık kestiler. Kemerlerini çözüp avları sırığa bağladılar, omuzlayıp gittiler.

Ormanın sonunda, alt ucunda bir gölet vardı. Etrafı yeşillik ve çiçeklerle çevrili göleti gören, cennet denilen yerin burası olduğunu sanırdı. Gül ve nar ağaçları vardı orada, dört yanındaysa şahane saraylar yapılmıştı. Ve burası Kral Glor'un toprağıydı. Glor, Lusig'i bırakmadı, yanında alıkoydu. Her gün birlikte ava gittiler. Birkaç gün orada kaldı Lusig. Günün birinde Glor sordu: "Lusig, senin düğününü ne zaman yapıyoruz?"

"Daha bir yıl var," dedi Lusig.

"Çok tedbirli davrandı Pot. Geldi, benim sınırlarım içine kurdu çadırlarını. Senin hatrın olmasa, o bunu yapmaya cesaret edemezdi. Bizim için babanın kıymeti çok büyüktür. Malum, düşmanlarımız var. Bir seferinde hepsi birleşip üstümüze saldırdı. Baban Pertag Kralı bizi kurtardı, der anam. Şimdi Lusig, babanın yaptığına karşılık, eğer kötü bir şey olup da bana haber vermezsen, sana yardıma koşmazsam sana borçlu kalırım."

Lusig kalktı, Pot'un çadırına geldi. Üç gün de Sedev'in yanında kaldı, aslan ve kaplan yavrularını ona verdi koruması için. Kendi de tahtına gitmek üzere yola koyuldu.

Hava açıktı, güneş parlıyordu. Atını sürdü ve Çukhur'a vardı. Çukhur'dan Şordun'a, Şordun'dan Sırcoğ Köprüsü'ne ulaştı ve dönüp bayır aşağı sarktı Surp Digin'e doğru. Derken Fal Taşı tarafındaki ormanlarda kırk kadar atlının, dağ taş bir şeyler aramakta olduğunu gördü. Onlardan biri atını Fal Taşı'nın yamacına doğrultup kendisine doğru gelirken, diğer atlılar dağ eteğinden dolaşıp öbür vadiye yöneldi. Bu atlı Lusig'e ulaştı, atından aşağı atladığı gibi elini tutup öptü ve şöyle konuştu:

"Ömrün daim olsun kralım, neredeydin böyle altı-yedi gündür? Gece gündüz demeden yollara düştük, dağ taş dolaştık. Ne dere bıraktık ne göl. Her deliğe baktık, lakin bulamadık seni. Geçtik Kel Kral'ın sınırını, onun ülkesini bile taradık, yeniden gittik Mastar Dağı'na, geldik Buzlukh'a. Soruşturmadık köy kasaba bırakmadık, bulamadık da bulamadık..."

"Kel Kral benim düşmanımdır, bilmez misiniz ki onun sınırlarından içeri adım atmam. Ne işiniz vardı orada?"

"Kara yüzlü bir kocakarı haber verdi. 'Kel, Sedev'i kaçırmıştır, Lusig de onun peşinde. Vurulmuş mu, yoksa yakalanmış mı belli değil' dedi. Biz de gittik aradık ama bulamadık seni."

Kral Lusig'in oracıkta tüfeğini ateşlemesiyle, atlılar dört bir yandan, atların nallarını taşlara çak çak vurarak toplandılar etrafında. Nal sesleri, üzengi ve kılıçların şangırtısı ormanı adeta canlandırdı.

Kral atlılarıyla indi Surp Digin'e. Hepsi birden mabedi ziyaret etti, duvarlarına yüz sürüp eve döndüler.

17.

Pot sürüsünü güvenli bir yere indiriyor

Güzün son ayında Der Ovan'a çok fazla kar yağdı. Ahali, sürüleri üç gün üç gece otlağa çıkaramadı. Kapıların önündeki karları temizleyip ot kalmış yerlerde koyunları otlattı.

Kar yavaş yavaş kalınlaştı, artık sürüsünü doyuramayan Pot da atına binip, vaktiyle kalbini kazanmış olduğu Kral Glor'a gitti. Ona her ay başında bir koyun ve kuzu gönderirdi. Bu yüzden Pot kemerli kapıya ulaştığında onu gören Glor seslendi: "Bu bizim Pot. Atını ahıra çekin. Kendisini de yukarı, yanıma getirin."

Huzura getirdiklerinde, "Allah işini rast getire Pot, nasılsın? Sürün nasıl?" diye sordu.

"Nasıl olsun, kırk karış kar yağdı. Evim de sürüm de hapsoldu kaldı. Senden yardım istemeye geldim."

Kar çizmesi giymiş bin kişi yolladı Glor. Onlar Pakh'a, yani Mazgerd şehrinin başına kadar yolu açtılar. Oradan aşağısı güneşliydi, kar yoktu.

O kış çok sıkıntı çekti Pot, sürüsünü beslemek için hazır samanı yoktu. Glor'un adamları yolu açana kadar iyi kötü çaresine bakmıştı. Sonunda sürüsünü aşağılara götürdü ve bir müddet güneşli bölgelerde otlattı.

Mart ayına girecekleri gün hafif bir kar yağdı. Pot, otlatacak yer bulmak için Sırcov Köprüsü'nü geçti, dereden aşağı Khırneg* otlaklarına kadar ilerledi. Burada güneş bereketli, hava sıcaktı. Sürü yavrulamaya, otlar yükselmeye, koyunlar otlamaya başladı ve hepsi de bol süt verir oldu.

Bu yer Pot'un çok hoşuna gitti. O yıl çadırını başka bir yere götürmedi, zira

---

* *Minas Papar [Baba], Khırneg köyünün eskiden şehir olduğunu söyledi.*

su boldu. Köylülerin desen ne sürüsü vardı ne de çadırı. Otlak zengindi, insanı yardımsever, havası suyu ılıman, köy ise topu topu yedi haneydi.
Pot, sezgileri güçlü bir adamdı. Fakir köylünün sağacak hayvanı olmadığını görünce, yılın on iki ayı o yedi hanenin sütünü, yoğurdunu, peynirini kendisi temin etmeye başladı.
Sedev daha da vicdanlıydı. Bir gün babasına, "Baba, senden bir şey isteyeceğim," dedi.
"Söyle Sedev," dedi Pot, "Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin."
"Baba," dedi, "Köylüler süt, yoğurt götürmeye geldiğinde, kabı arkalarında tutuyor, istemeye utanıyorlar. Bu büyük günah. Yaptığın hayır da Tanrı nezdinde boşa gidiyor. Bu yüzden sütler kesiliyor, ekşiyor."
"Evladım," dedi Pot. "Sürünün sahibi sensin, nasıl istersen öyle yap."
Ve bakın Sedev ne yaptı. Yedi haneye yedi yüz koyun verdi. Hane başına yüz sağmal koyun... Ve şöyle dedi: "Bunlar artık sizin, ama ben otlatır, evlerinize getiririm. Sürüyü korumak, çoban tutmak için sıkıntı çekmeyin."
Sedev'in anası babası razı oldu.

18.

Sedev' in sürüsü tehlikede

Bir gece aniden kar yağmaya başladı ve üç gün üç gece sürdü. Mart ayıydı, içerde koyunların yemi kalmamıştı.

"Sedev," dedi Pot, "Boyunduruğu kara batır hele de görelim, ne kadar kar yağmış."

Sedev boyunduruğu batırdı. Boyunduruk kara gömülüp kayboldu.

"Eyvah!" dedi, "Ne olacak sürümüzün hali..." Başladı ağlamaya.

Kar yine yağmaya başladı ve üç gün üç gece daha sürdü. Koyunların içecek suyu bile kalmadı. Kar eritip içiriyorlardı.

Pot saman konusunda endişeliydi. Komşuları ona akıl verdi. "Bizim köyün tüccarı Yahudi'nin otu var. Al, sonrasında Allah büyük, ödersin," dediler.

Pot gitti Yahudi'nin yanına, selam verdikten sonra, "Duydum ki sende çok ot varmış. Ver bana, bedeli neyse öderim. Götüreyim, sürüm telef oldu," dedi.

"He, biliyorum ot için geldiğini," dedi Yahudi. "Yedi köye yetecek otum var. Senin kaç sürün var? Her biri kaç koyun?"

"Yedi sürüm var. Sürü dediğin binden aşağı olmaz."

"Peki," dedi Yahudi, "Eğer kızını oğluma verirsen, üç yemlik ot veririm,"

"Herkese parasız verdin, bense parasını vereceğim."

"Oğlum kızına sevdalanmış... Kızını getirirsen veririm."

Pot kızdı. "Sürümün tamamı bile telef olsa ben ele kız vermem!" dedi. Çekti, eve geldi.

Geldi ki ne görsün... Allah ırak etsin, sürü açlıktan kırılıyor. Kimi duvardan, kimi yerden kalıntıları yiyor. Bazıları da direkleri kemiriyor, diğerlerinin ağzı yere varmıyor, kendi üstündeki yünü kemiriyor, öyle ki çoğunun yalnız derisi kalmış ve deriyi kemirmeye başlamış. Birçoğu da diğerlerinin ayakları altında ezilmiş, boğulmuş. Göğsünü dövüp ağlamaya başladı.

Komşuları Pot'un etrafında toplandı, onu yüreklendirdiler.

"Ağlama," dediler, "Tanrı merhametlidir. Git Yahudi'den ot al, o hepimize verdi, sana da verir mi, verir."

"Gittim, istedim," dedi Pot, "Eğer kızını oğluna verirsen üç yemlik ot veririm, dedi."

Komşular ne etsek diye düşünüp hep birlikte Yahudi'nin yanına gitmeye karar verdiler. Gidip evden içeri girdiler.

"Selam sana Dada," dediler.

"Selam olsun, hoş gelmişsiniz. Buyrun, geçin oturun," dedi adam. Anlaşmanın tamam olduğunu, kızı getireceklerini düşünüyordu.

Komşuların en yaşlısı ve itibar göreni Peco söz aldı: "Dada, niye geldiğimizi sormayacak mısın?"

"Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz. İnsan misafirine hiç niye geldiniz diye sorar mı?"

"Senden bir şey istemeye geldik. Biz yedi haneyiz, Pot 'la birlikte sekiz hane. Pot darda kalmıştır, ota ihtiyacı var. Ot vermelisin ki sürüsü kırılmasın."

"Kızı evime getirir, otu alır gidersiniz."

"Biz kefiliyiz. Pot'un çobanı yoktur. Toprak yine görünür olunca, bir çoban tutar. Biz de kızı getirir teslim ederiz."

Yahudi gülümsedi. "Siz ustaya giderken ben kırk yıl önce zanaat öğrenmiş, dönüyordum. Siz tilkiyseniz, ben tilkinin kuyruğuyum. Kızı evime getirmeden ot falan vermem."

Köylüler çaresiz kalkıp evlerine döndü. Pot da dövünüp ağlayarak evine gitti. Yüreği kan ağlıyordu. Ağıla girmek, sürünün yanından geçmek istemediğinden evin arkasına dolaştı. Dişi koyunların yürek paralayan melemelerini duymaya gücü yoktu. Ağlayarak eve girdi. Karısı sordu:

"Ne yaptın, ot getirdin mi?"

"Kadın," dedi Pot, "Konuşturma beni."

"Söz vereydin herif..."

"Vermedi kadın, kızı getirin o zaman veririm, diyor."

"Götür ver, ne yapalım. Yedi sürümüz var, telef mi olsunlar. Yapacak bir şey yok!"

Pot dilini tuttu önce, sonra dayanamadı başladı konuşmaya.
"Atalarımız iyi demiş 'Kadının saçı uzun aklı kısa olur' diye. Yalan değilmiş. Benim yüreğim yanıyor, sen gelmiş üstüne tuz serpiyorsun. Yüz bin sürüm olsa, ben kızımı aldatır, onun kanına girer, borçlu kalır mıyım? Ben ele kız verir miyim? Sen ne düşünüyor, ne konuşuyorsun be kadın!"
Kadın kendi düşüncesinin kocasınınkinden daha isabetli olduğuna ikna olmuş halde kalktı, ağılda hayvanlarıyla ilgilenen Sedev'in yanına gitti.
"Ha," dedi Sedev, "Babam ot bulamadı mı?"
"Gitti Yahudi'nin yanına. O da, kızını getirirsen ot veririm, demiş."
Sedev anasını tuttuğu gibi dışarı çıkardı, kapıyı da sıkıca kapattı.
"Vay deli!" dedi, "Ben gidip onun oğlunu alacağım, öyle mi? Babam hep söyler, sıradan kadının saçı uzun aklı kısa olur diye. Demek doğruymuş."
Ve bakın Sedev ne yaptı. Başlığını çıkardı, attı pencereden anasına. Şalını, keçesini, sopasını, çobanlığa ait nesi var nesi yoksa, fırlattı dışarı.
"Al git," dedi, "Bundan böyle anam değilsin artık. Nasıl razı olursun beni onun oğluna vermeye? Ana dediğin böyle mi olur? Vah anam vah! Nerede bulayım evladını seven anayı?"
Sedev üstünde tek bir gömlek kalmış halde, ayağa kalktı. Kollarını göğe kaldırıp başladı dua etmeye. Gece yarısına kadar ayakta dua etti. Gökyüzünü bir karanlık kapladı. Kara bir bulut geldi. Şimşekler, yıldırımlar gök gürlemeleri peş peşe patladı. Sedev kalbini Tanrı'ya açmış, öyle içten, öyle candan ağlıyordu ki gözlerinden yaş yerine kan akmaya başladı.
Horoz ötene kadar sürdürdü duasını Sedev. Sabah dışarı bakınca, bir de ne görsün. Kara diktiği boyunduruk yere düşmüş.
Sabah erkenden anası Sedev'in kapısına dikildi, vurdu kapıyı. Sedev güçsüz düşmüştü. Ne uykudaydı ne uyanık, ne gökteydi ne yerde, ne ölmüştü ne de rüyada, yalnızca gömleğiyle yatmış kalmıştı. Güneş desen en güzel ışınları içeri yansıtmış, kızın üzerine sermişti.
Anası bir tezek parçası alıp Sedev'in üzerine atınca, Sedev yerinden sıçradı, ayağa kalktı. Güzel güneşi görünce, bütün benliğini bir sevinç kapladı.
Anası şöyle konuştu:

"Kızım, aç kapıyı. Bak, dün kar, dut ağacının tepesindeydi, bugünse güneş vurmuş, köküne inmiş. Kuzey yamaçları aklı karalı olmuş, güney yamaçlarsa hepten siyaha, toprağın rengine dönmüş. Senin yürekten ettiğin duayı Tanrı duydu, yardımına yetişti. Sürünün yürek paralayan melemelerini duydu ve seni o zalim adamın elinden kurtardı."

Kız annesine cevap verdi.

"Nerede anam benim çarığım, ayakkabım, meşe asam? Nerede kavalım, keçem, heybem, çoraplarım? Nerede kemerim, şalım, külahım? Koş getir hepsini bana. Sürüyü dışarı çıkarayım. Sürünün günahına battım."

Kapıyı açınca baharın geldiğini gördü, başladı şarkısına:

"Kar yükseldi dut ağacının başına,

Babam beni vaat etti tüccarın oğluna..."

19.

Sedev güvende

Sedev kapıyı açar açmaz kavalını çalmaya başladı. Sürüsünü kaptığı gibi otlağa götürdü. Akşama kadar otlattı, akşam eve döndü. Ertesi gün gitti, gece dönmedi. Hava sıcak, yamaçlarda ot boldu. Koyunlar gece gündüz otladı. Yavaş yavaş otlağın yeşili yükseldi, çiçekler açmaya başladı. En başta kardelenler göründü, ardından laleler. Derken yamaçlarda nergisler belirdi. Sedev Hovig sürüsünü Munzur Suyu'ndan yukarı götürdü, Dzarkovig Ormanı'na ulaştı. Orada koyunları salıverdi, kendisi de ormanın kıyısında bir tepeye çıktı. Baraz ile Borde sürünün yanında kaldı. Aslan önde, kaplan arkada, dağın böğründen tepeye kadar tırmandılar. Oradan Palu Dağları, Harpert'in Buzluğu, Kiği'nın Surp Lus Dağı görünüyordu.

Orada bir pınar vardı. Sedev Hovig üstündeki keçeyi bir yana bıraktı, asasını üstüne koydu, kollarını sıvadı. Aslanla kaplan balçıkta yuvarlanan mandalar gibi oynamış, yüzleri gözleri çamura bulanmıştı. Onları getirip bir güzel yıkadı. Aslanın sırtına bağlı bir tulum yağı vardı. Kaplana ise kap kacak yüklemişti. Aslanın sırtından yağı aldı, kaplandan da sahanı, yemek yaptı, yedi. Sonra ekmeği süte doğrayıp tirit yaptı, aslanla kaplan da karnını doyurdu.

Derken kambur bir ihtiyarın öte taraftan elinde sopasıyla geldiğini gördü.

"Selam iyi çoban!" dedi yaşlı adam.

"Selam baba, nereye gidersin?"

"Mazgerd şehrine giderim evlat."

"Baba, senin yolun aşağıda kaldı."

"Evlat, yol yarım saat uzayacak. Biraz geç ulaşırım, ne edelim. Bu suyu görüyor musun? Bu su çok güzel bir sudur. Bu su için buraya çıktım. Ben 300 yaşına geldim bu su sayesinde. Hep bu suyu içerim."

Suyunu içti, geldi Sedev' in yanına oturdu.

"Baba," dedi Sedev Hovig, "Sırtlayıp götürdüğün bu heybe ne böyle?"
İhtiyar anlamadı, Sedev sorusunu tekrarladı. "Bu ne torbası böyle, sırtlamış gidersin?" Yine anlayamadı ihtiyar ve şöyle dedi:
"Yavrum, insanın evladı olacaksa hayırlısı olsun. İki kızım var. Biraz tütün ektim içeyim diye. Ama onlar incik boncuk istediler, mecburen boğazımdan kestim. Boncuk almak için tütünümü Mazgerd'e götürüp satacağım."
"Kızların ne meziyeti var ki boncuk götürüyorsun onlara?"
"Kızlarımın hiçbir meziyeti ve marifeti yoktur. Bu yaşımda odun sırtlar, götürür satar, onları beslerim. Hâlâ sırtımdan geçinirler. Bir topal eşeğim, bir de topal keçim var, onlara bile bakmazlar. Ne su verirler zavallılara ne de ot."
Sedev cebinden çıkarıp beş sikke verdi ihtiyara.
"Git bir eşek al, evinin ihtiyacını gör. Bana da bir hayır duası et," dedi.
İhtiyar, "Ben bu kıza ne versem onun hediyesinin karşılığı olur?" diye düşündü ve derin bir of çekti içinden. "Keşke bu çoban benim çocuğum olaydı, keşke de varsın gözlerim görmeyeydi. Benim kızlarım beni dağdan dağa, taştan taşa atarlar. Gece bile bırakmazlar ki rahat bir uyku uyuyayım."
İhtiyar torbasını omzundan yere indirip bir taşın üstüne boşalttı. Saç teli kadar ince kesilmiş çok güzel, kırmızı bir tütün çıkardı. Yaprakları parlak kehribara benziyordu, insanın tüttüresi değil de, adeta yiyesi gelirdi onları.
"İyi çoban," dedi ihtiyar, "Sana verecek bir şeyim yok. Bu tütünü bu çubukla birlikte sana hediye ediyorum, içersin. Çubuk, Dzarkovig Ormanı'nın alıç ağacından yapılmıştır."
Çoban tütünü gerisingeri torbaya doldurdu.
"Sen benim hediyeme tenezzül mü etmiyorsun?" diye sordu ihtiyar.
"Baba, al götür bunu. Ben tütün içmiyorum," dedi Sedev.
"İçmesen de götür dök!" dedi ihtiyar ve çekip gitti.
Sedev Hovig ekmek çıkardı, yedi. Sürüsünün yanına geldi. İki saat geçmişti ama koyunlar halen başlarını bile kaldırmadan otluyorlardı. Kavalı ağzına aldı, başladı çalmaya ama koyunlar başlarını ottan kaldırmıyordu.
"İki saattir çalıyorum. Dudaklarım çatladı, ağzım kurudu, dilim tutuldu. Bugün koyunlarım beni dinlemiyor. Bunda bir iş var!" diye düşündü Sedev Hovig.

20.

Sedev' in sürüsü kırılıyor

Meğer yeni biten ot topraktan ilk çıktığında tatlı ve de tuzlu olurmuş. Sedev bir kere daha çaldı kavalı. Bu kez Borde ve Baraz kendileri için çaldığını anladılar, koşuştular ve tüm sürüyü toplayıp yanına getirdiler. Sürüye gelince, koyunlar taze bitmiş otun tadını almıştı bir kere. Yeniden kaçıp otlamaya gittiler, zira uzun süre yemsiz kalmaktan gözleri dönmüştü. Sedev de koyunların yeni bitmiş ottan çok yedikleri takdirde zarar göreceklerini bilmiyordu. Sürüsünün kaçtığını görünce, "Köpeklerimin suçu yok," dedi ve yeniden başladı kavalını çalmaya.

Bu kez aslanla kaplan gittiler, sürüyü topladılar ve getirdiler.

Borde ve Baraz, aslan ve kaplan sürünün etrafını tuttular ve koyunların ayrılmasına izin vermediler. Orada bir pınar vardı. Koyunlar su içmeye başladı. Ama suyu içen çekilip bir yana yatıyordu.

Az sonra Sedev koyunların şişmeye ve inlemeye başladığını fark etti. Hastalandıklarını anladı. Düşüncelere daldı, ihtiyar babanın tütününden bir tutam doldurduğu çubuğu yaktı.

Borde ile Baraz'ı, aslanla kaplanı yanına çağırdı. Yemek yaptı, karınlarını doyurdu. Kendi de tekrar tekrar tütün içti. Etrafına baktı, gözü Dağbaşı'nın zirvesine takıldı. "Yazıklar olsun," dedi. "Bu iş bir gün daha olmayaydı, Dağbaşı'nın karı kalkacak, ben çadırımı oraya kuracaktım. Beş ay kalırdım orada. Zira oranın otu ve çayırı tükenmez. Orada çok ışgın var, vadiler

menekşe dolu, tatlı enginarlar toplamakla bitmez. Bin bir çeşit çiçek orada mevcut. Kokusu öyle bir sarar ki dağı, vadiyi, kışın bile alırsın. Mis kokulu alıçlar bir yanda, ahlatlar öbür yanda, ayva bir diğer yanda... Çeşit çeşit elma ve armut küme küme yayılmıştır yabani ormanlarda. Güzelim dağalıçlarıysa gölgeli yamaçların en büyük süsüdür.

Sedev Hovig, Dağbaşı vadisinin güzelliklerini bir bir anımsadı. Bu güzelliği yeniden yaşamanın hayaliyle içini çekti ve başladı hızlı hızlı tütününü içmeye.

Alışmamış koyunun yeni bitmiş otu yiyip hastalanması gibi, kendisi de alışmadığı tütünü içip içip sarhoş oldu ve kendinden geçti.

Uyandığında akşam olmuştu. Kavalıyla Borde ve Baraz'a sürüyü toplayıp güney yamacına getirmelerini söyledi.

Sürü yerinden bile kımıldamadı. Oysa durmadan çalıyordu kavalını, ama boşuna.

"Bugün benim sürümün başına bir bela geldi," dedi ve kalkıp sürünün yanına gidince olan biteni gördü. Koyunların bir kısmı şişmiş, bir kısmı telef olmuş, bir kısmı inliyor, bir kısmıysa meliyordu.

Ölen ölmüştü. Ölmek üzere olanları da kesti.

Yedi bin koyundan sadece bini kaldı. Sedev Hovig gitti çeşmenin başına, elini yüzünü yıkadı, oturdu öylece.

21.

Sedev koyun leşlerini yemeleri için kavalıyla kuşları ve vahşi hayvanları çağırıyor

Sedev Hovig'in iki kargası vardı. Yanından ayrılmazlardı. Vahşi bir hayvana veya bir hırsıza rastladıklarında öterek Sedev'i uyarırlar, Sedev de Borde ve Baraz'a haber verir, onlar da aslan ve kaplana ulaşırdı.

Sedev, kavalını ağzına aldı ve çalmaya başladı. Onun niyetini anlayan kargalar ormanın yüksek ağaçlarına konup ses ettiler. Kısa bir süre sonra koca bir karga sürüsü toplandı leşlerin üstüne. Hepsi karnını doyurdu ve gitti. Sedev Hovig kavalını çalmayı sürdürdü. "Git karga, haber ver yabani kuşlara, sürülerini toplasın gelsinler." Kargalar uçtu, gökyüzünün yarısına kadar yükselip at gibi kişnediler. Bunun üzerine binlerce yabani kuş, toplanıp geldiler. Sedev yine kavalını çalarak, "Git haberci karga kardeş," dedi, "Haber ver Çeçel Çerkez'e, soyunu sopunu toplayıp gelsin," dedi.

Ne kadar Çeçel Çerkez varsa toplandı. Geldiler yediler ve gittiler.

"Git aslan kardeş, soyunu sopunu al da gel."

"Git kaplan kardeş, haber ver seninkilere, gelsinler."

"Gidin Borde ve Baraz, ne kadar akrabanız varsa getirin."

Aslanlar geldi. Yediler ve gittiler. Sonra kaplanlar toplandı. Karınlarını doyurup gittiler. Bir ayı, leş kokusu almış, uzaktaki ağaçlıktan bakıyor ama aslanın korkusundan cesaret edip yaklaşamıyordu. Sedev yeniden çaldı. "Git ayı kardeş, getir soyunu sopunu da..." Onlar da geldi. Yediler ve gittiler. Derken beş tane kurt yaklaştı. Ağaçların arasından baktılar ve konuştular. "İzin ver Sedev Hovig, biz de payımızı alalım. Bugüne kadar Borde ile Baraz'ın korkusundan senin sürülerine uzaktan bile bakmamıştık."

Sedev emretti, onlar da gidip kendi soylarını soplarını getirdi. Hepsi karnını doyurdu ve gitti.

Sedev korkudan sağa sola sıçrayan bir de tilki gördü. O da korkudan yaklaşmıyordu. "Niye nazlanıyorsun güzel tilki?" dedi. "Git akrabalarını, komşularını, dünürlerini, büyüğünü, küçüğünü al da getir."

Samuru gördü, çağırdı. "Gel altın kral."

Samur ses etti. Küçük ve büyük, kibirli bir edayla geldiler, yediler ve gittiler.

İki yarı çıplak orman çocuğu dikildi Sedev'in karşısına. Sedev kavalıyla emretti, onlar da gidip ne kadar vahşi varsa topladı, getirdi. Karınlarını doyurup gittiler.

O dev gibi iri kıllı ihtiyar kadın da topaç gibi yuvarlana yuvarlana geldi ve karşısına dikildi.

O kadar leşten sonra bir koç ölüsü kalmıştı. Sedev onu da aslanla kaplan için saklamıştı, ihtiyara verdi.

Sedev Hovig'e, geriye sadece bin koyun, aslan ile kaplan, Borde ile Baraz kalmıştı. Ayağa kalktı, kavalını çaldı ve dağın kalbine yöneldi. Bir pınarın başında mola verdi, tüm sürü orada su içti ve oturdu.

Epey zaman oturduktan sonra birinin suya doğru yaklaştığını gördü. Adama biraz su doldurup uzatırken sordu:

"Ey Allahın kulu, nereden gelir nereye gidersin?"
"Khırneg'denim, Khırneg'e giderim."
"Pot'u tanır mısın? Ya da Beco dedeyi?"
"Elbette, nasıl tanımam? Pot bana kirve, Beco ise dünür olur."
"Öyleyse Pot'a söyle, sürümüzün tamamı telef oldu, yalnızca bini kaldı. Dersin ki o Dada'yı köyden atsınlar. Sürümüzün kırılmasının nedeni odur, zira aç kaldılar. Yeşil filizi de otlayınca hastalanıp öldüler."
Khırnegliler apar topar köyden attılar Dada'yı.
Pot ve karısı çadırlarını topladı, Munzur Suyu'nun kıyısına yerleşip orada yeniden kurdu. Burada Sedev'in de haberini aldılar.
Pot ellerini açtı ve Tanrı'ya dua etti.
"Şükürler olsun sana Tanrım. Sedev'im yaşıyor. Borde ve Baraz, aslan ve kaplan da yanında. Bin tane de koyun var. Her biri ikişer kuzu doğursa, yine üç sürüm olur."
Pot beş-altı gün bekledi ama Sedev su başına gelmedi.
"Kalk Pot," dedi karısı, "Atla Turunc'una git bak bakalım Sedev ne haldedir..."
Pot bindi atına. Bir süre o yana bu yana koşturup aradı, sonunda Dzarkovig'te buldu Sedev Hovig'i.
Ama ne bulmak... Sedev ve köpekleri, aslan ve kaplan açlıktan bitap düşmüş; Sedev etrafındaki ağaçlardan topladığı mantarları pişirip hem kendi yiyor, hem de Borde ile Baraz'a ve aslanla kaplana yediriyor.
Sedev de Pot'u görünce yüreği boşaldı. Başladı ağlamaya.
"Evladım," dedi babası, "Niye ağlarsın? O altı bin koyun sana kurban olsun. Sen sağ salim karşımdasın ya... Borde ile Baraz, aslanla kaplan da buradalar. Demek ki bütün bu memleket, bütün Dersim benimdir."
Pot'un getirdiği erzakı yediler, canlandılar. Yavaş yavaş sürdüler koyunları ve Munzur Suyu'na ulaştılar.
Bir hafta geçti. Tanrı, Pot'un duasını duydu. Koyunlar başladı çifter çifter doğurmaya.

22.

Kocakarının biri Sedev'i kıskanır

Kemah'ın Kel Kralı'nın bu bölgede bir çadırı vardı. Bu çadırda da hilekâr, kötü kalpli bir kocakarı yaşardı. Bu kocakarının beş oğlu vardı. Bunlardan ikisi kralın ayak işlerini görür, üçü ise kralın sürülerini korurlardı. Analarına on tane koyun verip başlarından atmışlardı. Kendileri de zaman zaman köylere gider, kral için vergi toplarlardı.

Bu kocakarı Sedev'in koyunlarının çifter çifter yavruladığını görünce, "Benimkiler üçer üçer yavrulamalı," diye düşündü, ama gel gör ki kocakarının koyunlarının beşi doğurdu, diğer beşiyse kısır çıktı. Kocakarının içindeki kötülük daha da şiddetlendi.

"Benim on koyunum var bakamıyorum. Sedev yedi bin taneye bakıyor, onların her türlü ihtiyacını gideriyor. Anasıyla babası desen rahat, keyif çatıyorlar. Benim beş oğlumsa bana hiç yardım etmiyorlar."

Sedev kavalını çaldığında sürü onu izlerdi. Başka bir hava çaldığında yayılıp otlar, diğer bir makamda su içmeye, dinlenmeye ya da geviş getirmeye koyulurdu. Sedev bazen de öyle tatlı çalardı ki, sürü otlamayı, gevişi ve de uykuyu unutup saatlerce ayakta onu dinlerdi. Bütün bunları izleyen kocakarının kıskançlığı günden güne alevlendi.

"Ah, ben ne etsem de Sedev'i ana babasından ayırsam. Anası babası da benim gibi eziyet çekse, yüreğim rahatlasa biraz..." diye kurmaya başladı.

Günlerden bir gün, öğlen vakti, Sedev sürüsünü suya getirip dinlendirirken kocakarı çadırından çıktı. Ellerini arkasına bağlamış, kamburu çıkmış bir halde Sedev'in çadırına doğru yürüdü, "Selam sana güzel Sedevcik," dedi.

"Tanrı'nın selamı üstünde olsun ana. Hoş geldin safa geldin. Buyur otur keçe çadırıma, yaşlı kadınsın, dinlen biraz."

Kocakarı oturdu. Açtı ağzını, yumdu gözünü, başladı konuşmaya:
"Güzel Sedevcik, senin halin ne böyle? Sen böyle çoban mı olmalıydın? Bu ne sefil hayattır, dağlara, taşlara düşmüş günlerini heba ediyorsun? Sen böyle güzel ve sevimli bir kızsın da, niye böyle sefil bir hale düşmüş, yaz-kış, bahar-güz, yağmur-çamur, kar-kıyamet demeden hayatını mahvedersin? Sen bilmez misin ki senin gibi kızlar ne tatlı hayat sürerler. Anan baban biraz olsun sana acımış olsalar, seni böyle yapayalnız vahşi ormanlarda ve dağlarda bırakır da, sonra da o kavgacı Lusig'e verirler miydi? Lusig kavgayı dövüşü kendine iş edinmiş. Sana bir gün bile rahat vermeyecek. Muhtemelen de günün birinde savaşta ölecek. Geçenlerde ağır yaralanmış, haberin var mı? Ya yaşar ya yaşamaz, diyorlar. Sen ise onun umuduyla güzelim yaşamını feda ediyorsun. Yazık oluyor senin gibi tatlı kıza."
Kocakarının "Lusig yaralanmış" sözüyle Sedev derin düşüncelere daldı, kalbi yaralandı.
"Aman Tanrım," dedi, "Bu ne hal geldi başıma. Lusig'den ne ses var ne haber... Ne gelen var ne giden. Çok uzun zaman oldu onu görmeyeli. Doğru ya, gelmediğine göre yaralı olmalı, yoksa şimdi beş kere gelmiş gitmiş olurdu. Ben ne diyeyim anamla babama; bir günde olup bitecek iş için beş yıl müddet koydular."
Kocakarı kalkıp tıngır mıngır diğer çadırlara gitti ve kime rastladıysa, "Eğer Sedev, Lusig'i soracak olursa, yaralıdır deyin," diye tembihledi.
O çadırlarda kocakarı ilaçları hazırlar, iskambil falı açar, büyü yapardı. Her çadıra girer çıkar, her çadırda kabul görürdü. Bu nedenle de herkes söz verdi ona.
Ve Sedev Hovig, her kime Lusig'i sorduysa, hepsi de "Yaralıdır," dediler.
Sedev sürüsünü dağa doğru götürdü, orada iki adama rastladı. Adamlar selam verdi, "Çoban kardeş, uzak yoldan geliyoruz. Karnımız aç, bize biraz süt ver de içelim," dediler.
Sedev hemen bakracını aldı, koşup iyi bir sağmal koyun yakaladı, sağdı. Sıcak süte ekmek doğradı, iki adama uzattı. Adamlar yediler ve gitmeye hazırlandılar.

"Nereden gelir, nereye gidersiniz?" diye sordu Sedev Hovig.
"Pertag'dan geldik."
"Pertag'da ne var ne yok? Neler duydunuz?"
"Bir şey duyduk, ama doğru mu yalan mı, bilmiyoruz."
"Lusig hakkında mı?"
"Şehirde insanlar kaleye çıkıp iniyorlardı."
"Ne vardı?"
"Sorduk, ne oldu da küme küme kaleye tırmanıp iniyorlar diye?"
"Ee, ne dediler?"
"Kral hasta, dediler."
"Ee, neden hastalanmış? Sebebini anlamadınız mı?"
"Sorduk, öğrendik. Kave Dağı'na ava gitmiş korumalarıyla. Bir karacanın peşine düşmüş. Av ortada kalsın da kendi avlasın diye korumaları sağa sola bölmüş. Av dar bir kayanın arasına inmiş, kendisi de ardından. Orada silahını doldurup ava ateş etmiş, tüfek patlamış, kendisi de yaralanmış."
Bu iki adam birkaç adım uzaklaşınca, birbirinin kulağına, ona duyurmak istemez gibi bir şeyler fısıldamaya başladı: "Şimdiye ölmüştür herhalde."
Fakat Sedev kulaklarını dört açmış, en ufak fısıltıyı bile duyuyordu.
Şimdi ne yapacaktı? Daha önce de duymuştu, ama bu kez tamamen yabancı birinden işittiği için inandı. Bütün bunların kocakarının kurnazlıkları olduğunu aklına bile getirmedi. Yüreğinin derinliklerinden yaralandı, ardı ardına tütün içmeye başladı.
"Ben ne gökteyim ne de yerde," dedi, sürüyü bıraktı, gitti. İki saat uzakta görünen yolun ortasında durduğunda bir grup çıngıraklı katırın gelmekte olduğunu gördü. Aslan yolun sağını, kaplan da solunu tuttu. Kervan geldi ve onların korkusundan durdu.
"Benim sadık aslanım ve kaplanım, rahat oturun yerinizde. Benim derdim var. Haber almaya gelmişim," dedi Sedev.
Kervancıbaşı atını sürdü, Sedev'e yaklaşıp selam verdi.
"Tanrı'nın iyiliği üzerine olsun," dedi Sedev, "Söyle bana, nereden gelir nereye gidersin?"

"Pertag şehrinden gelirim, Mazgerd'e giderim."

Sedev bu adamın doğru haber vereceğini düşünüyordu.

"Pertag'da hangi handa kalıyordunuz?" diye sordu?

"Kalenin önünde, Mançuloğlu* hanında," dedi kervancı.

"Ne haberin var? Pertag'a giden gelen, ölen kalan var mı?"

"Hiçbir şey duymadık. Haber vermeye değer bir şey yok. Yalnızca, sabahleyin biz kervanı yüklerken kral kırk korumasıyla kaleden indi. Hepsi bir atlarına bindiler ve Surp Digin'e gittiler."

Sedev'in yüreği ferahladı, geniş bir soluk aldı. Tam da bu adama ne vereceğini düşünürken kervancıbaşı sordu:

"Çoban, senin sürün nerede?"

"Karşı dağın yamacında otluyor."

"Bana bir koyun verebilir misin? Bu gece yolumuzun üzerinde kalacak bir han yok. Dzarkovig'de konaklayacağız da, katırcılarıma bir koyun vaat etmiştim."

"Bekle, emrini hemen yerine getiriyorum," dedi Sedev Hovig ve kavalını çalmaya başladı. Tüm sürü hızlı ulaklar gibi dağdan aşağı, taşları, dereleri, çalıları aşıp Sedev'in etrafını sarıverdi. Kervancıbaşı tütün kesesini çıkarıp Sedev'e verdi. "Al, iç," dedi, "Samsun'un en iyi tütünündendir. Zaten tüm yüküm de tütündür. Samsun'dan getiriyorum."

"Muhterem kervancıbaşı, beğendiğin koyunlardan birini sana armağan ediyorum," dedi Sedev, "Seç ve götür."

Kervancıbaşı bir koyunun boynunu tuttu ve götürmek istedi ama koyun Sedev'den ayrılmak istemedi. O yüzden de kesip kervancıbaşına verdiler. O da alıp atının terkisine attı ve gittiler.

Sedev rahatladı ve bu rahatlık altı gün sürdü. Ama altıncı gün, Sedev'in sevinçli olduğunu duyunca, kocakarı bir elinde değneği, diğer eli ardında, kambur kambur, söylenerek gitti buldu Sedev'i:

---

* *Minas Papar'a göre, Mançuloğulları eskiden beri var olup sonradan Kharpert'e (Harput) taşınmış bir sülaledir.*

"Selam evlat," dedi.

"Selam ana. Başım gözüm üstüne, buyur."

"Sedev," dedi, "Anan baban acaba bir haber almadılar mı?"

"Yok," dedi Sedev, "Hiçbir haberimiz yoktur."

"Evladım," dedi, "Bilmezsin ne zamanlara geldik. Şimdiki ana babalar evlatlarını hiç mi hiç düşünmüyor. Hatta haber gelmesini bile istemiyorlar. Lusig ölsün, sen hep böyle onlar için çalışasın, gece gündüz didinesin, eski-püskü keçeye sarınıp on çobanın işini göresin istiyorlar. Senin yerinde başka bir çoban olsaydı her gün bir koyun keser yer, bir koyunu da satar, parasını cebine atardı. Dişi kuzuları ahbaplarına dağıtır, haftada bir çift ayakkabı, çorap giyer, ayda bir külah, iki ayda bir şal değiştirirdi. Artık hangi birini söyleyeyim, senin ananla babanın hesabına gelir böyle bir hayat sürmen. Dünya âlem biliyor 'Lusig ölmüştür' diye, ama senin ailenin umurunda bile değil. Kızımız merak ve şaşkınlık içinde kıvranır, diye düşünmüyorlar. Sürüyü terk etse olmaz, kalbinin acısını ailesine açıklamaya utanır. Sedev, senin anan baban senin evlenmene razı değil. Senin gibi kıza yazıktır. Beni dinlersen eğer, ben sana acıdığımdan söylüyorum Sedev, benim beş oğlum var, onlardan birini alman için söylemiyorum kesinlikle. Başkaları gibi seni aldatmıyorum. Senin kaderin bir krala yazılmış. Kraliçe olmaya layıksın. Gel bizim kralımızın oğlunu al..."

Sedev'in kalbi az kalsın duracaktı. Gözleri karardı bir an.

Yeniden gidip kime rastlasa sordu, hepsi de tekrarladı: "Lusig ölmüştür."

Acısı daha da arttı Sedev'in. Sürüsünü sürüp Munzur'un zirvesine bıraktı ve oradaki bin çadırı teker teker dolaştı, herkese sordu soruşturdu.

Herkes, kadın, erkek, gelin, "Evet," dediler, "Lusig ölmüştür."

Sedev, umudu kırılmış olarak döndü, kocakarının çadırına girdi.

"Selam ana," dedi.

"Vay, hoş geldin Sedev. Gözünü seveyim, ölürüm senin için. Kurban olurum sana. Nereden gelirsin?"

"Çadırları dolaştım. Nerede sorduysam hepsi de 'Evet, doğrudur,' dediler."

"Ben senin o inci gözlerine kurban olayım Sedev. Senin ananla baban ne zaman benim kadar merak ettiler seni?"

Sedev bir su içip ayrıldı. Acısı daha da arttı. İçini çektiğinde, en sert kayalar vicdana gelip parçalanıyordu. İç çekişleri dünyayı kapladı, kendinden geçip yere düştü. Ayıldığında ise düşündü: "Bu kocakarı acaba benim ayağımın altından toprağı çekmeye mi çalışıyor. Sakın bunların hepsi onun kurnazlıkları olmasın... Ben doğrusunu nasıl anlayabilirim? Ne gelen var ne giden..."

Geberesice kocakarıya gelince, uydurduğu yalanların sonuç verdiğini görünce, çadırını Sedev'in çadırına yaklaştırdı. On koyunu da onun sürüsüne katıp Hamparzum gününe kadar orada kaldı.

Bir gün Sedev kocakarıyla birlikte sürüyü Munzur Suyu'nun kaynağına götürdü. Kemah'ın Kel Kralı'nın çobanları da oradaydı. Kocakarı onlar aracılığıyla hemen krala haber saldı: "Gel! Senin için öyle güzel bir kız buldum ki, güneşe 'Sen doğma ben doğacağım' der, aya 'Sen çıkma ben çıkacağım' der. Gözleri inci, saçları altın tel, dişleri sedef, gece gündüz bu dağlara ışık saçar. Dünyada sana uygun tek kişi Sedev'dir. Ondan başkası değil..."

23.

Kel Kral, Sedev'i kaçırmayı düşünüyor

Kemah Kralı'nın oğlu Kel, yanına sekiz-on atlısını alıp Munzur'un kaynağına geldi. Tam da Hampartzum günüydü. Üç yüz kız çiçekler toplamış, yedi çeşmeden su getirmiş, niyet testisini de bezemiş, niyet çekmeye hazırlanıyordu. Sedev de aslanıyla kaplanını yanına almış, yedi dağ gezmiş, yedi demet çiçek derlemiş, yedi çeşmeden su almış getirmiş, Hampartzum kutlaması yapacak kızlara katılmıştı.

Kızlar Sedev'le hazırlıklarını yapadursun, kötü kalpli kocakarı, kendisi gibi kötü kalpli kızına, Sedev nereye otururşa onun yanına oturmasını, başından bir an bile ayrılmamasını tembihlemişti. Sedev'den başkasıyla yemek yemeyecek, onun tasıyla su içecek, böylelikle de yavaş yavaş onun sevgisini, güvenini kazanacaktı.

Kızlar bir yerde toplandılar ve bayramlarını kutlamaya başladılar. Derken dağın öte yanından on atlının kendilerine doğru gelmekte olduğunu gördüler. Kocakarının kızı gelenleri tanıyordu, ayağa kalktı. Sedev elbiselerini değişmemişti. Çoban kılığıyla keçesini yere sermiş, üzerine oturmuştu, ama niyet çekmiyordu. Arkadaşları, "Niye oynamıyorsun?" diye sordu.

İçlerinden bir kız, "Nişanlısı ölmüş diyorlar," dedi.

Kocakarının kızıysa, "Pertag Kralı'nın oğlu olmazsa, Kemah Kralı'nın oğlu olur, niye oynamasın?" dedi.

Kocakarının kızı böyle deyince, Sedev'in gözlerini yaş bürüdü. Gözyaşları arasından inci gibi gözleri daha bir kırmızıya çalıp parıldadı. Öyle ki, gören gözlerinden yaş değil, kan damlıyor sanırdı.

Kel Kral atından indi, kızların çevresinde dolandıktan sonra, geldi Sedev'in karşısında durdu. Kendi kendine, "İşte içlerindeki en güzel kız!" diye

düşündü, "Ama görünüşe göre sahibi pek fukara. Baksana, urbası bile yok."
Sedev onun ne düşündüğünü anladı, başını kaldırdı, kralın yüzüne baktı.
Kral onun gözlerini ve yüzünü gördüğünde vezirine, "Vezir, bakar mısın şu kıza! Ne kadar da güzel ama ancak sadece yüzü... İnsan bunun başını kesip alsa, gerisini bir yana bıraksa, ne iyi olurdu," dedi.
Kral bir daha baktı Sedev'in yüzüne. Bu kez aklı başından gitti, bayılacak gibi oldu ve doğruca kocakarının çadırına seğirtti.
Kocakarı sordu: "Sedev Hovig'i gördün mü, nasıl bir kız?"
"Gördüm kocakarı, dediğinden kırk misli daha güzel. Canına kurban olayım kocakarı, bu kızı benim için isteyeceksin."
"Onun nişanı Kral Lusig'le kesilmiştir. Anasına babasına söylemek olmaz. Bir çaresini bulup kaçırman için onu ikna edeceğim."
"Ee, ne oturuyorsun, kalk!" dedi kral.
"Ben kızımı onun yanına koydum. O sık sık bizim çadıra gelir. Sen gider, yakınımızdaki çadırlardan birinde beklersin, geldiğinde sana haber veririm. Kendi arzusuyla geldi mi, alır gidersin. Yok, seni almaya razı olmazsa, onun da çaresini biliyorum, sana anlatırım."
Kel Kral bir köşeye saklandı.
Kocakarının kızıysa Sedev'le beraberdi. Nereye gitse yanından ayrılmıyor, Sedev'i ölmüş bir adama aşk beslemekten vazgeçmeye ve Kel Kralı sevmeye ikna etmeye çabalıyordu.

24.

Sedev'i kaçırma girişimi

Şeytan kocakarının kızı tüm hünerlerini kullandı ama Sedev'i ikna etmenin mümkün olmadığını görünce, tuzağın kurulduğu çadıra götürdü onu.

Sedev içeri girdi ve kocakarıyı selamladı.

"Allah razı olsun benim eşsiz Sedev'im. Yürüdüğün yollara kurban olurum, başım gözüm üstünde yerin var."

Kocakarı ona büyük şefkat göstererek yumurta ekmek getirdi, tirit yaptı ve yesin diye önüne koydu. Kızını da suya yolladı.

Kız annesinin işaretinden anlamıştı yapması gerekeni. Dışarı çıkar çıkmaz testiyi yere bırakıp doğruca Kel'in yanına gitti ve olan biteni anlattı.

Kocakarı Sedev'le oturup tam yemek yemeye başladıklarında Kel odaya girdi. "Merhaba kocakarı," dedi. "Müstakbel kaynanam beni seviyormuş, siz tam sofradayken geldim. Görelim bakalım kızı da kısmetli miymiş. Acaba benimle evlenmeye razı olur mu?"

Tam ağzına attığı lokmayı yutmak üzereyken duyduğu bu sözlerle Sedev'in boğazı düğümlendi, boğulacak gibi oldu ve "Kocakarının beni buraya getirme nedeni şimdi anlaşıldı," dedi içinden.

Kel'e gelince, altın bir yüzük çıkarıp kocakarıya uzattı. Kocakarı yüzüğü Sedev'in parmağına geçirebilmek için ne ağızlar döktü ama Sedev yüzüğü fırlatıp attı ve Kel'e dönüp şöyle konuştu:

"Git! Git ve kısmetini Tanrı'dan dile. Ağlamaya başlamadan, git. Henüz sağken, git. Kaybol karşımdan. Eğer Kral Lusig öldüyse, varsın ölsün, ama ben kimseye inanmam. Gidip onun mezarını kazacağım. Vücudu çürümüş olsa bile kemikleri yerli yerindedir. Benim nişanım onun parmağındadır. O benim nişanlımdır. Ben onunum, o da benim. Gerçekten ölmüşse bile, ben

kediye köpeğe maskara olmaktansa çoban olarak yaşamayı yeğlerim."
Kel bu sözlere alındı, az kaldı felç geçirecekti. Çıktı dışarı, kocakarıya:
"Göreyim seni kocakarı," dedi, "Sen çok becerikli kadınsın. Bir çare bul, sert bir ilaç içir, kendini kaybetsin. Belki atın terkisine atar götürürüz."
Kocakarı ilacı hazırladı, şerbet yapıp verdi Sedev'e. Zaten üzüntüsünden uyuşmuş olan Sedev ilacı da içince tamamen kendinden geçip ölü gibi yere düştü.
Kocakarının kızı haber saldı Kel'e. Kel geldi. Sedev'i keçeye sardı, atının üstüne atıp aldı, gitti.
Aslan ve kaplan izlediler onu.
Az gittiler uz gittiler, soğuk bir pınara ulaştılar. Pınarın soğuğu yüzüne çarpan Sedev kendine geldi, kalktı oturdu. Of çekti, etrafına bakıp, "Ben böyle nereden gelip, nereye gidiyorum," dedi. Pınara indi, yüzünü yıkadı. O zaman anladı başına neler geldiğini. Aslana ve kaplana döndü azarlayarak: "Yazık size. Yüz kere, bin kere yazık. Sizi tiritle, tuzla, etle besledim. Ben örtünmedim, keçemi sizin altınıza serdim. Tüm bunları, bu kara günde beni sahipsiz bırakasınız diye mi yaptım ben!"
Kel atına bindi, atlıları da Sedev'i atın üzerine oturtmak için tuttular. "Ey aslan ve kaplan! Siz ne gün için varsınız? Yetişin!" diye haykırdı Sedev.
Sedev daha sözünü bitirmeden, aslanla kaplan yetişti. Hem askerleri hem de atlarını parçalayıp pınarın etrafına serdiler.
Kel'e gelince, onun atı iyiydi. Başına geleceği anladı, kaçtı.
Aslanıyla kaplanını alan Sedev gelip vardı sürüsünün başına ve kocakarının koyunlarından her gün birini veya ikisini aslanla kaplana pay etti.
Kocakarı artık Sedev'e yaklaşamıyordu bile. Koyunlarının vahşi hayvanlara yem edildiğini duyunca kinle dolarak Kel Kral'a mektup yazdı: "Ey Kel Kral, sen kral olacaksın, o ise garip bir çoban, dahası bir kız... Ben onu bayıltıp sana teslim ettim. Sense bu güzel lokmayı yiyemedin. Artık senin cesaretin ve krallığın kime gerek. Sen ne işe yararsın. Duyan ne der. Güçsüz bir kızın yendiği adam artık nasıl krallık yapar, demez mi?"

25.

Sedev uğruna büyük savaş çıkıyor

Kel, kinle ve kibirle dolup taştı. Üç gün üç gece bir lokma ekmek bile yemeden bu darbenin altından nasıl kalkacağını düşündü durdu. Sonunda kocakarıya yazıp sordu: "Sedev nerededir, bana bildir. Bu kez ya ben ölürüm ya da onun kellesini başından ayırır, alır gelirim."

Ardından Kel, Kemah'ın tüm demircilerini topladı, onlara kırk deve yükü zincir yaptırdı. Kendisine tâbi olan, eli silah tutan herkesi yanına alıp yola düştü. Kocakarıya yeniden haber saldı. "Sedev şimdi tam olarak nerede, biliyor musun?"

Kocakarı derhal bir mektupla cevap verdi. "Munzur Dağı'ndan çadırını kaldırıp sürüsüyle birlikte domuzu bol olan Hozat Dağı'na çekildi."

Kel, derhal harekete geçti. Atlılarını beşe böldü. Birinci grubu Munzur Suyu'nun arkasından geçitleri tutmaya, ikinci grubu dosdoğru Hozat Dağı'na, üçüncüyü ise Khosda tarafından dağın doğu yönünü tutmaları için gönderdi. Onlar gidedursun, biz dönelim Sedev'e...

Oradaki çadırların arasında da bir yaşlı kadın vardı. Sedev ona devamlı peynir ve yağ yollardı. Bu kadın Kel'in büyük bir orduyla geldiğini duyunca, Sedev'e haber yolladı. "Sedev, sen hazırlan ve tedbirli ol. Kel Kral senin üstüne beş yönden asker salmış. Seni yakalamak için beraberinde kırk deve yükü zincir getiriyor. Aslanını, kaplanını ve Turunc'u yanından ayırma sakın."

Sedev dört boynuzlu koçunu yaşlı kadına yolladı. "Ana," dedi, "Bugün belki de son günüm. Eğer sağ kalırsam, seni anam yerine kabul edeceğim."

Zavallı Sedev düşmanın dört yandan çevresini sardığını, casusların her yönden dağın zirvesine tırmanışa geçip birbirine saldırı işareti verdiklerini görünce sürüsünü derin bir vadiye indirdi ve ne yandan geldiklerini görebilmek için dağın böğrüne tırmandı. Tamamen kuşatılmış olduğunu

anlayınca da sürüden kızıl bir koyunun yününü keserek kendisine sakal bıyık yaptı. Çirişi de yüzüne sürüp yara izini kapattı. Benim gibi çirkin ve acayip bir ihtiyar oldu.

Bir grup atlı Sedev'e doğru yaklaştı. Nal sesleriyle at kişnemelerini duyan Sedev, arkasını döndü. Atlılardan biri, "Günaydın baba," dedi.

"Günün hayırlı olsun evlat. Nereden gelir nereye gidersiniz?"

"Baba," dediler, "Gözleri inci, dişleri sedef, sürüsünü ne yana götürdü. Görmedin mi?"

"Yo, ne inciyi bilirim ne sedefi."

"O halde sen niye burada oturmuşsun?"

"Başka ne yapabilirim ki? Bu vadide çok vaşak var. Bir merkebim vardı. Odun keseyim, yükleyip götüreyim diye geldim. İhtiyar adamım, oturdum bir ağaç gölgesine. O ara eşeğim anırdı. İki vaşak duymuş sesini. Geldiler, paraladılar eşeğimi."

Atlılar geçip gitti. Sedev kavalını çaldı, sürüsünü alarak Pilivank Dağı'na gitti ve gündoğumuna doğru Hozat Vadisi'ne ulaştı. Bu kez de kara bir koyunun yününü kesti, sakal bıyık yaptı kendisine. Turunc'u da getirdi, eyerini vurdu. Kolanını gerdi, silahını aldı, dizgini verdi kaplana. O ara bir grup atlının karşıdan kendisine doğru geldiğini gördü. Selam verdiler, selam aldılar karşılıklı.

"Gözleri inci, dişleri sedef, dün buradaydı. Bugün nereye gitti?" diye sordular.

"Bilmem, görmedim," dedi Sedev.

Onlar da bırakıp döndüler. Kocakarıya da, "Bulamadık. Yalnızca kara sakallı bir adam gördük," dediler.

"İşte o Sedev'dir," dedi kocakarı. "Sizi kandırmış, ben sesinden tanırım onu. Gidelim, ben size işaret edince yetişip yakalayın."

Kocakarı Sedev'e yaklaştı, attan indi. Ellerini arkasına bağlayıp salına salına ona doğru gitti. Sedev'e gelince, asırlık, içi kovuk olmuş kalın bir ağaca sırtını dayamış, üst üste tütün içiyordu.

Kocakarının gözleri Sedev'inkilerle buluştuğunda, derhal grubuna işaret

Sedev haykırdı: "Aslan! Kaplan!
Ölüm kalım zamanı bu, yetişin!"

verdi ve atlılar hızla kocakarının yanına yetişti. Sedev oturduğu yerden kocakarının alnına tüfeğini doğrulttu ve tetiği çekti.

Patlama sesi üzerine aslanla kaplan Sedev'in yanına koştular ve hepsini parçalamak için emir beklediler.

Sedev, sürüsünün yanına gitmek üzere atına atladı. Kel'in adamlarına gelince, Sedev'i tutmak için her yana üç sıra zincir germişlerdi. Yayan olanlar zincirleri tutmuş, atlılarsa atlarını Sedev'in üstüne sürmekteydi. Sedev, kendisine yaklaşanı bir vuruşta atıyla birlikte yere seriyordu. Böylece grubun yarısını öldürdü.

Aslanla kaplan uzakta oturmuş, seyrediyorlardı. Kel ise kendi kendine, dövüşen bu kara sakallı eğer Sedev olsa aslan ve kaplan muhakkak kavgaya katılırdı diye düşünüyordu. Demek ki Sedev değildi. Yine de emrini sertleştirdi: "Ne olursa olsun yakalayacaksınız."

Ancak ikinci, üçüncü gruplar da toplanıp Sedev'i kuşatanlara katılınca, Sedev haykırdı: "Aslan! Kaplan! Ölüm kalım zamanı bu, yetişin!"

Aslan ve kaplan yetiştiler. Kel o zaman onun Sedev olduğunu anladı. Sedev her adımda bir kılıç darbesi vuruyordu. Aslan önünde, kaplan ardında, kırdılar geçirdiler saldırabildikleri kadarını.

Kel'in ordusu bozguna uğramış, çoğu ölmüştü. Kalanlarsa kaçmaya başlamıştı. Aslan ve kaplan Kel'in bulunduğu yere yöneldiler. Kel dönüp kalan grubu da getirdi ve emir verdi:

"Bu kez vurun, öldürün Sedev'i. Yakalamaya uğraşmayın. O yakalanacak canavarlardan değil."

Sedev fırsatını bulunca sürüsünü çekip Havlor Dağı'na, dayılarının çadırlarının yakınına götürdü. Dayılarından biri katırcıydı. Pertag'a peynir götürmüş, satmıştı. Dönüşte savaş mahalinden geçerken bir de ne görsün. Bin tane koyun telef olmuş. İnsan ölüsünün ise haddi hesabı yok. Orada bir ihtiyarla karşılaşınca, "Bunlar kimin ölüleri böyle?" diye sordu.

"Gözleri inci, dişleri sedef bir çoban vardı. Dün Kel Kral'la kavga ettiler. Bugünse Kel büyük hazırlık yapıyor ve emir vermiş, yakalayıp öldürecekler onu."

Dayı, Sedev'in izini sürmeye başladı. Epey bir zaman gittikten sonra yolun bir yerde kana bulanmış olduğunu gördü. Sedev'e ulaştı, birbirlerini gördüler, sevindiler. Sürüyü birlikte Havlor Dağı'na götürdüler.

Sedev yakasını kötü kocakarıdan kurtarmıştı. İyi ihtiyar kadına gelince, Sedev ona peynir, yağ verdiğinden, gözü hep sağda solda, Sedev'in düşmanlarını kollamaktaydı. Bu kez de merakla izlemişti olan biteni ve Sedev'i, "Buradan ayrılın. Kel büyük bir orduyla arkanızı kuşatmış," diye uyardı.

Sürüyü Havlor'dan da çektiler. Pakh Ovası'na geçip üç gün orada kaldılar. Sonra Kel'in yakınlarda olduğunu haber aldılar.

Sedev'in on iki dayısı vardı. Dayılar, "Gidelim Der Ovan'a da, sırtımızı Kral Glor'a verelim," dedi.

Bunun üzerine Sedev ve dayıları toparlandılar ve Der Ovan'a gittiler. Fakat sabah uyanınca, Kel ve ordusunun ovanın çevresini kuşatmış olduğunu gördüler. Hiçbir yerden geçme olanağı yoktu. Sedev'in Der Ovan'ın papazı olan dayısı, Kral Glor'a haber gönderdi. Kral Glor da, "Kral Lusig'e haber verdiniz mi?" diye sordu.

"Etrafımızı düşman kuşatmış, geçit yok."

Glor atlılarını topladı. Bir atlıyla da Lusig'e haber yolladı. Bu haberci atını Şilk'e, Soran'a sürdü. Sınmad taşının altından geçti, yukarı ve aşağı Tacır'dan Tants'a, oradan da Pertag'a gitti. Kral Lusig'e kötü haberi verip onu yardıma çağırdı.

Lusig ordusunu toplayıp Havlor Dağı'na ulaştı. Orada iyi ihtiyara rastladı. İhtiyar kadın onu gördüğünde, "Ne duruyorsun Lusig? Acele et. Kel Kral'ın önünde tüm dünya, dağlar, ovalar korku içinde. Biraz daha gecikirsen dünya harabeye döner ve sen Sedev'in ancak cesedini görürsün!" dedi.

Lusig atını sürdü, Kel'i arkadan kuşattı. Glor da önden yetişti ve tutuştular savaşa.

Vur vurabildiğin kadar, vur vurabildiğin kadar... İki gün kıyasıya savaştılar. Bütün ova Kel'in adamlarının cesetleriyle doldu. Kral Glor haykırdı: "Hey, sen, adaletsiz Kel! Gelmiş benim toprağımdan kız kaçırmak istersin, ha? Ben öldüm mü sanırsın?"

Glor dönüp bu kez de kendi askerlerine seslendi: "Haydi çocuklar, ileri! Kılıcınızı çekin, geriye tek bir kişi kalırsa, onun ölümü de benim elimden olsun!"

Glor, Kel ve Lusig giderek yaklaştı ve adamları birbirine karıştı. Lusig kavganın en kızgın anında kırmızı bir ata binmiş, siyah sakallı birinin aslan ve kaplanla birlikte dövüştüğünü, sağı solu yıkıp geçtiğini gördü. "Vay," dedi, "Aslanla kaplan bizim, ama Sedev ortada yok. Sedev'i ya kaçırdılar ya saklıyorlar, ya da öldürdüler."

Atını mahmuzlayıp kara sakallıya yetişti. "Sen kimsin, neyin nesisin?" diye sordu.

"Böyle bir yerde sorulacak soru mu bu? Gücün varsa kavgaya gir, sonra öğrenirsin..."

Savaşa katıldılar, birbirlerine girdiler. Öyle ki üç tarafın adamları kimin hangi taraftan olduğunu ayırt edemiyordu bile.

Ya canını sevdiğim Lusig ne yaptı?

Aslan gibi kükreyerek saldırdı Kel'in ordusuna. Bir yandan vurduğunu yere yıkarak, diğer taraftan dışarı çıktı. Kel Kral kaçmaya yeltendi, ama Lusig yolunu kesti, durdurdu onu.

"Kel!" dedi, "Sen misin adam kaçıracak olan? Sen misin beni dağdan dağa dere tepe koşturan, uğraştıran?" Kılıcını boynuna vurduğu gibi adamın kellesini uçurdu. Kendisi de geri döndü.

Glor da o yönden saldırıya geçerek, atını Sedev'in üstüne sürdü. Siyah sakallıyla düşmanlardan biri sanmıştı Sedev'i. "Bir tek o kaldı, onu da göndereyim kardeşlerinin yanına!" deyip saldırdı.

"Hey, sizdenim ben. Ne yapıyorsun, nereye geliyorsun?" diye haykırdı Sedev.

Kel öldü gitti, tüm ordusu da kırıldı. Lusig ve Glor birbirlerini buldular, Kral Glor'un malikânesine dinlenmeye gittiler.

Lusig gözlerini dört açmış her yanı kolaçan ediyordu Sedev'ini görmek için. Fakat o yoktu işte hiçbir yerde. Birden aklına geldi: "Kimdi o bana 'Sonra öğrenirsin' diyen kara sakallı. Belki de o saklamıştır Sedev'i. Gideyim, kendisine sorayım."

Gitti, adamı bulup sordu: "Gözleri inci, dişleri sedef, nerede olabilir?"

"Gel Lusig, gel de sana göstereyim," dedi adam, ve aldı Lusig'i, gitti Kral Glor'un ve de kendi ana, baba ve dayılarının önünde durdu. Sakalıyla bıyığını sıyırdı. Çoban giysilerini de çıkardı, kadın kıyafetleri giydi.

Bütün millet, akraba, eş dost, komşu toplanıp bir araya geldiler. Aldılar Sedev'in papaz dayısını da aralarına, indiler Surp Digin'e, evlendirdiler Lusig'le Sedev'i. Aşuğlar davullar ellerinde, kaval ve zurna, saz ve keman çalarak gittiler Pertag'a ve yedi gün yedi gece düğün yaptılar.

Kırk gün dolduğunda Lusig gitti Sedev'in yanına. Elini uzattı, sarıldı, tatlı bir öpücük aldı.

Sonra, gerdek gecesi sevdiğini okşarken Sedev'in sırtındaki çukuru fark edince, "Bu nedir?" diye sordu.

"Ben küçükken evimize iki kişi gelmiş. Biri beni öldürmek için bıçaklamış. Bıçağı karnımda bırakıp gitmiş. Tanrı beni korudu. Annem o bıçağı bana vermiş, 'O bıçak senin kanının bedelidir' demişti."

"Sedev, canına kurban olayım. Kalk, getir bakayım. O nasıl bıçaktır öyle?"

Kraliçe Sedev gitti, bıçağı getirdi. Lusig görür görmez, "Evet, evet Sedev. Kaderden gerçekten kaçılmaz, Tanrı'nın istediği olurmuş. Bu benim bıçağım. Bu günahın altına ben girmişim," dedi.

Sedev ile Lusig sevindiler. Tanrı da sizi sevindirsin...

Masalları derleyenler

KAREKİN SRVANTZDYANTS

(1840, Van - 1892, İstanbul)

Asıl adı Ohannes Sandents, mahlası ise Vart'tır. Etnograf, dilbilimci, öğretmen, yazar ve din adamı olan Srvantzdyants, Varak Surp Nşan Manastırı Ruhban Okulu'nda eğitim gördükten sonra aynı okulda öğretmenlik yapmaya başladı. Manastırda yayımlanan *Ardziv Vasburagani* (Van Kartalı) dergisinin yardımcı yayın yönetmeni oldu. 1860-61'de Khrimyan Hayrig'le birlikte tarihi Ermenistan'ın bir bölümünü gezdi. 1862'de Muş'taki Surp Garabed Manastırı Ruhban Okulu müdürlüğüne atandı. 1863'ten itibaren iki yıl boyunca *Ardzvig Darono* (Muş'un Yavru Kartalı) dergisinin yayın yönetmenliğini üstlenen Srvantzdyants, İstanbul'daki *Masis*, İzmir'deki *Arevelyan Mamul* (Şark Matbuatı) ve Tiflis'teki *Grung Hayots Aşkharhi* (Ermeni Dünyasının Turnası) dergilerine de yazılarıyla katkıda bulundu. 1867'de Erzurum'da rahip takdis edildikten sonra iki yıl boyunca bu bölgedeki Ermeni okullarını yönetti. 1869'da Muş'taki Surp Garabed Manastırı başrahibi vekilliğine atandı. 1878'de İstanbul Patriği Nerses Varjabedyan tarafından Anadolu'yu gezip gözlemlerini bir raporla sunmak üzere görevlendirilen Srvantzdyants, 1915'te yitip gidecek olan zengin bir geleneğin, halk edebiyatının en önemli parçalarını kayıt altına aldı. Çok sayıda şiir ve iki tarihsel oyun yazdı. En önemli eseri "Avarayr Şehitlerine" atfettiği *Vartanank* adlı şiiridir. 8 Haziran 1886'da Eçmiadzin'de Mağakya Ormanyan'la birlikte episkopos olarak takdis edildi. Trabzon ve Muş Ermenileri episkoposu olarak görev yaptı. Ayrıca Muş'taki Surp Garabed Manasıtırı'nın başrahipliğine atandı. 1888'de İstanbul'a gelerek Beyoğlu Surp Yerrortutyun Kilisesi vaizliğini üstlendi. Ruhani Meclis Başkanlığı ve Galata Getronagan Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Etnografik çalışmalarından dolayı St. Petersburg Çarlık Akademisi fahri üyeliğine seçildi. Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nde vefat etti. Naaşı Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki episkoposlar kabristanındadır.

Eserleri: *Kırots Pırots* (Kalem Yalamış, 1874), *Hınots Norots* (Eskilerden Yenilerden, 1874), *Manana* (1876), *Toros Ahpar* (2 cilt, 1879, 1884), *Hamov Hadov* (Lezzetli ve Rayihalı, 1884)

VRTANES PAPAZYAN

(1866, Van - 1920, Erivan)

Yazar, çevirmen, edebiyat eleştirmeni, tarihçi ve eğitimci. Mahlasları Abro ve Vartkes'tir. İlköğrenimini Akulis'teki (Nahçivan) okullarda, Tebriz'de Aramyan Okulu'nda aldı. Tiflis'te Kevorkyan Ruhban Okulu'nda eğitimine devam etti. On beş yaşından itibaren birçok işte çalıştı. İşçilik, telgrafçılık ve fotoğrafçılık yaptı. Dört yıl boyunca Cenevre'de edebiyat ve toplum bilimleri alanında öğrenim gördü ve 1894'te mezun oldu. Öğretmenliği sırasında yaptığı yolculuklarla sayısız bölge ve şehri gezdi. Transkafkasya (Erivan, Tiflis, Bakü, Şuşi), Rusya (Kuzey Kafkasya, Astrahan, Moskova), İran (Tahran, Tebriz), Van, Erzurum, Bursa, Vağarşabad (Eçmiadzin), Bükreş gibi birçok şehirde bulundu. Birçok edebi türde eser veren Papazyan'ın öyküleri, masalları, edebi eleştirileri, alegorileri, romanları, oyunları, denemeleri, etnografik ve sosyal içerikli makaleleri vardır. Başlangıcından o güne kadarki Ermeni edebiyat tarihini yazmayı denemiş ilk yazardır. İlk öyküleri ve anlatıları Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni vilayetlerindeki sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik, ekonomik sorunlar, yüksek vergilendirme, ahlaki bozulma gibi toplumsal konular çerçevesinde şekillenmiştir. Kısa alegorik eserlerinde Acemleri, Kürtleri ve Ermenileri ele almıştır.

SARKİS HAYGUNİ

(1832, Trabzon - 1908, Eçmiadzin)

Etnolog ve tarih araştırmacısı. Asıl adı Sarkis Ğazaryan, mahlası ise Sarkis Hayguni'dir. 1832'de Trabzon vilayetinin Zefanos (Bulak) köyünde doğdu. Trabzon, Van, Artvin ve Alaşgerd'de (Eleşkirt) öğretmenlik yaptı. 1863'ten sonra Ermenistan'da yaşayan Hayguni Ermenilerin ve diğer milletlerin yaşam biçimleri, örf ve âdetleri üzerine araştırmalar yaptı. *Hayrenik* (Vatan), Masis ve *Yergrakund* (Yerküre) dergilerinde çalıştı. 1895-96 yıllarında *Ararat* dergisinde makaleleri yayımlandı. *Sasna Dzrer* (Sasun Yiğitleri) destanını Ararat, Moks (Bahçesaray), Şadakh (Çatak), Khlat (Ahlat) yörelerinin versiyonlarıyla kaleme aldı (1896). Masal, destan ve hikâyeler derleyerek Ermenicenin elli farklı lehçesinde neşretti. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Goradz Moratsvadz Hayer* (Kaybolup Gitmiş Ermeniler, 1895), *Dersim* (1896), *Barsgahayk* (İran Ermenileri, 1896), *Pakrevant*, *Azkakragan Pararanı* (Etnografi Sözlüğü). Fabllar da yazmış olan Hayguni, çalışmalarının bir kısmını *Gentanagan Veb* (Hayvanların Romanı 1907) adlı kitapta toplamıştır. Verdiği kültür hizmetleri nedeniyle Moskova'da Lazaryan Cemaran yüksek okulu tarafından ödüllendirildi.

Derleyen ve çeviren

SARKİS SEROPYAN

(1935, İstanbul - 2015, İstanbul)

Sivaslı bir ailenin ilk çocuğu olarak 1935'te İstanbul'da doğdu. İki yaşında öksüz kaldı. Dolapdere'deki Arti Gırtaran'daki ilkokul ve Esayan Okulu'ndaki ortaokul yıllarının ardından ailesinin geçimini sağlamak için çalışma hayatına atılarak soğutmacı ustası oldu. Yıllar boyu yoğun Ermenice ve Türkçe okumalarla kendi kendini yetiştirdi. 1967'de öğretmen Manuşak Seropyan'la evlendi; Vağarşak ve Garine adında iki çocuk, Arno ve Anna Rosa adında iki torun sahibi oldu.

Ermeni toplumunun yayın organlarından *Jamanak* (Zaman) ve *Marmara* gazeteleriyle *Kulis* ve *Surp Pırgiç* dergilerinde gezi ve araştırma yazıları düzenli olarak yayımlandı. Anadolu'da kalmış ve kimliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan Ermenilerin İstanbul'da yeni bir hayat kurmalarına yardımcı olmak amacıyla oluşturulan Kağtaganats Hantznajoğov'da (Göçmenler Komisyonu) görev yaptı. 1996 yılında temelleri atılan Türkçe-Ermenice haftalık *Agos* gazetesinin kurucularından biri oldu. O tarihten ölene kadar gazetenin Ermenice sayfalar editörü olarak çalıştı. *Cangülüm Anahit* ve *Kazben - Ermeni Tanrıları Konuşuyor* başlıklı mitoloji kitabı 2003'te Belge Yayınları'ndan çıktı. Ermenice çocuk sitesi pokrig.org için, 'Arasbelagodz' (Efsane Sevdalısı) adıyla, efsanelerden söz ettiği videolar hazırladı.

Anadolu, Kafkasya ve Mezopotamya coğrafyasına ve bu toprakların tarihsel birikimine vurgun olan Sarkis Seropyan, ömrünün sonuna kadar Anadolu'nun çeşitli yörelerinde Ermeni kültürel mirasını ortaya çıkarma amaçlı geziler yaptı; yurtiçi ve yurtdışından gruplara gönüllü mihmandarlıkta bulundu ve bu yolculuklara dair izlenimlerini gazetesi *Agos*'ta yayımladı. Gazetenin ilk yıllarından başlayarak, özellikle 2007'de Hrant Dink'in öldürülmesinin ardından Ermenilerle ilgili akla gelebilecek her türden soru ve sorun için başlıca başvuru kaynağı oldu. Sahneden sinemaya, akademiden yayıncılığa akla gelebilecek her mecrada kendisinden destek isteyenlere yardım etti. Kısa bir hastalık döneminin ardından 28 Mart 2015'te hayatını kaybetti, Feriköy Surp Vartanants Kilisesi'ndeki cenaze merasiminin ardından Şişli Ermeni Mezarlığı'ndaki aile kabristanına gömüldü.

Çevirileri: Levon Haçikyan, *Hemşin Gizemi*, İstanbul: Belge, 1996; Hamasdeğ, *Güvercinim Harput'ta Kaldı*, İstanbul: Aras, 1997; Keğam Kerovpyan, *Mitolojik Ermeni Tarihi*, İstanbul: Aras, 2000; Artak Movsisyan, *Aratta Kutsal Yasalar Ülkesi M. Ö. 28-22. Yüzyıllar*, İstanbul: Belge, 2001; Rafael İşhanyan, *Ermenilerin Tarihi: Başlangıcından II. Yüzyıla Kadar*, İstanbul: Belge, 2006.

Dizin

Abasan bkz. Dujik
Ağsu Deresi/Köprüsü 68
Akpazar bkz. Çarsancak
Ani Kalesi 43
Aradzani bkz. Murat Nehri
Arsanias/Doğu Fırat 41
Asur 10

Baraz 64-66, 94, 96, 97-100
Beco 99
Berik 30
Bizans 41
Bıle 81
Borde 64-66, 94, 96-100
Buzlukh 87

Çarsancak (Akpazar) 39
Çemişgezek (Çımışgadzag) 41
Çukheg Dağı 72
Çukhur 87

Dada 91, 99
Dağbaşı 96, 97
Der Ovan 40, 75
Dersim 8, 9, 12, 30, 39-43, 45, 48, 100, 122, 126
Doğu Küçük Asya 10
Dujik (Abasan) 40
Dzarkovig 58, 59, 65, 68, 72, 75, 82, 94, 95, 100, 104

Eçmiadzin 12, 121, 122
Erzincan 47, 49

Fal Taşı 87
Fırat 40, 41, 43, 68

Glor 83, 86, 88, 116-118
Gölsurak 41

Halvori/Alevori 40
Hampartzum 67, 69, 107, 108
Harput (Kharpert) 30, 40, 41, 104
Haso 28, 30-34
Havlor (Karşılar) 40, 115, 116
Havlori Dağı 66, 67, 69, 74, 76, 84
Hazreti İbrahim 65
Hieropolis 41
Hıdrellez 67
Hoca Ovanes 79
Horasan 39
Hozat (Khozat) 30, 40, 68, 112, 113

İran 10, 39, 122
İstanbul 7, 41, 121, 123

Karaçor 39
Karasu 28, 30, 32
Karasun Manug 41
Karekin Srvantzdyants 8, 11, 121, 127
Karngerd Gölü 55
Kave Dağı 103
Kaveyu Dağı/Ormanı 54, 55, 72
Keği Suyu 41
Kel Kral 83-85, 87, 101, 107-112, 115-118, 127
Kemah (Gamakhu) 43, 49, 83-85, 101, 107, 108, 112
Kharpert bkz. Harput
Khırneg 88, 99
Kocakoç bkz. Pakh
Khosda 112
Khozat bkz. Hozat
Kınalıada 7
Kıre 81
Kızıl Kilise (Garmir Vank) 40
Kızıl Manastır 40
Kızılkilise 40
Kiği 94
Küçük Mezopotamya 12
Kuş Kapanı Köprüsü 68
Kuti Deresi 40
Kuzuçan (Ağkan) 40

Lampık 86

Leyla 32
Los Angeles 11
Lusig 8, 9, 11, 37, 52-55, 57-59, 67-69, 71-75, 77, 79, 80, 83-87, 102, 103, 105, 109, 110, 116-118, 126, 127

Mançuloğulları 104
Mastar Dağı 87
Mazgerd bkz. Mazgirt
Mazgirt (Mazgerd, Medzgerd) 39-41, 64
Mecnun 32
Medzgerd bkz. Mazgirt
Mercan Boğazı 48, 49, 126
Mercan Dağları 39, 41
Mercan Kral 62
Meryem Ana 41
Mezopotamya 8, 10, 12, 123
Minas Papar 42, 88, 104
Mirak 40
Mun 68
Munzur 50, 60-62, 64-66, 68, 74, 77, 94, 99, 100, 105, 107, 108, 112, 126
Murat Nehri (Aradzani) 40, 42, 52, 68
Muzur Dağları 39, 41

Ovacık (Ovacukh) 39-41
Ovacukh bkz. Ovacık

Pağ bkz. Pakh 40
Pakh (Kocakoç, Pağ) 40, 88, 116
Pakin Dağı 86
Palahovid 39, 41
Palu Dağları 94
Peco 91
Peri 39, 41
Perin 68
Pertag (Pertek) 52
Pertek bkz. Pertag
Pilivank Dağı 113
Plul Dağı 83
Pot 58-67, 69-72, 84, 86-92, 99, 100, 127

Sare Sipane 17, 21, 22, 24, 126
Sarımsak Dağı 71
Sarkis Hayguni 12, 122, 126, 127
Sarkis Seropyan 8, 9, 123, 126-128
Sedev 8, 9, 11, 37, 50, 60, 62-64, 66, 67, 69, 71, 72, 74-78, 80, 81, 83-85, 87, 89, 90, 92, 94-118, 126, 127
Siyamanto 8, 17, 18, 20-24, 126
Sıntam Kayalığı 77
Sırcov Köprüsü 68, 87, 88
Süphan Dağı 21, 24, 25
Surp Atanas 41
Surp Boğos-Bedros 41
Surp Digin 40, 50, 52-54, 57, 59, 71, 75, 82, 87, 104, 118
Surp Garabed 40, 121
Surp Hagop 41
Surp Kevork 41
Surp Lus Dağı 94
Surp Mesrob 41
Surp Pırgiç 40, 41, 121, 123
Surp Sarkis 40, 41
Surp Yeğya 41

Şidan 41
Şordun 87

Tacır 116
Tants 116
Tercan 39
Til Kalesi 68
Turunc 80, 81, 100, 112, 113

Vağarşabad 12, 122
Vrtanes Papazyan 8, 11, 27, 126, 127

Xıçezare 8, 11, 17-22, 24, 126

Yergayn/Ergan 40

Zalhe 30-34
Zive 41

İçindekiler

Baron Seropyan'ın masal dünyasından *Karin Karakaşlı* 7

Kardeş masallar *Sarkis Seropyan* 10

Bir çift söz *Celilê Celil* 13

Sare Sipane veya Siyamanto ile Xıçezare *Karekin Episkopos Srvantzdyants* 17

Lur da Lur *Vrtanes Papazyan* 27

Kral Lusig ve Sedev Hovig *Sarkis Hayguni* 37

Kendi içinde bir âlem: Dersim 39

1. Sadık Res 43

2. Mercan Boğazı 48

3. Sedev Hovig 50

4. Kral Lusig 52

5. Lusig'in eğitimi 54

6. Alınyazısı 57

7. Sedev, Munzur Suyu'yla iyileşiyor 60

8. Güzeller güzeli Sedev 62

9. Sedev çoban oluyor 64

10. Sedev'in vaftizi 66

11. Lusig sevdalanıyor 62

12. Lusig'in tehlikeli yolculuğu 72

13. Lusig tehlikelerden kurtuluyor 79

14. Lusig, Sedev'den haber alıyor 83
15. Lusig, Sedev'i tanımıyor 84
16. Kral Lusig, Pot'un çadırında 86
17. Pot, sürüsünü güvenli bir yere indiriyor 88
18. Sedev'in sürüsü tehlikede 90
19. Sedev güvende 94
20. Sedev'in sürüsü kırılıyor 96
21. Sedev koyun leşlerini yemeleri için
kavalıyla kuşları ve vahşi hayvanları çağırıyor 98
22. Kocakarının biri Sedev'i kıskanıyor 101
23. Kel Kral, Sedev'i kaçırmayı düşünüyor 108
24. Sedev'i kaçırma girişimi 110
25. Sedev uğruna büyük savaş çıkıyor 112

Masalları derleyenler

Karekin Srvantzdyants 121
Vrtanes Papazyan 122
Sarkis Hayguni 122

Derleyen ve çeviren

Sarkis Seropyan 123

Dizin 124

Աշիք ու մաշուգ	Asheq u Mashouq
Սիրահարը եւ սիրուհին	The Lover and the Beloved
Քաղեց եւ թարգմանեց՝ Սարգիս Սերովբեան	Compiled and translated by Sarkis Seropyan
հեքեաթ	folktale
Թրքերէն	Turkish
Ապրիլ 2017, Ստանպուլ	April 2017, Istanbul

Bu kitapta bir araya getirilen masalların ortak noktaları, imkânsız aşkların yanı sıra, Anadolu, Mezopotamya ve o her şeyiyle özel Dersim coğrafyasının sesine ses katmaları, Ermeni ve Kürt halklarının yaşayışlarını ortaya koymaları. Seçkideki ilk iki masal olan 'Siyamanto ve Xıçezare' ile 'Lur da Lur', ilk anlatanından son kaydedenine kadar uzun bir yol kat etmiş Kürt halk söylenceleri.

Ermeni köy edebiyatının usta kalemi, din adamı Karekin Srvantzdyants yöre yöre gezerken, Kürt halkının sevilen aşk hikâyesi 'Siyamanto ve Xıçezare'yi de yazılı edebiyatın parçası kılmış. Vrtanes Papazyan ise iyi bilinen bir Kürt aşk masalını Ermenice anlatarak, yazıda ölümsüzleştirmiş. Coğrafi paydaşlığın etnik kimlik kaynaklı önyargılara galebe çalışına bir kanıt olsa gerek bu emek. Zira paylaşılan toprağın hatrı büyük ve soylu kızla çobanın umutsuz aşkı evrensel...

Son masal olan Kral Lusig ve Sedev Hovig de bir soylu ile çobanın aşkının hikâyesi. Ancak pek de alışık olmadığımız biçimde, bu kez çoban olan bir kadın. Üstelik masalın başında hiç güzeller güzeli de değil. Aksine ucube bir yaratık gibi tarif edilmiş. Sedev'in güzelleşmeye başlama hikâyesi, ana babasının kızlarını olduğu haliyle kabul etmelerine koşut olarak ilerliyor ve çobanlık meziyetleri güzelliğinden çok daha kıymetli sayılıyor. Dahası, gerek Kral Lusig gerekse Sedev Hovig neredeyse başa baş sayılabilecek bir kendini keşif sürecinden geçiyorlar. Dolayısıyla, bu sıra dışı masalda, biri kadın diğeri erkek olmak üzere iki Odiseus ve iki farklı yolculuk var.

ISBN 9786055753900

Bu kitapta bir araya getirilen masalların ortak noktaları, imkânsız aşkların yanı sıra, Anadolu, Mezopotamya ve o her şeyiyle özel Dersim coğrafyasının sesine ses katmaları, Ermeni ve Kürt halklarının yaşayışlarını ortaya koymaları. Seçkideki ilk iki masal olan 'Siyamanto ve Xıçezare' ile 'Lur da Lur', ilk anlatanından son kaydedenine kadar uzun bir yol kat etmiş Kürt halk söylenceleri.

Ermeni köy edebiyatının usta kalemi, din adamı Karekin Srvantzdyants yöre yöre gezerken, Kürt halkının sevilen aşk hikâyesi 'Siyamanto ve Xıçezare'yi de yazılı edebiyatın parçası kılmış. Vrtanes Papazyan ise iyi bilinen bir Kürt aşk masalını Ermenice anlatarak, yazıda ölümsüzleştirmiş. Coğrafi paydaşlığın etnik kimlik kaynaklı önyargılara galebe çalışına bir kanıt olsa gerek bu emek. Zira paylaşılan toprağın hatrı büyük ve soylu kızla çobanın umutsuz aşkı evrensel...

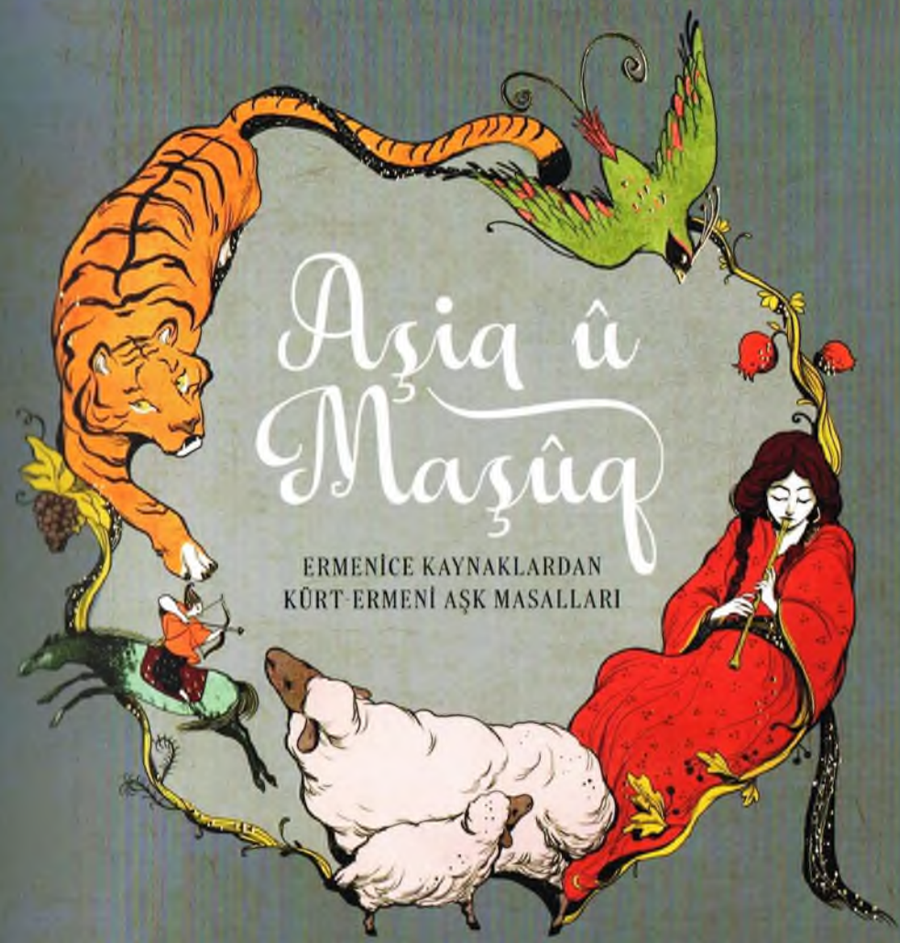
Son masal olan Kral Lusig ve Sedev Hovig de bir soylu ile çobanın aşkının hikâyesi. Ancak pek de alışık olmadığımız biçimde, bu kez çoban olan bir kadın. Üstelik masalın başında hiç güzeller güzeli de değil. Aksine ucube bir yaratık gibi tarif edilmiş. Sedev'in güzelleşmeye başlama hikâyesi, ana babasının kızlarını olduğu haliyle kabul etmelerine koşut olarak ilerliyor ve çobanlık meziyetleri güzelliğinden çok daha kıymetli sayılıyor. Dahası, gerek Kral Lusig gerekse Sedev Hovig neredeyse başa baş sayılabilecek bir kendini keşif sürecinden geçiyorlar. Dolayısıyla, bu sıra dışı masalda, biri kadın diğeri erkek olmak üzere iki Odiseus ve iki farklı yolculuk var.

ISBN 9786055753900

Aşiq û Maşûq Derleyen ve çeviren: Sarkis Seropyan

ANLATI

ARAS

Aşiq û Maşûq

ERMENİCE KAYNAKLARDAN
KÜRT-ERMENİ AŞK MASALLARI

Derleyen ve çeviren
SARKİS SEROPYAN

Resimleyen
ZEYNEP ÖZATALAY

ARAS